

VELJEYTTÄ JA VERKOSTOJA LUOMASSA

Maahanmuuttajamiesten ja syntysuomalaisten miesten kokemuksia

Miessakit ry:n *Vieraasta Veljeksi* -projektin oppimisryhmistä

Seija Salminen

Opinnäytetyö, kevät 2013

Diakonia-ammattikorkeakoulu

Sosiaalialan koulutusohjelma

Sosionomi (AMK)

TIIVISTELMÄ

Salminen, Seija. Veljeyttä ja verkostoja luomassa. Maahanmuuttajamiesten ja syntysuomalaisten miesten kokemuksia Miessakit ry:n *Vieraasta Veljeksi* -projektin oppimisryhmistä. Helsinki, kevät 2013, 135 s., 4 liitettä.

Diakonia-ammattikorkeakoulu, Sosiaalialan koulutusohjelma, sosionomi (AMK).

Opinnäytetyön tarkoituksena on selvittää ja kuvailla, miksi maahanmuuttajamiehet ja syntysuomalaiset miehet ovat lähteneet mukaan *Vieraasta Veljeksi* -projektin miehille suunnattuihin oppimisryhmiin ja millaisia merkityksiä he antavat oppimisryhmätoiminnalle. Tutkimuksen teoreettinen viitekehys rakentuu kotoutumisen ja kotouttamisen sekä sukupuolisensitiivisyyden ja sukupuolierityisyyden käsitteistä. Aineiston analyysissä on hyödynnetty sosiokulttuurisen innostamisen käsitteitä ja ulottuvuuksia.

Opinnäytetyön tavoitteena on tuottaa tietoa, jota Miessakit ry:n *Vieraasta Veljeksi* -projekti sekä muut maahanmuuttajatyötä tekevät toimijat voivat hyödyntää kehittäessään maahanmuuttajamiehille ja syntysuomalaisille miehille suunnattua kaksisuuntaista kotoutumista tukevaa ryhmätoimintaa. Tavoitteena on lisätä ymmärrystä maahanmuuttajamiehiä kohtaan ja tuoda esiin heidän ehkä vähän katveeseen jääneitä tuen tarpeitaan kotoutumisessa. Opinnäytetyöhön on koottu tietoa maahanmuuttajamiesten kotoutumiseen vaikuttavista tekijöistä ja sukupuolisensitiivisyydestä. Tietoa voivat hyödyntää sosiaalialan opiskelijat, maahanmuuttajien parissa työskentelevät tai tavalliset kansalaiset, jotka ovat kiinnostuneita vapaaehtoistyöstä maahanmuuttajien parissa.

Opinnäytetyö sijoittuu sosiaalityön käytäntötutkimuksen viitekehykseen. Se on laadullinen, ja siinä on käytetty etnografista tutkimusotetta. Tutkimusaineisto on hankittu vuoden 2012 kevään ja syksyn aikana kenttätyössä kolmessa oppimisryhmässä. Aineiston hankinnassa on käytetty osallistuvaa havainnointia ja teemahaastatteluja, jotka on tehty yhdelletoista oppimisryhmätoimintaan osallistujalle. Opinnäytetyössä on kuvattu varsin tarkasti tutkimuksen toteuttaminen etnografisella tutkimusotteella, mistä on hyötyä niille, jotka suunnittelevat etnografian tekemistä.

Oppimisryhmätoiminta on tarjonnut maahanmuuttajamiehille mahdollisuuksia tutustua syntysuomalaisiin miehiin, päästä keskustelemaan heidän kanssaan suomen kielellä ja saada heiltä suomalaisen yhteiskuntaan, kulttuuriin ja elämänmenoon liittyvää hiljaista tietoa. Syntysuomalaiset miehet puolestaan ovat saaneet tietoa maahanmuuttajamiehistä, heidän kulttuureistaan, elämäntilanteistaan ja kotoutumisen kokemuksistaan. Yhdessä tekeminen ja yhteiset juttutuokiot oppimisryhmissä ovat lisänneet maahanmuuttajamiesten ja syntysuomalaisten miesten molemminpuolista ymmärrystä. Oppimisryhmästä on tullut monelle viikon kohokohta ja miesten oma paikka, jossa voi tavata ystäviä, luoda sosiaalisia verkostoja, saada neuvoja, rentoutua ja vapautua hetkeksi arjen paineista.

Asiasanat: maahanmuuttajat, miehet, sukupuolisensitiivisyys, ryhmätoiminta, kotoutuminen, etnografia

ABSTRACT

Salminen, Seija.

Building Brotherhood and Social Networks. An Ethnographic Study of the Learning Groups for Immigrant Men and Finnish Men.

135 p., 4 appendices. Language: Finnish. Helsinki, Spring 2013.

Diaconia University of Applied Sciences. Degree Programme in Social Services.

Degree: Bachelor of Social Services.

The purpose of the study was to describe and understand the learning group activities of the Finnish project called *Vieraasta Veljeksi* (From Stranger to Brother). The objective of the project was to encourage the integration of immigrant men by creating new forms of interaction, communication and co-operation between immigrant men and Finnish men. The theoretical framework of the study was based on the concepts of integration, gender sensitivity and sociocultural animation.

The study was of qualitative nature, and it was carried out using ethnographic approach. The data was collected via two main methods: doing fieldwork and participant observation in three learning groups and conducting thematic interviews with eleven persons from the learning groups.

The results show that learning groups have offered immigrant men new possibilities to get to know Finnish men and to practice Finnish together by discussing timely issues, visiting interesting places and taking part in various sport and cultural activities. Learning groups have become fixed meeting points for immigrant men where they can meet friends and get advice in various issues. Learning group activities have helped to increase mutual trust and understanding between immigrant men and Finnish men. The weekly group meetings have brought variation and recreation to the everyday lives of the participants.

Key words: immigrant men, gender sensitivity, group activity, integration, ethnographic

SISÄLTÖ

PROLOGI: <i>VIERAASTA VELJEKSI</i> -OPPIMISRYHMÄSSÄ SISÄLLÄ.....	6
1 JOHDANTO.....	8
2 TUTKIMUKSEN LÄHTÖKOHDAT JA VIITEKEHYS	11
2.1 Maahanmuuttajamies ja syntysuomalainen mies käsitteinä	11
2.2 Miessakit ry ja sen <i>Vieraasta Veljeksi</i> -projekti.....	13
2.3 Sukupuolisensitiivisyys ja sukupuolierityisyys.....	15
2.4 Maahanmuuttajamiehiä käsittelevästä tutkimuksesta.....	19
2.5 Maahanmuuttajien kotoutumisesta ja kotouttamisesta.....	22
2.5.1 Kotoutuminen ja kotouttaminen käsitteinä	22
2.5.2 Suomalaisesta maahanmuutto- ja kotouttamispolitiikasta.....	23
2.5.3 Maahanmuuttajamiesten kotoutumiseen vaikuttavia tekijöitä.....	28
3 TUTKIMUKSEN TEHTÄVÄT JA LÄHESTYMISTAPA.....	34
3.1 Sosiaalityön käytäntötutkimus ja tutkimuksen tehtävät	34
3.2 Laadullinen ja etnografinen tutkimus	35
3.3 Tutkijan positio	38
3.4 Sosiokulttuurisen innostamisen näkökulma.....	42
4 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS.....	44
4.1 Kentälle pääsy	44
4.2 Oppimisryhmät fyysisenä kenttänä	45
4.3 Oppimisryhmät kirjoitettuna kenttänä	49
4.3.1 Osallistuva havainnointi	50
4.3.2 Havaintopäiväkirja	52
4.3.3 Haastattelut.....	55
4.4 Aineiston analysointi	59
5 TUTKIMUKSEN TULOKSET.....	61
5.1 Syitä tulla ja syitä jäädä oppimisryhmiin.....	61
5.2 Mieserityisyys ja sukupuolisensitiivisyys.....	67
5.2.1 Mieserityisyys projektista kertovissa materiaaleissa.....	67
5.2.2 Oppimisryhmien mieserityinen ulottuvuus.....	70
5.3 Oppimisryhmien sosiaalinen ulottuvuus.....	76
5.3.1 Kahvittelua, keskustelua ja tutuksi tulemistä.....	76
5.3.2 Rento meininki	81

5.3.3 Veljeys ja vertaisuus	83
5.4 Oppimisryhmien kasvatuksellinen ulottuvuus	86
5.4.1 Suomen kieltä ja kulttuuria	86
5.4.2 Tavoitteena (kaksisuuntaisen) kotoutumisen tukeminen.....	91
5.4.3 Kohtaamisen solidaarisuus.....	94
5.5 Oppimisryhmien kulttuurinen ulottuvuus.....	96
6 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA.....	100
6.1 Tutkimustulosten yhteenveto	100
6.1.1 Kotoutumisen tukeminen keskiössä	100
6.1.2 Sosiaalisten verkostojen luominen	102
6.1.3 Syntysuomalaiset miehet haasteena	103
6.1.4 Maahanmuuttajamiehille miesryhmiä?.....	105
6.2 Tutkimusprosessin arviointi.....	107
6.3 Tutkimuseettinen pohdinta.....	110
EPILOGI: <i>VIERAASTA VELJEKSI</i> -OPPIMISRYHMÄSTÄ ULKONA.....	115
LÄHTEET	116
LIITE 1: TIEDOTE OPPIMISRYHMIEN OSALLISTUJILLE (FI).....	131
LIITE 2: TIEDOTE OPPIMISRYHMIEN OSALLISTUJILLE (EN).....	132
LIITE 3: SUOSTUMUS HAASTATTELUUN	133
LIITE 4: TEEMAHAASTATTELURUNKO	134

PROLOGI: VIERAASTA VELJEKSI -OPPIMISRYHMÄSSÄ SISÄLLÄ

Kesken miesten kahvin- ja teenjuonnin Pertti nousee seisomaan ja kertoo, että hän aikoo seuraavalla kerralla pitää ryhmässä tietovisan. Hän ottaa esiin muovipussin, kaivaa sieltä esiin ison pinon Clas Ohlsonin kuvastoja ja alkaa jakaa niitä pöydän ympärillä istuville miehille. Miehet alkavat selata kuvastoja. Ympäriltäni alkaa kuulua supatusta ja vilkasta puheensorinaa eri kielillä. Kaksi ryhmäläistä selaa kuvastoa, osoittaa kuvia toisilleen ja etsii sanakirjasta käännöksiä vieraille suomen kielen sanoille.

”Saatte luettelot viikoksi kotiin ja viikon päästä minä tulen ryhmään oman työkalupakini kanssa. Pakissani on 30 työkalua. Sitten minä kysyn teiltä työkalujen nimiä ja te etsitte ne luettelosta”, Pertti selittää. Hän kaivaa muovikassista esiin työkalun, jota en tunnista, ja näyttää sitä miehille: ”Mikä tämä on?” Hän vastaa saman tien itse: ”Se on lenkkiavain.” ”No ei ole, kun se on kiintoavain”, Tapani korjaa, ”siinä ei ole toisessa päässä lenkkiä.” ”No ei olekaan”, Pertti myöntää. Miehet seuraavat tilannetta, mutta kukaan ei sano mitään.

Pertti heiluttaa kiintoavainta miehille. ”Viikon päästä pidetään sitten pienet kisat. En ole vielä päättänyt, jakaudutaanko pieniin ryhmiin vai miten, mutta minä suunnittelen sitä viikolla. Ensi kerralla meillä on siis työkalutietokilpailu. Mutta ei tarvitse opiskella koko luetteloa”, Pertti selittää ja kävelee liitutaulun eteen. Hän kirjoittaa liidulla taululle kuvaston osion nimen ja sivunumerot, joita tietovisa koskee. ”Se on siis pienrauta – käsityökalut ja löytyy täältä”, Pertti sanoo. Miehet kuuntelevat, ja jotkut heistä kirjoittavat sivunumerot muistiin. Pertti katsoo minua. ”No nyt päästiin sitten tähän miesten osioon!” hän sanoo niin kuuluvalla äänellä, että varmasti myös kaikki ryhmäläiset kuulevat. Minä nyökyttelen.

Pjotr kysyy Pertiltä, mikä on pistosaha. Pertti piirtää liitutaululle kuvan, joka esittää pistosaha. Sitten käydään yhdessä läpi, mikä on kuviosaha, rautasaha ja puukkosaha. Mietin, ovatko eri sahatyypit maahanmuuttajamiehille samanlaista hepreaa kuin minulle. Varmasti ainakin suomen kielen osalta. Tapani osoittaa sahoista kiinnostuneita maahanmuuttajamiehiä. ”Kundit meinaa vissiin perustaa oman firman, sen verran tar-

kasti ne kyselee näistä työkaluista”, hän sanoo. ”Mun täytyy ottaa vielä enemmän niitä työkaluja mukaan ensi kerralla”, Pertti vastaa.

Sayed tulee viereeni istumaan ja osoittaa kuvastosta aukeamaa, jossa on kuvia verhotangoista ja niihin liittyvistä tarvikkeista. ”Minä haluan tehdä uuden... mikä se on? Designin.... asuntoon. Haluan maalata, uudet verhot, uuden pöydän”, hän kertoo. Kysyn, minkä väriset verhot hän haluaa. ”Pun-?” hän katsoo minua kysyvästi. ”Ai punaiset?” minä kysyn. ”Ei kun”, hän vastaa ja osoittaa huoneen seinustalla olevan tuolin päällistä. ”Ai tummanpunaiset?” kysyn uudestaan. ”Joo, tummanpunaiset”, hän vastaa.

Sayed näyttää minulle kuvastosta kuvaa ja kysyy: ”Mikä tämä on? Minä tarvitsen näitä, mutta en osaa.” ”Se on tankopidike. Ja tämä on verhotanko”, kerron hänelle. Sayed toistaa sanat hitaasti ja huolellisesti. Sitten hän näyttää minulle ovenkahvojen ja nuppien kuvia ja kysyy, mitä ne ovat suomeksi. Kerron hänelle ja hän toistaa sanat. ”Suomi vaikea, vaikea. Minä vanha, tietokone vanha, ei pysy”, hän sanoo ja koputtaa päätään. Hän näyttää minulle kuvastoa ja sanoo, että siitä on hänelle paljon hyötyä. Kun hän tarvitsee jonkun työkalun, hän voi katsoa luettelosta työkalun kuvan ja nimen suomeksi ennen kauppaan menoa.

”Hyvät herrat, pitääkö tähän väliin ottaa jokin jutustelu vai mennäänkö seuraavaan tiedotusasiaan?” Pertti kysyy ja jatkaa: ”Jotta tämä ei mene liian helpoksi, puhutaan vielä miesleiristä.” Pertti nousee seisomaan, taputtaa käsiään yhteen ja ympäriltäni kuuluvat erikieliset puheenporinat vaimenevat. ”Oho, tulipas hiljaista! Nyt kerron tästä miesleiristä. Siellä on kaikenlaista mukavaa ulkona tekemistä, pelataan lentopalloa, pelataan mölkkyä ja kalastetaan. Siellä voi onkia”, hän selittää ja havainnollistaa elekielellä leiripuuhiä. ”Yksi nainen siellä leirillä on, se on meidän kokkimme, sille me emme voi mitään”, Pertti jatkaa. Jotkut miehistä alkavat nauraa, toiset hymyilevät. Kysymyksiä leiristä alkaa sinkoilla ilmassa pöydän pästä toiseen.

(Prologissa esiintyvien henkilöiden nimet on muutettu.)

1 JOHDANTO

Opinnäytetyöni avaustarina kuvaa hetkeä, jonka vietin keväällä 2012 yhdessä *Vieraasta Veljeksi* -projektin oppimisryhmistä. Mielenkiintoni oppimisryhmätoimintaa kohtaan heräsi Diakonia-ammattikorkeakoulun opinnäytetyötorilla Helsingissä, kun Miessakit ry:n *Vieraasta Veljeksi* -projektin vastaava projektityöntekijä Heikki Kerkkänen esitteli projektia opiskelijoille. *Vieraasta Veljeksi* -projektin tavoitteena on maahanmuuttajamiesten syrjäytymisen ennaltaehkäisy sekä syntysuomalaisten miesten ja maahanmuuttajamiesten kaksisuuntaisen kotoutumisen tukeminen. Tavoitteeseen pyritään tukihenkilö-, oppimisryhmä-, harrastus- ja vaikuttamistoiminnan kautta.

Maahanmuuttajista käytävä keskustelu julkisuudessa keskittyy etupäässä ongelmien ja epäkohtien esiin tuomiseen. Monesti maahanmuuttajanaisten ja maahanmuuttajamiehistä luodaan stereotyyppinen kuva, jossa he ovat vastakkain. Tuossa kuvassa miehet edustavat patriarkaalista vallan käyttöä ja alistavat naisia, jotka kärsivät ja alistuvat hiljaa osaansa (ks. Huttunen 2004). Maahanmuuttajatyössä onkin keskitytty maahanmuuttajanaisten tukemiseen ja ”voimaannuttamiseen”. Maahanmuuttajanaisia on nostettu esiin myös sitä kautta, että Suomen Pakolaisapu on vuodesta 1998 lähtien valinnut vuoden pakolaisnaisen pakolaisnaisten puolestapuhujaksi.

Maahanmuuttajamiesten on oletettu selviytyvän ja sopeutuvan naisia paremmin tulo-maahan, vaikka näin ei välttämättä aina ole. Maahanmuuttajamiehiin ja -poikiin liitetään monesti myös kuva väkivaltaisuudesta, rikollisuudesta, syrjäytymisestä ja sopeutumattomuudesta, minkä katsotaan muodostavan riskin yhteiskunnan turvallisuudelle. (ks. Hautaniemi 2004; Mervola 2005.) Kuultuani *Vieraasta Veljeksi* -projektista maahanmuuttajamiesten kotoutumisen haasteet ja erityisen tuen tarpeet alkoivat kiinnostaa minua. Aihe tuntui myös ajankohtaiselta ja tärkeältä.

Maahanmuuttajatyötä tekevät viranomaiset ja kolmannen sektorin toimijat ovat alkaneet yhä voimakkaammin tuoda esiin, että myös pojat ja miehet tarvitsevat tukea kotoutumiseensa. Tällaisia puheenvuoroja kuulin opinnäytetyöprosessini aikana maahanmuuttajien kotoutumista käsittelevissä seminaareissa. Lisäksi 4.12.2012 Suomen Pakolaisapu valitsi maahanmuuttajamiesten puolestapuhujaksi Suomen ensimmäisen Mr Maahan-

muuttajan, kamerunilaisen Jude Njilan, joka on ollut mukana myös *Vieraasta Veljeksi* -oppimisryhmätoiminnassa. Uuden tunnustuspalkinnon tavoitteena on nostaa maahanmuuttajamiesten profiilia ja tuoda maahanmuuton laaja kirjo yleisemmin esiin. (Suomen Pakolaisapu 2012.)

Ennen opinnäytetyöprosessini alkua näkökulmani maahanmuuttajien kotoutumiseen oli kapea ja yksipuolinen, vaikka kuvittelin tietäväni aiheesta etukäteen jo varsin paljon. Esimerkiksi sosionomi (AMK) -koulutukseen liittyvissä harjoitteluissa ja Suomen Punaisen Ristin vapaaehtoistoiminnan kautta olin tutustunut ja osallistunut maahanmuuttajanaishille ja -lapsille suunnattuun ryhmätoimintaan. Diakonia-ammattikorkeakoulun sosionomi (AMK) -koulutukseen kuuluu pakollisena moninaisuutta ja monikulttuurisuutta käsittelevä opintokokonaisuus. Kun suoritin opintokokonaisuutta, siinä oli kuitenkin maahanmuuttajamiesten kotoutuminen jätetty vähemmälle huomiolle, ja painopiste oli maahanmuuttajanaisten ja lasten tukemisessa. Vaikka opinnoissa toisaalta puhuttiin perheiden tukemisesta, niin perhe tuntui monesti tarkoittavan samaa kuin maahanmuuttajanaiset ja -lapset. Sosiaalialan ammattilaiset kohtaavat työssään kuitenkin myös maahanmuuttajamiehiä, jotka voivat olla joko perheellisiä tai perheettömiä.

Opinnäytetyöprosessin aikana kiinnostuin siitä, mitä sukupuolisensitiivisyys ja sukupuolierityisyys voivat olla maahanmuuttajamiesten parissa tehtävässä sosiaalityössä. Mieserityisyys kuuluu enemmän tai vähemmän myös *Vieraasta Veljeksi* -projektin eri toimintojen tavoitteisiin. Opinnäytetyöprosessi onkin tarjonnut minulle mahdollisuuden oppia uutta sukupuolierityisestä maahanmuuttajatyöstä ja kehittää ammatillista osaamistani etniseltä ja kulttuuritaustaltaan erilaisten miesten kohtaamisessa, auttamisessa ja tukemisessa sosiaalialalla.

Opinnäytetyöni tarkoituksena on kuvailla, mikä on saanut maahanmuuttajamiehet ja kantasuomalaiset miehet lähtemään mukaan ja jäämään *Vieraaksi Veljeksi* -projektin oppimisryhmien toimintaan ja millaisia merkityksiä he antavat oppimisryhmille. Etsin vastauksia myös siihen, mitä oppimisryhmien osallistujille ja ohjaajille merkitsee se, että ryhmät on tarkoitettu miehille ja millaisena mieserityisyys näyttäytyy oppimisryhmätoiminnassa. Tutkimus on luonteeltaan laadullinen, ja siinä on käytetty etnografista tutkimusotetta.

Tutkimusaineiston olen hankkinut vuoden 2012 kevään ja syksyn aikana kenttätöissä *Vieraasta Veljeksi* -oppimisryhmissä. Aineiston hankinnassa olen käyttänyt osallistuvaa havainnointia ja teemahaastatteluja, jotka olen tehnyt yhteensä yhdelletoista oppimisryhmiin osallistujalle. Opinnäytetyöni tavoitteena on tuottaa tietoa, jota Miessakit ry:n *Vieraasta Veljeksi* -projekti sekä muut toimijat ja tahot voivat hyödyntää kehittäessään maahanmuuttajamiehille ja syntysuomalaisille miehille suunnattua kaksisuuntaista kotoutumista tukevaa ryhmätoimintaa.

Luvussa 2 esittelen tutkimukseni lähtökohtia ja viitekehystä sekä tärkeimpiä käsitteitä. Kerron siinä Miessakit ry:stä ja sen *Vieraasta Veljeksi* -projektista. Lisäksi tuon esiin maahanmuuttajamiehiä käsittelevää tutkimusta ja maahanmuuttajamiesten kotoutumiseen vaikuttavia tekijöitä. Luvussa 3 esittelen tutkimukseni tehtäviä ja tavoitteita. Käsitelen siinä myös sosiaalialan käytäntötutkimusta, joka toimii opinnäytetyöni viitekehystenä. Kerron laadullisesta ja etnografisesta tutkimuksesta, joiden menetelmiä olen hyödyntänyt opinnäytetyössäni. Pohdin myös tutkijan positioon liittyviä asioita, eli millaista tutkimusta oli tehdä naisena miesten oppimisryhmissä. Lisäksi käsitelen sosiokulttuurista innostamista, jonka teemoja olen hyödyntänyt aineiston analyysivaiheessa.

Luvussa 4 kuvaan oppimisryhmiä kenttänä. Kerron lisäksi tutkimukseni aineiston hankinnasta osallistuvan havainnoinnin, kenttämuistiinpanojen ja haastattelujen avulla sekä aineiston analysoinnista. Luvussa 5 esittelen tutkimustulokset, joiden analyysissä olen hyödyntänyt mieserityisen ulottuvuuden lisäksi sosiokulttuurisen innostamisen käsitteitä. Näitä ovat sosiaalinen, kasvatuksellinen ja kulttuurinen ulottuvuus. Luvussa 6 tarkastelen opinnäytetyöni keskeisimpiä tuloksia, arvioin tutkimusprosessia sekä pohdin tutkimukseeni liittyneitä eettisiä kysymyksiä.

2 TUTKIMUKSEN LÄHTÖKOHDAT JA VIITEKEHYS

Tässä luvussa tarkastelen aluksi opinnäytetyössäni käyttämiäni maahanmuuttajamiehen ja syntysuomalaisen miehen käsitteitä ja kerron, miksi niiden käyttäminen ei ole ongelmattonta. Tämän jälkeen käsittelen Miessakit ry:tä ja sen *Vieraasta Veljeksi* -projektia. Tarkastelen myös opinnäytetyöni kannalta keskeisiä sukupuolisensitiivisyyden, sukupuolierityisyyden, kotoutumisen, kotouttamisen ja kaksisuuntaisen kotoutumisen käsitteitä. Lisäksi kerron lyhyesti maahanmuuttajamiehiä käsittelevästä tutkimuksesta. Tuon myös joitakin näkökulmia esiin siitä, millaisena kansalaisuus ja sukupuoli näyttäytyvät suomalaisessa kotouttamispolitiikassa ja -työssä sekä kuvaan erityisesti maahanmuuttajamiesten kotoutumiseen vaikuttavia tekijöitä. Lopuksi käsittelen sosiokulttuurista innostamista, jonka käsitteitä ja ulottuvuuksia olen hyödyntänyt analysoidessani ja tulkitessani *Vieraasta Veljeksi* -oppimisryhmistä hankkimaani aineistoa.

2.1 Maahanmuuttajamies ja syntysuomalainen mies käsitteinä

Vieraasta Veljeksi -projektissa ja oppimisryhmissä käytetään käsitteitä maahanmuuttajamies ja syntysuomalainen tai kantasuomalainen mies. Opinnäytetyössäni käytän myös näitä kategorioita, vaikka tiedostan niiden ongelmallisuuden. Maahanmuuttajaa pidetään käsitteenä monesti liian leimaavana, koska se yhdistetään arkipuheessa lähinnä pakolaisuuteen. Kuitenkin se on tarkoitettu yleiskäsitteeksi, jolla tarkoitetaan ulkomailla syntyneitä, Suomeen eri syistä tilapäisesti tai pysyvästi muuttanutta ihmistä. Käsitettä kiertämään on luotu liuta uudissanoja, kuten esimerkiksi maahanmuuttajataustainen, maahanmuuttanut tai uussuomalainen. Tutkijat eivät ole kuitenkaan päässeet yksimielisyyteen korvaavasta ilmauksesta, joten maahanmuuttajaa näkee edelleen käytettävän tutkimuksissa. Syntysuomalainen tai kantasuomalainen sisältää ajatuksen suomalaisuudesta, joka on vain niillä ihmisillä, jotka ovat syntyneet ja kasvaneet Suomessa ja jotka kantavat sitä kulttuurissaan ja ”verenperimässään” (Huttunen 2004, 135).

Maahanmuuttajamiehen ja syntysuomalaisen miehen kategorioista syntyy helposti mielikuva sisäisesti yhtenäisistä, mutta toistensa suhteen erilaisista, vastakkaisista kategorioista, joista toinen edustaa keskusta ja toinen marginaalia ja joista toinen on hierarkiassa

ylempänä ja toinen alempana. Maahanmuuttajamiehen ja syntysuomalaisen miehen kategoriat voidaan nähdä myös eräänlaisina ”kulttuurisina figuureina” (Huttunen 2004). Tällöin ne ovat ominaisuuksien tiivistymiä ja visuaalisia hahmoja, joihin liitetään myös pinnalta näkymättömiä ja usein moraalisesti latautuneita piirteitä. Ne alkavat elää omaa elämäänsä ja ohjata sitä tapaa, jolla näemme eri paikoissa ja tilanteissa kohtaamamme todelliset ihmiset. Kulttuuriset figuurit ovat sosiaalisia ja kulttuurisia välineitä, joilla erotteluja ja luokitteluja ja näin ollen myös keskusta ja marginaaleja tuotetaan. (Huttunen 2004, 139.) Negatiiviset mielikuvat, stereotypiat sekä etnisyyttä korostavat diskursit maahanmuuttajista tuottavat ja ylläpitävät sokeita pisteitä, jonka taakse muut teemat jäävät katveeseen tai ne jätetään kokonaan huomiotta. (Tunç 2010a, 19–20.)

Stereotypiat estävät kohtaamasta ihmisten erityisyyttä ja näkemästä todellisten tilanteiden kaikkia vivahteita (Anis 2012, 340). Monet maahanmuuttajat kokevat tulevansa nähdyiksi ja kohdelluiksi pikemminkin jonkin tietyn kategorian edustajina kuin yksilöinä. Heidät erotellaan syntysuomalaisista, mutta heidät erotellaan myös toisistaan eri maahanmuuttajaryhmien kategorioihin. Maahanmuuttajina ja ulkomaalaisina nähdyt joutuvat esittämään ja todistamaan yksilöllisyyttään ja oikeuttaan yksilöiden eli syntyperäisten suomalaisten yhteisön jäsenyyteen. Eri syiden ja erilaisten taustojen vuoksi maahanmuuttajina Suomeen tulleet kokevat, että luokittelut marginalisoivat heitä eri tavoin. Heillä on myös erilaisia tapoja ja mahdollisuuksia neuvotella suhdettaan niihin. (Huttunen 2004, 139, 154.)

Käytän opinnäytetyössäni tutkimuksellisista syistä maahanmuuttajamiehen ja syntysuomalaisen miehen kategorioita, koska työssäni tarkastelen myös, miten maahanmuuttajamiesten ja syntysuomalaisen miesten näkemykset oppimisryhmien tavoitteista ja heidän ryhmien toiminnalle antamansa merkitykset eroavat toisistaan. Vaikka opinnäytetyöni ei keskity käsittelemään maahanmuuttajiin tai syntysuomalaisiin liitettyjä kulttuurisia figuureja, niin tuon niitä jonkin verran esiin erityisesti maahanmuuttajamiesten kohdalla. Tekemällä niitä työssäni näkyväksi yritän samalla problematisoida niitä. Olen tietoinen siitä, että molemmat osapuolet tekevät luokitteluja ja yleistyksiä ja että kulttuurisessa keskuksessa olevien valta määrittellä on suurempi kuin marginaalissa olevien (ks. Huttunen 2004, 154). Tutkimuksen teossa jonkinlaista luokittelua ja yleistämistä on käytännössä mahdotonta kokonaan välttää. Jonkinlainen yleistävä tieto on aina välttämätöntä, jotta erityistä tietoa voisi ymmärtää (Vuori 2012, 242).

2.2 Miessakit ry ja sen *Vieraasta Veljeksi* -projekti

Miessakit ry on vuonna 1995 perustettu kansalais- ja asiantuntijajärjestö, joka pyrkii tukemaan kaikenikäisten miesten kokonaisvaltaista hyvinvointia. Sen toiminta perustuu mieslähtöiseen työskentelytapaan, vapaaehtoisuuteen ja matalan kynnyksen vertaistukseen. Miessakit ry:n keskustoimisto sijaitsee Helsingissä, ja suurin osa toiminnasta tapahtuu pääkaupunkiseudulla. Yhdistyksellä on toimistot myös Lahdessa ja Tampereella. Lisäksi se ylläpitää valtakunnallista yhdysmiesten verkostoa paikallisen miestoiminnan tukemiseksi. Yhdistyksen tavoitteena on tuoda miesten tarpeet laajempaan tietoisuuteen sekä tuottaa mieserityistä tietoa ja miehille suunnattuja palveluja. (Miessakit ry 2013a.)

Miessakit ry pyrkii toteuttamaan kaiken toimintansa miesvoimin. Yhdistyksen mukaan tällöin on mahdollista kehittää toimintatapoja, jotka tuntuvat miehistä itsestään omimilta. Palveluiden kohdentamisella suoraan miehille pyritään madaltamaan heidän kynnystään hakea itselleen apua. Miessakit ry:n toimintamuotoja eri asiakasryhmien auttamiseksi ovat *Lyömätön Linja* (perheväkivaltatoiminta), *Erosta Elossa* (erokriisitoiminta), *Isyyden Tueksi* (isätoiminta) ja *Vieraasta Veljeksi* (maahanmuuttajatoiminta). Lisäksi Miessakit ry järjestää matalan kynnyksen miesryhmätoimintaa, jossa miehet keskustelvat pienryhmissä miehenä olemiseen liittyvistä kysymyksistä. Yhdistyksessä toimii myös *Miessakkipisto*, jonka kursseilla ja ryhmissä miehet voivat harrastaa erilaista liikunta-, kulttuuri- ja vertaistoimintaa. (Miessakit ry 2013a; Peitsalo 2012, 116–117.)

Yhdistys ylläpitää *Miestyön Osaamiskeskusta*, jonka toiminta perustuu miestyön ja mieserityisyyden tutkimukseen ja kehittämiseen. Yksikkö pyrkii vahvistamaan sosiaali-, terveys-, opetus- ja nuorisotyötä tekevien alan ammattilaisten miestyöhön liittyvää osaamista järjestämällä koulutuksia, seminaareja ja luentoja sekä kehittämisfoorumeita ja -hankkeita yhteistyöverkostojen kanssa. Tutkimuksen lisäksi Miessakit ry harjoittaa myös julkaisutoimintaa. Yhdistyksen yhteiskunnallisen vaikuttamisen tarkoituksena on tuoda miesnäkökulmaa julkiseen keskusteluun erilaisissa yhteiskunnallisissa kysymyksissä. Tällaisia aiheita ovat muun muassa miehen asema lapsiin nähden avioerotilanteissa, poikien ja miesten erityisyyden huomioiminen sosiaali-, terveys- ja opetusaloja kehitettäessä sekä isien huomioiminen neuvolatoiminnassa. (Miessakit ry 2013a.)

Miessakit ry:n vuonna 2007 käynnistämän ja Raha-automaattiyhdistyksen rahoittaman *Vieraasta Veljeksi* -projektin tavoitteena on ollut tukea maahanmuuttajamiesten kotoutumista, ennaltaehkäistä heidän syrjäytymistään sekä edistää kaksisuuntaista kotoutumista. Tähän on pyritty luomalla erilaisia kanssakäymisen ja yhteistoiminnan muotoja maahanmuuttajamiesten ja syntysuomalaisten miesten välille. Projekti on koostunut neljästä toiminnan osa-alueesta: tukihenkilö-, oppimisryhmä-, harrastus- ja vaikuttamistoiminnasta. (Kerkkänen & Kaski 2011, 36; Miessakit ry 2013b.)

Vieraasta Veljeksi -projektin oppimisryhmät ovat matalan kynnyksen keskusteluryhmiä. Niissä maahanmuuttajamiehet opettelevat ja harjoittelevat suomen kieltä, saavat tietoa suomalaisesta yhteiskunnasta ja sen palveluista, työ-, opiskelu- ja harrastusmahdollisuuksista sekä tekevät tutustumiskäyntejä eri kohteisiin. Syntysuomalaiset miehet pääsevät oppimisryhmissä tutustumaan maahanmuuttajamiehiin, jolloin ymmärrys maahanmuuttajamiehen asemasta ja kotoutumisen haasteista voi kasvaa. Projekti on järjestänyt osallistujille maksutonta ryhmänohjaajakoulutusta monikulttuurisen miesryhmän ohjaamiseen yhteistyössä eri tahojen kanssa. Koulutuksissa on käyty läpi muun muassa maahanmuuton vaiheita, roolimutoksia, perhekäsityksiä eri kulttuureissa, ryhmädynamiikkaa, ryhmänhallintaa, selkokielistä kommunikaatiota ja vuorovaikutusta. (Kerkkänen & Kaski 2011, 37–39; Miessakit ry 2013b.)

Projektin tukihenkilötoiminta on vapaaehtoisuuteen perustuvaa ystävöimintää, jossa kantaväestöön kuuluvat tai hyvin Suomeen kotoutuneet miehet toimivat tukihenkilöinä haavoittuvassa asemassa oleville, syrjäytyneille tai syrjäytymisvaarassa oleville maahanmuuttajamiehille. Tukihenkilöt saavat tehtävänsä koulutuksen, jossa perehdytään ihmisoikeusperiaatteisiin, traumaattisten kokemusten vaikutukseen ja kulttuurien väliseen viestintään. Tukihenkilön roolina on olla keskustelu- ja harrastuskumppani, mutta ei asiainhoitaja, tulkki tai terapeutti. (Miessakit ry 2013b; Peitsalo 2012, 126.)

Projektin harrastustoiminnan tavoitteena on luoda avoimia ensikohtaamisen paikkoja kantaväestön miehille ja maahanmuuttajamiehille sekä tätä kautta mataloittaa tutustumiskynnystä. Harrastustoimintaan kuuluvat esimerkiksi monikulttuuriset futsal- ja jalkapalloryhmät sekä patikointiporukat. *Vieraasta Veljeksi* -projekti on järjestänyt myös monikulttuurista leiritoimintaa eri yhteistyökumppaneiden kanssa. Projektin vaikuttamistyön tarkoituksena on puolestaan lisätä Suomessa tietämystä maahanmuuton ja kult-

tuurienvälisen kohtaamisen mieserityisistä kysymyksistä. Julkaisujen, internetin, sosiaalisen median, seminaarien, koulutusten ja muiden tilaisuuksien avulla jaetaan tietoa maahanmuuttajamiesten elämään vaikuttavista tekijöistä, kotoutumisen prosesseista ja kokemuksista. (Kerkkänen & Kaski 2011, 41, 44; Miessakit ry 2013b.)

Miessakit ry:n toimintaa ohjaavia arvoja ovat sukupuolisensitiivisyys, vertaisuus, ammatillisuus ja hyvinvoinnin edistäminen (Miessakit ry 2013a). Seuraavaksi tarkastelen oppinnäytetyöni kannalta olennaisia sukupuolisensitiivisyyden ja sukupuolierityisyyden käsitteitä sekä mitä niillä tarkoitetaan Miessakit ry:ssä.

2.3 Sukupuolisensitiivisyys ja sukupuolierityisyys

Erityisesti nuorisotyössä ja -tutkimuksessa on viime vuosina korostettu sukupuolisensitiivisyyttä (ks. Hoikkala & Sell (toim.) 2007). Sukupuolisensitiivisyydestä on olemassa erilaisia tulkintoja. Sen lähtökohtana on yleensä ajatus sukupuolesta (*gender*) kulttuurisesti määräytyvänä ja sosiaalisesti opittuna moniulotteisena ilmiönä (Säävälä 1999, 52). Nuorisotyössä sukupuolisensitiivisyyden pyrkimyksenä on tunnistaa, purkaa, kyseenalaistaa ja laajentaa sukupuolirooleja ja sukupuolittuneita käyttäytymismalleja (Poikien Talo i.a.). Sukupuolisensitiivisyyteen liittyy monesti myös ajatus sukupuolen ja seksuaalisuuden moninaisuuden huomioon ottamisesta ja arvostamisesta (Anttonen 2007, 11). Sukupuoliroolien lisäksi sukupuolisensitiivisyys voi tiedostaa ja tehdä näkyväksi myös sukupolven liittyviä eroja (Näre 2007, 542).

Sukupuolisensitiivisyydellä voidaan tarkoittaa sukupuolinäkökulman huomioon ottamista paitsi yksilötasolla myös kaikilla yhteiskunnan tasoilla ja toiminnoissa, jolloin sitä pidetään edellytyksenä todelliselle sukupuolten väliselle tasa-arvolle (Sukupuolten välisen tasa-arvon valtavirtaistamisen perussanasto 2006). Sukupuolisensitiivisyyden synonyminä käytetään myös käsitettä sukupuolitietoisuus. Yhteiskunta kohdistaa miehiin ja naisiin erilaisia odotuksia. Kun odotukset on tunnistettu ja tiedostettu, niitä voidaan alkaa muuttaa moninaisuutta ja useampia vaihtoehtoja kummallekin sukupuolelle sallivaan suuntaan. (Punnonen 2007, 521.) Tiedostamiseen liittyy myös kulttuurisen lukutaidon kehittäminen, millä tarkoitetaan sitä, että omaa identiteettiään voi oppia tarkastelemaan suhteessa kulttuurisiin kehyksiin (Näre 2007, 543). Sukupuolisensitiivisen työ-

otteen määritelmiä yhdistää yleensä se, että sensitiivisyys edellyttää tiedon, odotusten ja asenteiden tiedostamista ja työstämistä. Kyse ei ole valmiista työkalusta tai mallista, vaan sitä voidaan muokata vaihtuvien kontekstien mukaan. (Honkasalo 2012, 277.)

Sosiaalityössä kiinnitetään yhä enemmän huomiota sukupuoleen eroja määrittävänä tekijänä. Sukupuolisensitiivisyydellä tarkoitetaan sekä nais- että mieserityisyyden tiedostamista alan työkäytännöissä. Miehiset sosiaaliset ongelmat ovat suomalaisessa sosiaalityön tutkimuksessa ja miehille suunnatussa auttamistyössä kohdistuneet lähinnä väkivaltaongelmaan. (Anis 2012, 321–322, 323.) Suomessa miesasiamiehet ovat esittäneet näkemyksen, että naisten yliedustus sosiaali- ja terveydenhuollon alalla johtaa miesasiakkaiden ongelmien tunnistamatta jättämiseen ja sysää heidät sosiaali- ja terveydenhuollon marginaaliin. Koska hyvinvoinnin tasa-arvo ei miesasiamiesten mukaan toteudu, miehet ovat heidän mielestään hyvinvoinnin suhteen huonommassa asemassa kuin naiset. (Jokinen 2012, 12.) Kun mies on isä ja osa perhettä, hän tulee palvelujärjestelmässä helpommin huomioduksi, sillä lasten ja äidin mahdolliset asiakkuudet voivat ulottua myös mieheen. Yksin elävät, perheettömät miehet voivat olla vaarassa jäädä auttamisjärjestelmän ulkopuolelle. (Anis 2012, 334.)

Sosiaalityötä on kritisoitu myös näennäisestä tasa-arvosta ja jopa mieskielteisestä ilmapiiiristä. Tällä tarkoitetaan esimerkiksi sitä, että mieheyteen liitetyt kielteiset myytit, kuten väkivaltaisuus ja aggressiivisuus, voivat muuttua yleisiksi miehiä kuvaaviksi ominaisuuksiksi. Erityisesti lastensuojelutyössä vaarana on, että asiakastilanteita aletaan selvittää jo ennalta määritellyn mieskuvan pohjalta. Tällöin nainen ja lapset nähdään uhreina, ja apu ja tuki keskitetään heille. On esitetty, ettei ongelmaa voida ratkaista pelkästään työntekijöiden sukupuolijakaumaa tasapainottamalla, vaan työn sisältöjä ja käytäntöjä kehittämällä. Tiettyjen tehtävien on myös esitetty paremmin sopivan miestyöntekijöille, kuten miesten kanssa tehtävän väkivaltatyön. (Anis 2012, 323–324, 339.)

Maahanmuuttajatyössä on pidetty tärkeänä kulttuurisensitiivistä työtettä. Vaarana on, että esimerkiksi maahanmuuttajien kotoutumiseen liittyviä ongelmia selitetään kulttuurilla, vaikka kysymys olisikin sosiaalisista ongelmista, jotka selittyvät muutoksesta johtuvalla elämänhallinnan puutteella. Elinolosuhteet vastaanottavassa yhteiskunnassa, kuten esimerkiksi työttömyys, asunnottomuus, turvattomuus tai yksinäisyys, vaikuttavat

maahanmuuttajiin yhtä paljon kuin lähtömaan elämäntapa tai arvomaailma. (Alitolppa-Niitamo 2005, 39.)

Maahanmuuttajatyössä on kulttuurisensitiivisyyden rinnalla alettu puhua sukupuolisen-sitiivisyydestä. Maahanmuuttajatyössä sukupuolisen-sitiivinen työote on tarkoittanut yleensä naisten ja tyttöjen erityistä huomioimista. Maahanmuuttajanaiset ja -tytöt on huomioitu miehiä ja poikia paremmin myös kotoutumisen tukitoimissa, kun taas maahanmuuttajamiesten ja -poikien mahdollisista kotoutumisen vaikeuksista on puhuttu varsin vähän. (Anttonen 2007, 19; Korpela & Pietarinen 2011; Mikkonen 2005, 63; Pentikäinen 2005, 209.) Myös monikulttuurisuusprojekteissa on painottunut maahanmuuttajanaisille ja -tytöille suunnattujen hankkeiden osuus, kun taas miehille ja pojille tarkoitettuja hankkeita on ollut vain muutamia (Keskinen & Vuori 2012, 29). On arveltu, että yhtenä syynä tähän on se, että myös toimintaa rahoittavat tahot näyttävät painottavan nais- ja tyttötyötä (Kianto 2009, 205).

Maahanmuuttajien kohdalla sukupuoli tulee useimmiten esiin, kun keskustellaan tasa-arvokysymyksistä. Suomalaiseen yhteiskuntaan sopeutumisessa yhtenä tärkeimmistä osa-alueista pidetään sukupuolten välisen tasa-arvon ymmärtämistä ja toimimista sen mukaisesti. Tämä johtaa helposti siihen, että kun länsimaisen kulttuuripiirin ulkopuolelta tulevia maahanmuuttajia kotoutetaan ja opastetaan, korostetaan keskeisenä suomalaisena ja pohjoismaisena arvona miesten ja naisten yhtäläisiä oikeuksia ja mahdollisuuksia eri elämänalueilla. (Anis 2012, 324.) Tässä keskustelussa maahanmuuttajien kulttuurin nähdään tuottavan integraation esteitä. Esimerkiksi musliminaisista luodaan stereotyyppinen kuva epätasa-arvoisina, miestensä alistamina naisina, jonka vastakohtana tuodaan esiin länsimaisen ja erityisesti pohjoismaisen naisen kuva vapauden, tasa-arvon ja ihmisoikeuksien edustajana ja malliesimerkkinä. (Forsander 2002, 161.)

Monille perinteisemmistä kulttuureista tuleville maahanmuuttajamiehille Suomi saattaa näyttäytyä tasa-arvoisuuden mallimaan sijaan naisvaltaisena yhteiskuntana, jossa asiat tapahtuvat naisten ehdoilla (Pentikäinen 2005, 212). Esimerkiksi Hautaniemen (2004, 79) mukaan maahanmuuttajapojat kohtaavat Suomen auttamisjärjestelmässä sukupuolitetun institutionaalisen maailman: suurin osa työntekijöistä on naisia, kun taas kontrollitehtävissä, kuten poliiseina tai vartijoina, toimii lähes pelkästään miehiä.

Maahanmuuttajanaisille ja -tytöille suunnatussa toiminnassa perustana on yleensä ymmärrys sukupuolten välisestä tasa-arvosta, pyrkimys tyttöjen voimaannuttamiseen ja valtauttamiseen, tilan antaminen itsemääritykselle sekä tyttöyteen ja naiseuteen liittyvien asioiden käsittelylle. Tällöin joudutaan tasapainoilemaan länsimaisten tasa-arvoihanteiden ja kulttuurisensitiivisyyden välimaastossa. Vaarana on, että maahanmuuttajanaisten ja -tyttöjen toiveet määritellään tiukasti länsimaisesta tasa-arvonäkökulmasta. Tällöin heidät saatetaan nähdä uhreina, mikä peittää alleen heidän aktiivisen toimijuutensa. (Honkasalo & Souto 2007, 123–125.) Sukupuolisensitiivisen työtöteen käyttämisen pitäisi kuitenkin olla tietoista toimintaa sen puolesta, että sukupuoli ei olisi ainakaan tekemisen este (Anttonen 2007, 18).

Kaikki sukupuolen mukaan eriytynyt toiminta ei välttämättä ole sukupuolisensitiivistä. Parhaimmillaan sukupuolen mukaan eriytyneet ryhmät rohkaisevat tyttöjä, poikia, miehiä ja naisia kokeilemaan, tutkimaan ja pohtimaan asioita, joita he eivät sekaryhmässä kehtaisi tai uskaltaisi tehdä. Pahimmillaan eriytyneet ryhmät vahvistavat dikotomista sukupuolijakoa ja perinteisiä sukupuolirooleja. Ääritapauksessa niistä voi tulla ulkomaailmalta suljettuja eriarvoisia yhteisöjä. Tällaisessa ympäristössä sukupuolen esittämisen tavoille saattaa olla jopa vähemmän tilaa kuin tavanomaisessa ympäristössä. (Punnonen 2007, 532–533; Keskinen 2004, 41–42.) Sukupuolisensitiivisyys ei kuitenkaan edellytä sukupuolen mukaan eriytyneitä ryhmiä, vaan sukupuolitietoisesti on mahdollista toimia myös sekaryhmissä (Punnonen 2007, 533; Näre 2007, 543).

Miessakit ry:ssä sukupuolisensitiivisyydellä tarkoitetaan sukupuolten ominaislaatuisten huomioimista. Ominaislaadun rakentumiseen vaikuttavat biologiset, psykologiset, sosiokulttuuriset ja historialliset tekijät. Miessakit ry kertoo toimintansa perustuvan ”sukupuolisensitiiviseen mieserityyseen osaamiseen”. Yhdistyksen missiona on ”pitää huolta miesten elämää tukevien yksilöllisten, yhteisöllisten ja yhteiskunnallisten rakenteiden vahvistamisesta parantaakseen miesten kokonaisvaltaista hyvinvointia”. Miessakit ry:n visiona on tehdä työtä ”sellaisen yhteiskunnan puolesta, jossa hyvinvointi vahvistuu miesten ja naisten erityislaadusta kumpuavan, sukupuolten välisen kunnioittavan kumppanuuskulttuurin kautta”. (Miessakit ry 2013a.)

Miessakit ry:n järjestämiä miesryhmiä on luonnehdittu kasvuryhmiksi, joissa käsitellään miehenä olemista ja miehen elämään liittyviä asioita. Osallistujat ovat halunneet selkiyt-

tää omaa mieskuvaansa ja roolejaan sekä parantaa itsetuntemustaan ja itsetuntoaan. Joilakin osallistujista on ollut tarve ymmärtää tunteitaan paremmin ja kehittää rohkeutta niiden ilmaisuun. Miesryhmistä on saatettu hakea myös luottamuksellisia miespuolisia kontakteja ja ystäviä. Miehillä suunnattuihin keskusteluryhmiin liittyy usein virheellisiä mielikuvia ja ennakkoluuloja. Saatetaan ajatella, että toimintaan osallistuminen edellyttää, että osallistujalla on ongelmia tai hukassa oleva miesidentiteetti. Monesti miesten käsitys miesryhmistä on negatiivisempi kuin naisten, ja miesten kynnys lähteä mukaan ryhmätoimintaan on korkeampi kuin naisilla. Kasvuryhmissä on ainoastaan miehiä, koska yhdistyksen mukaan tällöin monet miehet kokevat asioiden käsittelyn helpomaksi. Pyrkimyksenä on myös vertaisuuden maksimointi. (Peitsalo 2008, 24, 29–30.)

Miessakit ry:n visiota ja määritelmää sukupuolisensitiivisyydestä on kritisoitu siitä, että niissä näyttäisi painottuvan miesten ja naisten ”luonnolliseen”, biologiaan perustuva ero, jolloin miesten väliset erot jäävät vähemmälle huomiolle. Yhdistyksen käsityksen sukupuolesta on väitetty olevan essentialistinen ja jähmeä. (ks. Lyytinen 2012.) Miessakit ry:n toiminnan alkuaikoina Jokinen (1998) luonnehti sitä ”Eläköön mies -tyyliseksi kerhoiluksi, jossa mieheys nähdään perustavanlaatuisesti naiseudesta poikkeavana sukupuoli-identiteettinä ja jossa iloisia asioita ovat miesten omat kerhot ja erilaiset miesinitiaatit”. Suuntauksen vaarana hän piti mieheyden valta-aseman sokeaa uusintamista. (Jokinen 1998, 35.)

Autonen-Vaaraniemi (2010) on tutkinut Miessakit ry:n erotoimintaan liittyviä tekstejä ja niissä esiintyviä moraalisia perusteluja. Tekstit näyttäisivät hänen mukaansa luovan ja vahvistavan sukupuolten välistä eroa ja vastakkainasettelua korostamalla miesten uhrin asemaa ja naisten vahvuutta erotilanteissa ja vanhemmuudessa. Teksteissä luodaan kuvaa kollektiivisesta maskuliinisuudesta, jossa miehet ymmärtävät toisia miehiä huolimatta eroista sosiaalisessa asemassa tai iässä. (Autonen-Vaaraniemi 2010.)

2.4 Maahanmuuttajamiehiä käsittelevästä tutkimuksesta

Kansainvälinen muuttoliike, maahanmuutto ja niihin liittyvät ilmiöt ovat sukupuolittuneita. Naisten ja miesten maahanmuuton syissä ja tulomaahan sopeutumisessa voidaan havaita eroja. Vielä ennen 1990-luvun puoliväliä Suomeen muuttaneista ulkomaalaisista

suurin osa oli miehiä, mutta sen jälkeen ero miesten ja naisten välillä on tasoittunut. Maahanmuuttajanaisten määrä alkoi kasvaa erityisesti perheenyhdistämisten, avioliittojen ja paluumuuton johdosta. (Martikainen & Tiilikainen 2007a, 15.) Vielä vuonna 2000 naisia ja miehiä oli muuttajien joukossa yhtä paljon, mutta vuoden 2005 jälkeen maahanmuutto on ollut jälleen miesvoittoista. Vuonna 2011 miesten osuus oli 53 % maahanmuuttajista. (Tilastokeskus 2012, 19, 56.)

Erot Suomessa asuvien maahanmuuttajaryhmien sukupuolijakaumissa ovat huomattavia. Muuttosyyt voivat vaihdella myös saman kansallisen ryhmän sisällä sukupuolen mukaan. Esimerkiksi pohjoisafrikkalaiset miehet ovat tulleet Suomeen pääasiassa töihin, opiskelemaan tai avioitumaan suomalaisen naisen kanssa, kun taas pohjoisafrikkalaiset naiset ovat useimmiten tulleet samasta maasta kotoisin olevan aviopuolison perässä. (Martikainen & Tiilikainen 2007a, 23.)

Miehet ja erityisesti nuoret miehet ovat yleensä ensimmäisiä muuttajia ja tienavaajia kohdemaassa, kun taas naiset ja lapset seuraavat ehkä myöhemmin perässä. Myös naisia on ollut aina muuttajien joukossa paljon. Uutta on kuitenkin se, että itsenäisesti muuttavien naisten määrä on ollut jo pitkään vahvassa kasvussa. Maahanmuuttajien joukossa on myös yksin maahan tulleita alaikäisiä lapsia. Muuttovirtoihin vaikuttaa lähtömaan tilanteen lisäksi myös vastaanottavan maan politiikka erityisesti työperäisessä muutossa. Kysyntä tiettyjen alojen ammattilaisista voi tällöin ohjata muuttovirtoja sukupuolituneesti. Esimerkiksi työn perässä muuttavat sairaanhoitajat ovat yleensä naisia, kun taas rakennus- ja kuljetusalan työntekijät ovat usein miehiä. (Martikainen & Tiilikainen 2007a, 21.) Tällaista kehitystä on Suomessakin ollut havaittavissa viime vuosina.

Kansainvälistä muuttoliikettä ja maahanmuuttoa koskevissa tutkimuksissa sukupuolta ei ole aiemmin pidetty kovin tärkeänä määreenä. Varhaisimmat maahanmuuttoa koskevat tutkimukset keskittyivät pääasiassa miehiin, kun taas naisten kokemukset muuttoprosessissa nähtiin toisarvoisena. Sen jälkeen painopiste maahanmuuttoa käsittelevissä tutkimuksissa on siirtynyt naisiin, mutta samalla maahanmuuttajamiesten kokemukset ovat jääneet vähemmälle huomiolle. (Hibbins & Pease 2009, 3–4.) Viime vuosina on kuitenkin alkanut ilmestyä yhä enemmän tutkimuksia siitä, miten naisten ja miesten kokemukset maahanmuutosta ja sopeutumisesta uuteen kulttuuriin eroavat toisistaan. Esimerkiksi

Donaldson, Hibbins, Howson ja Pease (toim.) 2009) ovat käsitelleet miesnäkökulmasta maahanmuuttajamiesten kokemuksia.

Myös Suomessa tehdyissä maahanmuuttoa ja maahanmuuttajia koskevissa tutkimuksissa ei ole sukupuolinäkökulmaa otettu laajasti huomioon, vaan monissa tutkimuksissa sukupuoli on ollut mukana vain yhtenä taustamuuttujana. Erityisesti maahanmuuttajamiesten kotoutumisen kokemuksia on tutkittu varsin vähän. (Martikainen & Tiilikainen 2007a, 15, 25.)

Suomessa maahanmuuttajamiehiä koskevaa tietoa löytyykin monesti varsin hajanaisesti esimerkiksi maahanmuuttajien kotoutumista, työllistymistä, pakolaisuuden kokemuksia sekä terveyttä ja hyvinvointia käsittelevistä tutkimuksista (esim. Castaneda, Rask, Koponen, Mölsä & Koskinen (toim.) 2012a; Huttunen 2002; Liebkind, Mannila, Jasinskaja-Lahti, Jaakkola, Kyntäjä & Reuter 2004; Martikainen & Tiilikainen 2007b; Pentikäinen 2005; Perhoniemi & Jasinskaja-Lahti 2006; Säävälä 2011). Sosiaalityön alalla on Suomessa vasta hyvin vähän maahanmuuttajia ja heidän kanssaan tehtävää työtä käsitteleviä tutkimuksia. Mitä tulee sukupuolen merkitykseen tässä yhteydessä, niin sitä ei ole tutkittu juuri lainkaan. (Anis 2012, 324.)

Suomessa on ilmestynyt viime vuosina joitakin tutkimuksia, joissa on käsitelty maahanmuuttajataustaisten nuorukaisten ja miesten kokemuksia eri näkökulmista. Ne ovat kohdistuneet useimmiten tiettyyn etniseen ja kulttuuriseen ryhmään kuuluvien nuorukaisten tai miesten kokemusten esiin tuomiseen. Esimerkiksi Petri Hautaniemi (2004) on tutkinut, millaista on jäsentää identiteettiään somalinuorukaisena Suomessa. Päivi Honkatukia ja Leena Suurpää (2007) ovat tutkineet etnisiin vähemmistöihin luokiteltujen nuorten miesten rikollisuutta ja sen viranomaiskäsitelyä. Hilikka Linderborg (2012) on puolestaan ammatillisessa lisensiaatintutkimuksessaan käsitellyt ikääntyviä somalmiehiä ryhmätoiminnassa. Maahanmuuttajamiesten kokemuksia ja näkökulmia on viime vuosina tuotu esiin jonkin verran myös opinnäytetöissä (esim. Djabanor 2011).

2.5 Maahanmuuttajien kotoutumisesta ja kotouttamisesta

2.5.1 Kotoutuminen ja kotouttaminen käsitteinä

Kotoutumisen käsite on ollut Suomessa vakiintuneessa käytössä 1990-luvun lopulta lähtien. Se on suomenkielinen vastine käsitteelle integraatio, jolla tarkoitetaan yleensä maahanmuuttajien samanaikaista osallistumista uuteen yhteiskuntaan sekä oman kulttuurin ja kielen säilyttämistä. (Lepola 2002, 11.) Muita maahanmuuttajien sopeutumiseen viittaavia akkulturaatiostrategioita ovat assimilaatio eli sulautuminen, separaatio eli eristyminen tai marginalisaatio eli vieraantuminen. Näistä integraatiota pidetään yleensä parhaimpana kotoutumisstrategiana maahanmuuttajien psyykkisen hyvinvoinnin kannalta. (ks. Berry 1997.)

Lainsäädännössä kotoutumisella tarkoitetaan maahanmuuttajan ja yhteiskunnan vuorovaikutteista kehitystä, jonka tavoitteena on antaa maahanmuuttajalle yhteiskunnassa ja työelämässä tarvittavia tietoja ja taitoja. Samalla tuetaan hänen mahdollisuuksiaan oman kielen ja kulttuurin ylläpitämiseen. Kotouttamisella tarkoitetaan kotoutumisen monia-laista edistämistä ja tukemista viranomaisten ja muiden tahojen toimenpiteillä ja palveluilla. Näillä tarkoitetaan muun muassa ohjausta ja neuvontaa, yhteiskuntaan perehdyttämistä, suomen tai ruotsin kielen opetusta, työvoimapolitiittista koulutusta ja tulkkauksia. Kotouttamislaissa käytetään myös sosiaalisen vahvistamisen käsitettä, jolla tarkoitetaan maahanmuuttajalle suunnattuja toimenpiteitä hänen elämäntaitojensa parantamiseksi ja syrjäytymisensä ehkäisemiseksi. (Laki kotoutumisen edistämisestä 1386/2010.)

Uusi laki kotoutumisen edistämisestä (1386/2010) astui voimaan 1.9.2011. Aikaisemman lain lähtökohtana olivat pakolaisina tai paluumuuttajina Suomeen saapuvat henkilöt. Uudessa laissa on pyritty huomioimaan paremmin kaikenikäiset, taustoiltaan erilaiset ja eri elämäntilanteissa olevat maahanmuuttajat. Lain keskeisinä tavoitteina on lisätä maahanmuuttajien aktiivista osallisuutta suomalaisessa yhteiskunnassa, tukea heidän kotoutumistaan ja edistää kotoutumisen kaksisuuntaisuutta. Laissa korostuvat työllisyyden edistäminen, kotoutumisen alkuvaiheen palveluiden järjestäminen ja perheen kotoutumisen tukeminen. Lain mukaan kotouttamisvelvoite on ensisijaisesti työvoimaviranomaisilla. Mikäli asiakas ei voi terveytensä, ikänsä tai muun elämäntilanteensa vuoksi osallistua työvoimapolitiittisiin toimenpiteisiin, kotouttamistyöstä ovat vastuussa kuntien

sosiaaliviranomaiset. (Vuori 2012, 239.) Lakiin liittyy *Osallisena Suomessa* - kokeilulakihanke (2010–2013), joka luotiin edistämään maahanmuuttajien kokonaisvaltaista kotoutumista (ks. Pöyhönen, Tarnanen, Vehviläinen, Virtanen & Pihlaja 2010).

Kaksisuuntaisella kotoutumisella korostetaan sitä, että maahanmuuttajan kotoutuminen tapahtuu vuorovaikutuksessa suomalaisen yhteiskunnan kanssa, arkipäivän tilanteissa ja lähiyhteisöissä. Kaksisuuntainen kotoutuminen ja toimivat suhteet eri väestöryhmien välillä ovat edellytyksenä maahanmuuton kasvulle. (Valtioneuvosto 2008, 5, 15, 54.) Monesti kotoutumisessa odotetaan kuitenkin maahanmuuttajilta aktiivista pyrkimystä kotoutua ja syntysuomalaisilta passiivista mukautumista uuteen tilanteeseen, jossa yhteiskunta muuttuu kielellisen, kulttuurisen ja etnisen monimuotoisuuden lisääntyessä. Kaksisuuntaisessa kotoutumisessa myös syntysuomalaisten rooli pitäisi nähdä aktiivisena, jolloin heidän odotetaan tutustuvan muista kulttuureista tuleviin ihmisiin. Kotoutettava ja kotoutuja vaihtavat tällöin jatkuvasti paikkaa ja arvioivat asemaansa kriittisesti myös suhteessa omaan kulttuuriin. (Lemercier, Suonperä & Tassopoulos 2012, 139.)

2.5.2 Suomalaisesta maahanmuutto- ja kotouttamispolitiikasta

Suomeen muutetaan nykyään eniten perheen, opiskelun tai työn perässä. Vuonna 2011 maahanmuuttovirasto myönsi oleskelulupia seuraavista syistä: perheside 31 % (5 792), opiskelu 29 % (5 460), työnteko ja elinkeinon harjoittaminen 28 % (5 333), turvapaikanhaku 7 % (1 271), paluumuutto ja suomalainen syntyperä 3 % (635) ja muut perusteet 2 % (457). (Sisäasiainministeriö 2012, 8, 10.) Maahanmuuttajien kotouttamiseen liittyvät asiat siirtyivät Suomessa vuoden 2012 alusta lähtien sisäasiainministeriöstä työ- ja elinkeinoministeriön vastuulle. Muutoksella on haluttu tehostaa maahanmuuttajien työllistymistä avoimille työmarkkinoille. (Työ- ja elinkeinoministeriö 2011.) Suomessa maahanmuutto- ja kotouttamispolitiikassa korostetaan työmarkkinakansalaisuutta. Keskusteluissa maahanmuuttajia tarvitaan lähinnä Suomen taloutta, kilpailukykyä ja huoltosuhdetta paikkaamaan. (ks. Työ- ja elinkeinoministeriö 2012a; Työ- ja elinkeinoministeriö 2012b; Sisäasiainministeriö 2013.)

Maahanmuuttajan kotoutuminen on prosessi, johon vaikuttavat monenlaiset tekijät. Maahanmuuttaja saattaa kotoutua jollakin elämän osa-alueella hyvin, mutta jollakin

toisella taas huonommin. Hän on voinut esimerkiksi työllistyä, mutta häneltä puuttuvat sosiaaliset verkostot. Tästä ilmiöstä käytetään nimitystä segmentoitunut eli lohkoutunut sopeutuminen. (Martikainen & Tiilikainen 2007a, 19; Turtiainen 2012, 50.) Maahanmuutto on usein ketjumuuttoa aiemmin muuttaneiden perässä. Omat etniset verkostot edistävät maahanmuuttajien sopeutumista tulomaahan erityisesti muuton alkuvaiheessa. Toisaalta oma etninen yhteisö voi vähentää maahanmuuttajien tarvetta hakeutua kanta-väestön seuraan. Etnisesti suljetuissa yhteisöissä voi esiintyä voimakasta sosiaalista kontrollia, eivätkä ne välttämättä aina tue uusia tulokkaita. Maahanmuuttajien keskuudessa voi vallita sosiaalinen hierarkia, mikä voi heijastua myös ystävyys-suhteisiin. (Liebkind ym. 2004, 96–98.)

Tutkimusten mukaan työllisyys, hyvä suomen kielen taito ja henkinen hyvinvointi ovat maahanmuuttajien kotoutumisessa toisiaan edesauttavia tekijöitä. Maahanmuuttajien kokemuksia omista kyvyistä ja vaikuttamismahdollisuuksista näyttäisivät ylläpitävän uuden asuinmaan asenneilmapiirin kokeminen myönteisenä ja tiivis yhteydenpito sosiaalisiin verkostoihin. Sosiaaliset verkostot ja niistä saatava sosiaalinen tuki ovat tärkeitä henkistä hyvinvointia ylläpitäviä ja kielteisiä kokemuksia käsittelemään auttavia resursseja. (Perhoniemi & Jasinskaja-Lahti 2006, 78, 80, 94.) Vuorovaikutussuhteilla on ylipäänsä suuri merkitys maahanmuuttajan sopeutumisessa uuteen asuinmaahan (ks. Berry 1997).

Maahanmuuttajien sosiaalisia siteitä, vuorovaikutussuhteita ja kotoutumista koskevissa tutkimuksissa on monesti käytetty vahvojen ja heikkojen siteiden käsitettä (ks. Liebkind 2004; Kokkonen 2010). Vahvoja siteitä ovat esimerkiksi siteet ystäviin ja sukulaisiin, kun taas heikkoja siteitä ovat naapuruus- ja tuttavuussuhteet. Maahanmuuttajien kannalta heikot siteet sekä sosiaalisen ja etnisen taustan suhteen heterogeeniset verkostot voivat jossain mielessä olla jopa parempia kuin omaan etniseen suljettuun yhteisöön rajoittuvat suhteet. Heikot siteet voivat esimerkiksi tarjota monipuolista tietoa työ- ja koulutuspaikoista. Ne voivat olla tärkeitä vaikutuskanavia, jotka luovat edellytyksiä myös muodolliselle poliittiselle järjestäytymiselle ja integroitumiselle ympäröivään yhteiskuntaan. Omien elämäkokemusten ja ongelmien jakaminen edellyttää puolestaan useimmiten läheisiä ja henkilökohtaisia suhteita samassa asemassa oleviin. (Forsander 2002, 58; Liebkind ym. 2004, 88–89.)

Kotouttamisen lähtökohtana on maahanmuuttajien työllistyminen, ja erilaisilla toimenpiteillä pyritään tämän tavoitteen toteuttamiseen. Samalla työstä voi tulla yhteiskuntakelpoisuuden ja maahanmuuttajakelpoisuuden mittari. Sillä mitataan maahanmuuttajia sekä suomalaisen yhteiskunnan suunnalta että heidän itsensä ja yhteisönsä keskuudessa. Nykyään työmarkkinat ovat haurastuneet, ja siirtolaisten asema työmarkkinoilla on kantaväestöä epävarmempi ja heikompi. Kansalaisuuden liittäminen tähän tavoitteeseen voi tuottaa tulkintoja kotoutumisen epäonnistumisesta ja puutteellisesta osallistumisesta. Kansalaisuus on kuitenkin moniulotteinen käsite, ja monenlaiset osallistumisen muodot ovat mahdollisia ja arvokkaita. (Keskinen & Vuori 2012, 29; Davydova 2012, 85–86.)

Kotoutuminen nähdään lainsäädännössä ja institutionaalisissa käytännöissä hyvin yksilöllisenä prosessina. Myös julkista keskustelua sosiaalityöstä hallitsee yksityisen vastuun korostaminen, jolloin myös asiakkaan ongelmat ymmärretään yksilöllisiksi. Kotouttamismalli, jossa korostetaan yksilön omia ratkaisumalleja ja omaa aktiivisuutta, ei välttämättä kuitenkaan takaa sitä, että kaikki yksilöt tulisivat kohdatuiksi tasavertaisesti ja että kaikki voisivat vähitellen tuntee kuuluvansa muiden kansalaisten joukkoon. Vaikka kotouttamistyössä pyritään auttamaan kaikkein haavoittuvimmassa asemassa olevia, työmarkkinakansalaisuutta korostava kotouttamisen malli sulkee heitä jatkuvasti ulkopuolelle. Kotouttamisessa ei ole tunnustettua paikkaa työmarkkinoiden ulkopuolella tehdyllä hoivatyöllä tai kansalaistoimintaan osallistumisella. (Vuori 2012, 261–262.)

Maahanmuuttajien kotouttamistyö voi toisaalta muuttua helposti liian viranomaislähtöiseksi, mikäli maahanmuuttajia ei nähdä oman elämänsä asiantuntijoina ja mikäli heidän omaa aktiivisuuttaan ei tueta riittävästi. Tällöin kotouttamistyö on vaarassa muuttua myös liian passivoivaksi. (Lemercier, Hyvärinen & Hautamäki 2012, 31.) Erityisesti pakolaiset ohjautuvat heti maahan tultuaan sosiaalityön asiakkaiksi, ja asiakkuudesta voi muodostua helposti pysyvä rooli, kun heillä ei ole osallistumismahdollisuuksia yhteiskunnan toimintaan (Anis 2008, 31). Vaikka maahanmuuttajien odotetaan säilyttävän oman kielensä ja kulttuurinsa kotoutumisprosessissa, Suomessa kotouttamistoimet voivat käytännössä viestittää maahanmuuttajille, että heidän tulisi oppia toimimaan ja käyttäytymään valtaväestön tavoin (Perhoniemi & Jasinskaja-Lahti 2006, 19). Tällöin kotouttaminen voi näyttäytyä kasvatuksellisenä prosessina (Työministeriö 2005, 6).

Jos maahanmuuttajien mielestä Suomen virallisen kotouttamispolitiikan ja valtaväestön vaatimusten välillä vallitsee ristiriita, heidän omat käsityksensä toivottavasta sopeutumistavasta voivat myös olla ristiriitaisia (Perhoniemi & Jasinskaja-Lahti 2006, 75). Mikäli maahanmuuttajien työllistämistoimenpiteet keskittyvät vain heidän puutteisiinsa, kuten huonoon suomen kielen taitoon ja suomalaisten kriteerien mukaisen ammattipätevyyden puutteeseen, jäävät työelämän ovia sulkevat rakenteelliset tekijät, kuten syrjintä, huomaamatta (Wrede, Nordberg & Forsander 2010, 280). Suokonaution (2011, 110) mukaan kotoutumiskoulutuksen keinottomuus liittyy osaltaan siihen, että enää ei riitä maahanmuuttajien ominaisuuksien muokkaaminen, vaan olisi muutettava yhteiskunnassa vallalla olevia arvostuksia ja sosiaalisia rakenteita. Maahanmuuttajan kannalta ongelmallista on se, että maahanmuuttajuus ja kotoutumisen prosessi näyttävät jatkuvan loputtomiin. Onkin kysytty, milloin maahanmuuttaja on riittävän hyvin kotoutunut tullaan täydellisesti osalliseksi kansallisvaltion jäsenyydestä. (Forsander 2002, 78.)

Pidän kiinnostavana Vuoren (2012) esiin tuomaa ajatusta maahanmuuttajan kotoutumisesta arjen kansalaisuuden rakentumisena. Hän näkee arjen kansalaisuuden käsitteenä, joka mahdollistaa yksilöiden, yhteisöjen ja julkisen vallan suhteiden tarkastelun monitasoisina ja ristiriitaisina prosesseina. Arjen kansalaisuus ei ole koskaan valmis, eikä sitä voi hakea ja saada kuten poliittista kansalaisuutta, oleskelulupaa tai työpaikkaa. Myös Suomessa syntynyt ja täällä koko elämänsä elävä ihminen käy läpi oman arjen kansalaisuuden muodostumisen prosessinsa. Se on kuitenkin luonteeltaan erilainen, mikäli se tapahtuu hitaasti ja jos sitä tukee äidinkieli ja kuuluminen valtaväestöön, mikä tarjoaa mahdollisuuden kiistattomampaan kansalaisuuteen kuin siirtolaistausta tai kuuluminen etniseen vähemmistöön. (Vuori 2012, 235–236.)

Suomessa maahanmuutto- ja kotouttamispolitiikkaan liittyvässä keskustelussa huolta kannetaan erityisesti maahanmuuttajanaisten kotoutumisesta ja heidän perheasemastaan. Maahanmuuttajamiesten kotoutumisen ongelmia ei tuoda erikseen esiin. Vuori (2012, 260) on kiinnittänyt huomiota siihen, että esimerkiksi Sisäasiainministeriön (2010) julkaisemassa *Hallituksen esityksessä Eduskunnalle laiksi kotoutumisen edistämisestä* maahanmuuttajanaiset luokitellaan ”erityisiin syrjäytymisvaarassa oleviin”, ”erityistukea tarvitseviin” ja ”haavoittuvassa asemassa oleviin” ryhmiin. Heidän kotoutumisen ongelmiansa nähdään esityksessä johtuvan ”erilaisista kulttuureihin liittyvistä kotiolo-

suhteista ja perhemalleista”. Esityksessä maahanmuuttajamiehestä syntyy jopa kuva naisten kotoutumisen ongelmien aiheuttajana. (Sisäasiainministeriö 2010, 3, 21, 42.)

Vuoren (2012) mukaan esityksessä on ongelmallista se, että siinä ei nosteta sukupuolta ja perheasemaa tietoisesti ja systemaattisesti tarkasteluun osana kotouttamispolitiikkaa. Tämä johtaa siihen, että mahdolliset muut ongelmat voivat jäädä huomaamatta. Esimerkiksi monesti osasyynä maahanmuuttajien kotoutumisen ongelmiin ovat myös suomalaisen yhteiskunnan ja viranomaisten käytännöt. Esityksessä sukupuoleen ja perheeseen liittyvät kysymykset määrittyvät naisia koskeviksi, jolloin erityisesti maahanmuuttajamiehiä koskevat ongelmat jäävät pimentoon. Lisäksi sukupuoleen ja perheeseen liittyvät kysymykset näyttäytyvät esityksessä viranomaistyön kannalta pelkästään ongelmina. Kotouttamispolitiikassa ja kotouttamistyön käytännöissä saatetaankin tuottaa sukupuoleen ja perheeseen liittyviä ongelmia. (Vuori 2012, 260–261.)

Tutkimuksissa käytetään transnationaalien, ylirajaisen, diasporan ja monipaikkaisuuden käsitteitä kuvaamaan sitä, että sekä maahanmuuttajien identifioitumisen prosessit että konkreettiset sosiaaliset käytännöt yltyvät monin eri tavoin kansallisten rajojen yli. (Huttunen 2002, 44; Honkatukia & Suurpää 2007, 72.) Kun yksilöt ja perheet siirtyvät paikasta toiseen, syntyy uudenlaisia riippuvuuksia ja yhteyksiä eri paikkojen välille. Tämä voi lisätä paineita maahanmuuttajaperheissä. Perheet saattavat elää pitkiäkin aikoja erossa eri maissa asuen ja voi syntyä ylirajaisia hoivasuhteita, kuten omien vanhempien hoitamista entisessä kotimaassa ja velvollisuuksia muualla asuvia sukulaisia kohtaan. (Martikainen & Tiilikainen 2007a, 23.) Suomessa maahanmuutto- ja kotouttamispolitiikka tehdään edelleen sangen valtiosisäisesti ja kansallisiin rajoihin tukeutuen. Kun perhe on toimenpiteiden kohteena, monipaikkaisuuden merkityksiin perheen elämissä tulisi kiinnittää erityistä huomiota. Hyvät ylirajaiset suhteet voivat toimia uuteen kotimaahan kiinnittymisen resurssina. (Honkatukia & Suurpää 2007, 72.)

Seuraavaksi tarkastelen lähemmin maahanmuuttajamiesten kotoutumiseen vaikuttavia tekijöitä. Tarkastelussa korostuu perhenäkökulma, koska maahanmuuttajamiesten kotoutuminen on monesti sidoksissa myös puolison ja lasten kotoutumiseen.

2.5.3 Maahanmuuttajamiesten kotoutumiseen vaikuttavia tekijöitä

Kotoutuminen ei etene suoraviivaisesti tietyn kaavan mukaan, vaan se on prosessi, joka tapahtuu jokaisella yksilöllä eri tahtiin ja eri tavoin. Maahanmuuttajamiesten kotoutumiseen uuteen asuinmaahan vaikuttavat pitkälti samat tekijät kuin maahanmuuttajanaisillakin. Näistä tärkeimpiä erityisesti muuton alkuvaiheessa ovat maahanmuuton syy, pakollisuus tai vapaaehtoisuus sekä muuttoon kohdistuvat ympäristön ja yksilön omat odotukset. (Martikainen & Tiilikainen 2007a, 22.)

Maahanmuuttajien elämään ja kotoutumiseen vaikuttavat monet tekijät, kuten esimerkiksi etninen tausta, ihonväri, uskonto, seksuaalinen suuntautuneisuus, kansalaisuus, luokka, sosioekonominen asema, ikä ja fyysinen toimintakykyisyys. Ne ovat samanaikaisesti läsnä ja vaikuttavat toisiinsa monin eri tavoin eri tilanteissa. Tästä ilmiöstä käytetään sukupuolen- ja kulttuurintutkimuksessa käsitettä intersektionaalisuus (*intersectionality*). Se voidaan suomentaa erojen leikkaamiseksi, risteämiseksi ja yhteisvaikutukseksi (Rossi 2010, 35). Maahanmuuttajatutkimuksessa intersektionaalisuus muistuttaa siitä, että maahanmuuttajaryhmät eivät ole kulttuurisesti yhtenäisiä, vaan niihin sisältyy huomattavaa monimuotoisuutta. (Martikainen & Tiilikainen 2007a, 19; Rossi 2010, 35; Tunç 2010a, 22; Valovirta 2010, 94.) Sen avulla voidaan hahmottaa myös moninkertaista syrjintää ja purkaa sen tekijöitä (Martikainen & Tiilikainen 2007a, 19).

Kotoutumiseen vaikuttaa muiden tekijöiden ohella sosiaalinen sukupuoli (*gender*). Maskuliinisuutta ei voi määritellä yksiselitteisesti, vaan se rakentuu sosiaalisesti erilaisissa historiallisissa ja kulttuurisissa konteksteissa. Kaikki miehet eivät koe maskuliinisuutta samanlaisena samassa ajassa, paikassa ja kulttuurissa, vaan on olemassa useita erilaisia maskuliinisuuksia. Ne ovat hierarkkisessa suhteessa toisiinsa. Maahanmuuttajamiehet tuovat uuteen kotimaahansa mukanaan oletuksia ja käytäntöjä, jotka liittyvät maskuliinisuuteen heidän lähtömaansa kulttuurissa. Samalla heidän täytyy ottaa huomioon tulomaan erilaiset oletukset ja käytännöt, sovittaa niitä yhteen aiemmin omaksutun kanssa ja rakentaa identiteettiään. Maahanmuuttajamiehet voivat kokea joutuvansa marginalisoituun asemaan valtaväestön kulttuurissa maskuliinisuutensa suhteen, mikä voi vaikeuttaa heidän kotoutumistaan. (Hibbins & Pease 2009, 1–3; Pease 2009, 80.)

Osallistumista työelämään pidetään yhtenä tärkeimmistä tekijöistä, joka edistää maahanmuuttajamiesten sopeutumista uuteen kotimaahan ja ehkäisee syrjäytymistä. Työperäisestä syystä muuttavan integroitumista vastaanottavaan maahan pidetään yleensä helpompina kuin esimerkiksi humanitaarisista syistä tulleella. Tämä johtuu esimerkiksi siitä, että vapaaehtoisten muuttajien inhimillinen pääoma voi vastata paremmin kohdemaan tarpeita. (Väänänen & Toivanen (toim.) 2009, 33, 37.) Toisaalta vapaaehtoisilla muuttajilla on monesti korkeat odotukset pärjäämisensä suhteen. Mikäli nuo odotukset eivät täyty, se voi aiheuttaa stressiä. (Berry 1997, 23.) Osallistuminen työelämään antaa maahanmuuttajamiehelle paitsi elannon myös luontevan ympäristön sosiaalisten suhteiden solmimiselle ja vuorovaikutukselle perheen ulkopuolella. Työllistymisellä on myös merkitystä yksilön omanarvontunteen, elämäntilanteen ja yhteisön arvostuksen kannalta, kun taas työttömyys usein kaventaa elämäntilannetta ja tekee yksilön riippuvaiseksi yhteiskunnan tuesta. (Alitolppa-Niitamo 2005, 39.)

Miesten kokemukset työstä ja perheen elättämisestä liittyvät heidän maskuliinisuuden kokemuksiinsa. Maahanmuutto voi haastaa maahanmuuttajamiehen kyvyn elää näiden ihanteiden mukaan, ja hän voi ottaa perheen heikentyneen taloudellisen tilanteen erityisen raskaasti. Miehellä on voinut olla lähtömaassa vakaa taloudellinen asema, josta hän joutuu luopumaan maahanmuuton seurauksena. Vastaanottavassa maassa ei välttämättä tunnusteta hänen koulutustaan tai työkokemustaan, ja miehen on pakko ottaa vastaan työtä, joka alittaa hänen pätevyytensä ja odotuksensa. Monille maahanmuuttajamiehille työttömäksi joutuminen aiheuttaa voimakasta häpeää ja on merkki epäonnistumisesta elämässä. Mies voi kokea, että aseman menetys perheenpäänä ja elättäjänä merkitsee samalla auktoriteetin ja kunnioituksen menettämistä puolison ja oman yhteisön silmissä. Miehen aseman aleneminen työelämässä ja ympäröivässä yhteiskunnassa voi saada hänet käyttäytymään dominoivan maskuliinisesti kotona. (Pease 2009, 80–82, 85.)

Monilla maahanmuuttajamiehillä ei ole heikon työmarkkina-asemansa takia mahdollisuuksia päästä muihin kuin heikon statuksen ammatteihin, jotka monissa tapauksissa ovat juuri naisten aloilla. Esimerkiksi Suomessa maahanmuuttajamiehiä on sijoittunut varsin runsaasti ns. naisten aloille palvelusektorilla. Työttömien maahanmuuttajien työllistämiseksi on myös käytetty paljon erilaisia työvoimapolitiittisia toimenpiteitä, jotka rikkovat perinteisiä nais- ja miesammattiasemia. Maahanmuuttajamiehiä on työllistetty esimerkiksi päiväkoteihin pitkään jatkuneen työttömyyden katkaisemiseksi. Maahan-

muuttajien ammattien feminisaatio vaikuttaa maahanmuuttajamiesten asemaan työmarkkinahierarkiassa. Maahanmuuttajamiesten työllistymistä voivat vaikeuttaa työnantajien asenteet siltä osin, että työnantajat voivat pitää maahanmuuttajanaisia nöyrempinä ja helpommin johdettavina kuin maahanmuuttajamiehiä. (Forsander 2002, 160–162.)

Perheen merkitys korostuu entisestään muuton yhteydessä, koska maahanmuuttajan muut sosiaaliset verkostot heikkenevät. Perhe voi parhaimmillaan toimia perheenjäsenen tärkeimpänä kotoutumisen resurssina, nopean muutoksen puskurina, emotionaalisenä tukena ja identiteetin peilinä. (Martikainen & Gola 2007, 89; Alitolppa-Niitamo 2005, 44–45.) Toisaalta perheen sisäisten valtasuhteiden muutokset, naisten mahdollisuuksien kasvu ja heidän toimintaympäristönsä laajentuminen kodin ulkopuolelle sekä miehen roolin heikkeneminen esimerkiksi työttömyyden takia voivat lisätä konflikteja perheessä. Käsitteisiin sukupuolirooleista voi kohdistua hyvin voimakasta painetta sekä sisältä että ulkoa päin. Maahanmuuttajamiehet voivat tällöin pyrkiä vahvistamaan patriarkaalisia oikeuksiaan ja muuttua entistä joustamattommiksi perinteisissä odotuksissaan puolisonsa suhteen. Maahanmuutto ja yhdessä koetut vaikeudet voivat toisaalta vahvistaa perhesiteitä, mutta muuttuneita sukupuolirooleja ja valtasuhteita koskevat riidat sekä kiristynyt ilmapiiri perheen sisällä voivat johtaa myös perheen hajoamiseen. (Suárez-Orozco & Qin 2006, 169; Anis 2012, 333–334.)

Maskuliinisuuden ilmentäminen rikollisena käyttäytymisenä ja väkivaltana voi olla maahanmuuttajamiehelle keino yrittää palauttaa horjuva asemansa perheessä ja yhteiskunnassa (Iivari 2006, 34). Suomessa on havaittu, että maahanmuuttajanaisten osuus turvakotien asiakkaista on hyvin suuri väestömäärään suhteutettuna. Suurimpien kaupunkien turvakodeissa maahanmuuttajien osuus asiakkaista on ollut 2000-luvulla 25–30 %. (Ensi- ja turvakotien liitto ry i.a.) Väkivallantekijät eivät ole kuitenkaan pelkästään maahanmuuttajamiehiä. Vuoden 2005 selvityksen perusteella maahanmuuttajanaisiin kohdistuvasta väkivallasta epäiltyjen joukossa oli varsin tasaisesti sekä syntysuomalaisia miehiä että maahanmuuttajamiehiä. (Peltola & Metso 2008, 89–90.)

Maahanmuutto voi tarjota miehille ja naisille myös mahdollisuuden perinteisten sukupuoliroolien ylittämiseen ja niiden uudelleen neuvottelemiseen. Tutkimuksissa on havaittu, että sukupuolten väliset suhteet voivat muuttua tasa-arvoisemmiksi maahanmuuton seurauksena. Tähän voi olla syynä naisten taloudellisen vallan kasvaminen, kun taas

miesten taloudellinen panos perheen elättämisessä voi pienentyä. Vaikka sukupuoliroolit voidaan maahanmuuton yhteydessä neuvotella uudestaan, tutkimusten mukaan monet sukupuolten välisiin suhteisiin liittyvät tekijät säilyvät ennallaan ja voivat jopa vahvistua. (Pease 2009, 80.) Maahanmuuttajat voivat tulla myös korostuneen tietoisiksi sukupuolen suhteellisesta ja kontekstuaalisesta luonteesta, kun he pyrkivät täyttämään identiteettiä ja käyttäytymiseen liittyviä odotuksia uudessa kotimaassaan (Donato, Gabaccia, Holdaway, Manalansan & Pessar 2006, 6).

Uuden roolin löytäminen etupäässä perheen, vanhemmuuden ja kodin piirissä saattaa haastaa miehen perinteistä kulttuurista kuvaa perheen elättäjänä, vastuunkantajana ja perheen ulkopuolisten suhteiden hoitajana. Maahanmuuttajamies voi omaksua uudenlaisen miesidentiteetin, joka määrittyy isyyden ja perheen kautta. Mikäli se ei ole hänelle luontevaa tai riittävää, seuraukset voivat heijastua perheeseen ja näkyä sen voimavarojen heikentymisenä. Mitä tulee pakolaisiin, miesten aseman muutokset ja toimintamahdollisuuksien supistuminen voivat helposti ajaa heidät yhteiskunnan marginaaliin. (Anis 2012, 333.) Maahanmuuton alkuvaiheessa kotiäiteinä olevien naisten kotoutuminen saattaa sujua miehiä paremmin, mikäli heidän roolinsa ei juuri muutu muuton yhteydessä. Naisilla kotoutumisongelmat voivat nousta esiin vasta ajan myötä esimerkiksi avioerotilanteessa tai lasten vartuttua. (Peltola & Metso 2008, 88.)

Mikäli maahanmuuttaja joutuu pitkään elämään epävarmuudessa perheenjäsentensä kohtaloista ja perheenyhdistäminen venyy, kotoutuminen hidastuu ja vaikeutuu. Toisaalta joidenkin tutkimusten mukaan kiinteiden ylijärjestelmien suhteiden ylläpitäminen ei näytä välttämättä estävän sopeutumista uuteen kotimaahan. (Säävälä 2011, 15–16.) Toisaalta onnistunutkaan perheenyhdistäminen ei välttämättä takaa onnistunutta perhe-elämän jatkumista, vaan se voi merkitä uutta kriisiä. Mikäli lapset ja vanhemmat tai aviopuolisot elävät vuosia erossa toisistaan eri maissa ja eri kulttuureissa, voi yhteen pääseminen tarkoittaa käytännössä toisilleen hyvin vieraitten ihmisten kohtaamista. Tällöin perhesuhteet on muodostettava uudelta pohjalta. (Turtiainen 2012, 46.)

Perheissä voi tapahtua eritahtista kotoutumista myös eri sukupolvien välillä. Mitä iäkkäämpi ihminen on ollut muuttaessaan uuteen kotimaahan, sitä vahvempana hän kokee etnisen alkuperänsä. Ikääntyneiden maahanmuuttajamiesten asema ja arvostus voivat olla tulomaassa erilaisia kuin lähtömaassa. He joutuvat lisäksi sopeutumaan ikääntymi-

seen liittyviin fyysisiin ja psyykkisiin muutoksiin. (Saarenpää & Korpela 2011, 17; Ny-lund 2008, 7.)

Lapset ja nuoret voivat sopeutua ikääntyneitä helpommin uuteen asuinmaahansa, kun he päiväkotiin ja kouluun mennessään pääsevät kosketuksiin kantaväestön kielen ja kulttuurin kanssa. Roolit voivatkin kääntyä ylösalaisin. Lapset ja nuoret saattavat ottaa ohjaavan roolin perheessä, eivätkä kunnioita vanhempiaan ja isovanhempiaan, mikä voi aiheuttaa jännitteitä ja konflikteja perheessä. Kun vanhemmat menettävät auktoriteettinsa perheessä, lapset joutuvat liian aikaisin kantamaan vastuuta ja menettävät huoletto-man lapsuutensa. (Alitolppa-Niitamo 2005, 46.)

Tutkimusten mukaan maahanmuuttajavanhemmat kontrolloivat enemmän tyttöjen toimintaa kodin ulkopuolella kuin poikien, jotka saavat enemmän vapauksia. Toisaalta tytöillä voi olla enemmän mahdollisuuksia identiteettien joustoon kuin pojilla, jotka voivat kohdata etniset stereotyyppit tyttöjä voimakkaammin. Tutkimuksissa on havaittu, että pojilla on tyttöjä suurempi todennäköisyys harrastaa riskikäyttäytymistä ja joutua mukaan rikolliseen toimintaan. (Suárez-Orozco & Qin 2006, 171–172, 175, 179–181.) Myös Suomessa on havaittu, että nuorten maahanmuuttajamiesten osuus rikostuomiois-ta on ollut huomattavasti suurempi kuin maahanmuuttajanaisilla (Iivari 2006, 5, 133).

Maahanmuuttoon liittyvä isän sosiaalisen aseman lasku ja hänen kokemuksensa syrjin-nästä saattavat motivoida poikaa pelastamaan isänsä ja hänen kunniansa. Isä puolestaan voi siirtää toteutumattomat tarpeensa ja haaveensa poikaan, jolta hän odottaa koulutuk-sen kautta sosiaalista nousua. Pojat voivat myös kapinoida ja vastustaa isiensä puuttu-mista heidän elämäänsä, ja he joutuvat tasapainoilemaan kahden kulttuurin välissä. Tutkimusten mukaan maahanmuuttajien ensimmäistä polvea seuraavat sukupolvet lähesty-vät elämäntyyliinsä kantaväestöä. Tämä näkyy esimerkiksi avioitumisiän kasvussa, syntyvyyden laskussa ja kasvavissa avioeroluvuissa. Toinen ja sitä seuraava sukupolvi luovat monesti omia käsityksiä esimerkiksi sukupuoli-identiteetistä, jotka voivat erota sekä kantaväestön samanikäisten että omien vanhempien sukupolven käsityksistä. (Tunç 2010a, 19, 22; Tunç 2010b, 159–160.)

Maahanmuuttajien syrjäytymisriskiä lisääviä tekijöitä ovat esimerkiksi työttömyys, ta-loudelliset ongelmat, huonoksi koettu terveys ja ystävien puute (Perhoniemi & Jasinska-

ja-Lahti 2006, 68, 80). Suomessa maahanmuuttajamiesten työttömyys- ja ulkopuolisuusriskit ovat lähes kolminkertaisia verrattaessa heitä kantaväestöön kuuluviin kouluttamattomiin miehiin. Syrjäytyneistä nuorista lähes neljännes on maahanmuuttajataustaisia. Maahanmuuttajataustaisten nuorten on huomattavasti vaikeampi päästä työ- ja koulutusmarkkinoille Suomessa kuin kantaväestön nuorten. Ne maahanmuuttajat, jotka jäävät ulkopuolelle, ovat pääasiassa nuoria aikuisia, jotka etsivät Suomesta työ- ja/tai opiskelupaikkaa. Suurin osa heistä elää yksin. (Myrskylä 2012, 4.)

Syrjintä- ja rasismikokemukset voivat vaikuttaa maahanmuuttajan psyykkiseen terveyteen sitä heikentävästi, vahvistaa eristymistä, lisätä riippuvuutta yhteiskunnallisesta tuesta ja voimistaa ulkopuolisuutta yhteisössä ja yhteiskunnassa (Väänänen & Toivanen (toim.) 2009, 72). Tutkimuksissa on havaittu syrjinnän ja rasismin kokemuksilla olevan yhteyttä myös maahanmuuttajien rikollisuuteen (ks. Honkatukia & Suurpää 2007; Iivari 2006). Erityisesti maahanmuuttajanuorukaisilla julkinen tila saattaa ehdollistua ja rajautua monin tavoin rasismikokemusten tai niihin varautumisen vuoksi. Tutkimusten mukaan maahanmuuttajien rikollisuuden taustalla on monesti kotoutumisongelmia ja pitkäaikaistyöttömyyttä. Monet kokevat syrjintää sekä arkielämässään että viranomaiskohtauksissaan. Tarvitaan enemmän tilaa myös poikien ja nuorten miesten uhrikokemusten kuuntelemiselle ja käsittelemiselle. Muuten heidän mahdollisuutensa tunnistaa ja käsitellä esimerkiksi väkivaltaan liittyviä kokemuksiaan voivat jäädä rajallisiksi. (Honkatukia & Suurpää 2007, 40–41, 89, 158–159; Honkatukia & Suurpää 2012, 151–152.)

Pakolaisilla ja turvapaikanhakijoilla on monesti takanaan traumaattisia kokemuksia, kuten menetyksiä sodassa ja kidutusta. Heillä on muita muuttajia vähemmän mahdollisuuksia vaikuttaa kohdemaan valintaan, millä on vaikutusta kotoutumiseen. (Martikainen & Tiilikainen 2007a, 22; Mikkonen 2005, 64.) Erityisesti pakolaistaustaisilla maahanmuuttajilla on kansainvälisissä tutkimuksissa havaittu olevan kantaväestöä enemmän mielenterveysongelmia. Suomessa maahanmuuttajien mielenterveyttä on tutkittu vasta hyvin vähän, vaikka sillä on merkitystä kotoutumisen kannalta. Suomessa on maahanmuuttajien erityistarpeita huomioivia mielenterveyspalveluja tarjolla vasta vähän, eikä maahanmuuttajien mielenterveysongelmia välttämättä tunnisteta kovin hyvin. Toisaalta joissakin kulttuureissa omasta yhteisöstä saatava tuki voi vähentää mielenterveysongelmista aiheutuvaa hoidontarvetta. (Castaneda ym. 2012b, 157, 161–163.)

3 TUTKIMUKSEN TEHTÄVÄT JA LÄHESTYMISTAPA

Tässä luvussa käsittelen aluksi sosiaalityön käytäntötutkimusta, joka toimii opinnäytetyöni viitekehyksenä. Tämän jälkeen kerron opinnäytetyöni tehtävistä ja tavoitteista sekä sen toteutuksesta laadullisena ja etnografisena tutkimuksena. Pohdin myös tutkijan positiotani naisena miesten oppimisryhmissä. Lopuksi käsittelen sosiokulttuurista innostamista, jonka teemoja ja ulottuvuuksia hyödynsin analysoidessani ja tulkitessani *Vie-raasta Veljeksi* -oppimisryhmissä hankkimaani aineistoa.

3.1 Sosiaalityön käytäntötutkimus ja tutkimuksen tehtävät

Opinnäytetyöni viitekehyksenä on sosiaalityön käytäntötutkimus. Sosiaalialan käytäntötutkimukselle on tyypillistä, että sen ongelmanasettelu ja aihe liittyvät sosiaalialan käytäntöihin ja että se on luonteeltaan soveltavaa sekä monia eri tahoja palvelevaa. Käytäntötutkimus ei ole erillään sosiaalialan kehittämistyöstä ja teoreettisesta tutkimustiedosta, vaan ne ovat refleктоivassa ja dialogisessa suhteessa toisiinsa. Eroja on tiedonmuodotuksen tavoissa. (Satka, Karvinen & Nylund 2005, 11.)

Käytäntötutkimuksessa tutkijoita ja toimijoita kannustetaan menetelmälliseen ja metodiseen innovatiivisuuteen sekä hiljaisen tiedon käyttöön. Siinä hyödynnetään esimerkiksi tarinoita, metaforia ja dialogisia kohtaamisia eletyn todellisuuden kuvaamisessa ja jäsentämisessä. Sille ovat tyypillisiä toimintatutkimukselliset ja etnografiset tutkimusotteet. Käytäntötutkimuksessa pyritään jaettuun tai yhteiseen tiedontuottamiseen mukanaolijoiden kesken, jolloin kaikki tutkimukseen osallistuvat ihmiset ymmärretään tiedon kantajiksi. Käytäntötutkimuksen tehtävänä on tuoda etenkin marginaaleihin joutuneiden ihmisten tietoa ja kokemusta esille, jolloin tuo tieto on monesti henkilökohtaisesti koskettavaa. (Satka ym. 2005, 12.)

Opinnäytetyössäni on useita sosiaalityön käytäntötutkimuksen piirteitä. Kohderyhmänä ovat maahanmuuttajamiehet, jotka elävät vähemmistöasemansa takia monesti yhteiskunnan marginaalissa. Opinnäytetyössäni pyrin asettamaan dialogiseen suhteeseen maahanmuuttajamiesten kotoutumiseen ja sukupuolisensitiiviseen työotteeseen liittyvän

tutkimustiedon sekä *Vieraasta Veljeksi* -oppimisryhmissä yhdessä ryhmäläisten kanssa tuottamani käytännön tiedon. Tieto on tuotettu etnografisella tutkimusotteella *Vieraasta Veljeksi* -oppimisryhmissä yhdessä tutkimukseen osallistuvien kanssa.

Tutkimuksen rajaamisessa on kyse sekä mielekkään ja selkeän ongelmanasettelun löytymisestä että tulkinnallisesta rajauksesta, jossa on kyse tutkijan tarkasteluperspektiivin selkeyttämisestä ja tutkimuksen tulkinnallisen ydinsanomman hahmottamisesta (Kiviniemi 2010, 73). Opinnäytetyöprosessini aikana tutkimustehtäväni ja mielenkiinnon kohteeni saivat seuraavanlaisen muodon:

1. Miksi maahanmuuttajamiehet ja syntysuomalaiset miehet ovat lähteneet mukaan *Vieraasta Veljeksi* -oppimisryhmiin? Mikä on saanut heidät jatkamaan toiminnassa mukana?
2. Millaisia merkityksiä maahanmuuttajamiehet ja syntysuomalaiset miehet antavat oppimisryhmille ja niiden toiminnalle?
3. Mitä maahanmuuttajamiehille ja syntysuomalaisille miehille merkitsee se, että oppimisryhmät on tarkoitettu miehille?
4. Millaisena mieserityisyys näyttäytyy oppimisryhmätoiminnassa?

Opinnäytetyöni tavoitteena on tuottaa tietoa, jota Miessakit ry:n *Vieraasta Veljeksi* -projekti sekä muut toimijat ja tahot voivat hyödyntää kehittäessään maahanmuuttajamiehille ja syntysuomalaisille miehille suunnattua kaksisuuntaista kotoutumista tukevaa ryhmätoimintaa. Opinnäytetyöhöni olen koonnut tietoa maahanmuuttajien kotoutumiseen vaikuttavista tekijöistä ja sukupuolisensitiivisyydestä. Tietoa voivat hyödyntää esimerkiksi sosiaalialan opiskelijat, maahanmuuttajien parissa työskentelevät tai tavalliset kansalaiset, jotka ovat kiinnostuneita vapaaehtoistyöstä maahanmuuttajien parissa. Opinnäytetyössä on kuvattu varsin tarkasti tutkimuksen toteuttaminen etnografisella tutkimusotteella, mistä toivon olevan hyötyä niille, jotka suunnittelevat etnografian tekemistä.

3.2 Laadullinen ja etnografinen tutkimus

Opinnäytetyöni on laadullinen tutkimus, koska pyrin siinä kuvaamaan, tulkitsemaan ja ymmärtämään *Vieraasta Veljeksi* -oppimisryhmiä, niihin liittyviä käytäntöjä sekä osal-

listujien ryhmille antamia merkityksiä (ks. Tuomi & Sarajärvi 2009, 86). Laadullista tutkimusta on kuvattu prosessiksi, oppimistapahtumaksi, jatkuvaksi päätöksentekotilanteeksi tai ongelmanratkaisusarjaksi. Tutkimustehtävään, teorianmuodostukseen, aineistonhankintaan ja analyysiin liittyvät ratkaisut muotoutuvat vuorovaikutteisesti ja joustavasti tutkimustyön edetessä. Tutkija toimii aineistonhankinnan välineenä, mutta samalla aineistoon liittyvät näkökulmat ja tulkinnat kehittyvät tutkijan tietoisuudessa vähitellen tutkimusprosessin edetessä. Laadullinen aineisto ei sellaisenaan kuvaa todellisuutta, vaan se suodattuu tutkijan tulkintojen kautta. (Kiviniemi 2010, 70–71, 73–74.)

Opinnäytetyössäni päätin hyödyntää etnografista tutkimusotetta, koska sen avulla ajattelin saavani mahdollisimman monipuolisen kuvan oppimisryhmistä, niiden toiminnasta ja osallistujista. Tiesin etukäteen varsin vähän maahanmuuttajamiesten tilanteesta ja mahdollisista kotoutumisen haasteista. Minulla ei myös ollut käytännön kokemusta pelkästään maahanmuuttajamiehille suunnatusta ryhmätoiminnasta. Lähteminen oppimisryhmiin hankkimaan omakohtaisia kokemuksia ilmiöstä tuntui perustellulta ratkaisulta.

Etnografialle ei ole olemassa yksiselitteistä ja selkeästi rajattua määritelmää (Hammersley & Atkinson 2007, 2). Sille on luonteenomaista erilaisten näkemysten ja suuntausten kirjo sekä myös niistä johtuva sirpaloituminen (Atkinson, Coffey, Delamont, Lofland & Lofland 2007, 2, 4). Perinteisesti tutkimus määritellään etnografiseksi, kun sen tarkoituksena on tuottaa kuvausta kansasta, kulttuurista, yhteisöstä tai instituutiosta. Kuitenkin käsitykset siitä, mikä tekee tutkimuksesta etnografiaa, vaihtelevat yksittäisten tutkijoiden, eri tutkijayhteisöjen ja tieteenalojen välillä. Toiset määrittelevät etnografian kaapeasti ennen kaikkea erityiseksi, teknisluonteiseksi metodiksi, jossa korostetaan kenttätöiden merkitystä aineiston hankinnan välineenä. Toiset näkevät sen laajasti tietynlaisena kokonaisvaltaisuuden pyrkivänä ja monipuolisena tiedon tuottamisen lähestymistapana. (Lappalainen 2007a, 9; Huttunen 2010, 39.) Tällöin etnografian tavoitteena on saavuttaa mahdollisimman läheinen ymmärrys tutkittavista ilmiöistä (Eriksen 2004, 43).

Etnografinen tutkimusperinne voidaan myös nähdä erityisenä tiedon tuottamisen tapana, jossa tiedon ajatellaan rakentuvan osallistumisen, erilaisten aineistojen hyödyntämisen sekä aineistojen ja teorian välisen vuoropuhelun kautta (Rastas 2010, 64–65). Useat aineistot mahdollistavat ilmiön tarkastelemisen useasta eri näkökulmasta ja erilaisten kysymysten asetteluiden kautta, jolloin kuva kentästä muuttuu moniulotteisemmaksi

(Mietola 2007, 175–176). Osa tutkijoista haluaa myös erottaa selkeästi toisistaan etnografian prosessina ja etnografian tuotteena, joista jälkimmäisellä tarkoitetaan tutkijan kirjoittamaa kirjallista raporttia työstään (Wolcott 2008, 43–44; Syrjäläinen 1995, 68). Etnografisessa tutkimuksessa tutkija itse on tutkimuksensa tärkein tiedonhankinnan väline ja oma tutkimusinstrumenttinsa, ja hänen persoonansa on monin tavoin mukana tutkimusprosessissa (Eriksen 2004, 46; Gothóni 1997, 141; Grönfors 2010, 155). Etnografisen tutkimuksen kautta ei pyritä etsimään ja paljastamaan ”lopullisia totuuksia”. Tavoitteena on rakentaa tulkintaa, jossa tutkija yhdistää teoreettisen tietämyksensä sekä oman ja tutkittavien näkökulmat. (Syrjäläinen 1995, 68.)

Etnografiasta voidaan löytää joitakin yhteisiä tekijöitä. Sitä tehdään kentällä niissä olosuhteissa ja tilanteissa, joissa tutkimukseen osallistuvat ihmiset elävät ja toimivat. Aineistoja hankitaan useista eri lähteistä, ja tutkimusmenetelmät ja analyttiset näkökulmat ovat monipuolisia. Tärkeimmät tiedonlähteet ovat havainnointi, haastattelut ja epämuodolliset keskustelut. Aineiston hankinta on suurimmaksi osaksi suhteellisen ennalta määräämätöntä ja strukturoimatonta. Tämä johtuu siitä, että se ei yleensä tapahdu tutkimuksen alussa määritellyn ja lukkoon lyödyn tutkimussuunnitelman mukaan. Aineiston hankintaan ei välttämättä sisälly luokituksia, joita käytetään sen analysointiin. Kenttätöyöhön kuluu yleensä myös varsin paljon aikaa. Tutkimuskohteena on tavallisesti muutama tapaus, tietty ympäristö, tilanne tai jonkin ryhmän toiminta. Analyysiin kuuluu ihmisten toiminnan, käytäntöjen ja niille annettujen merkitysten tulkinta. Tutkimuksen tulokset ovat pääasiassa kirjallisia kuvauksia, selityksiä ja teorioita. (Hammersley & Atkinson 2007, 3; Lappalainen 2007a, 11; Eskola & Suoranta 2005, 106.)

Edellä listattuja tunnuspiirteitä löytyy opinnäytetyöstäni. Olen toiminut tietyn, rajatun ajanjakson kentällä eli *Vieraasta Veljeksi* -oppimisryhmien tapaamisissa. Olen hyödyntänyt aineiston hankinnassa etnografisen tutkimuksen menetelmiä, kuten osallistuvaa havainnointia, keskusteluja ja haastatteluja. Aineiston hankinta on siinä mielessä ollut määräämätöntä ja strukturoimatonta, ettei minulla varsinkaan prosessin alussa ollut selkeää käsitystä tai suunnitelmaa siitä, mitä aion havainnoida ryhmissä tai edes kuinka monta haastattelua pystyn tekemään. Tutkimussuunnitelma ja -tehtävät ovat myös muoutuneet ja jäsentyneet prosessin aikana. Aineiston hankintaan, sen järjestelemiseen ja käsittelemiseen on kulunut varsin paljon aikaa. Aineiston analyysissä olen tulkinnut, millaisia merkityksiä osallistujat ovat antaneet oppimisryhmille ja niiden toiminnalle.

Näen etnografisen tutkimusotteen lähestymistapana, jolla pyritään monipuolisesti erilaisia menetelmiä hyödyntämällä saavuttamaan mahdollisimman kattava käsitys tai ymmärrys tutkittavasta ilmiöstä. Eskolan ja Suorannan (2005, 105) mukaan etnografia on ennen kaikkea kokemalla oppimista, ja se on ollut myös opinnäytetyössäni johtoajatukseksi. Olen kuunnellut, katsellut, kysellyt, haistellut, maistellut, osallistunut ja ollut monessa mukana oppiakseni hahmottamaan ja ymmärtämään oppimisryhmiä ilmiönä.

Siikala (1997) kuvaa etnografiaa haihtuvien hetkien tavoittamiseksi, mutta muistuttaa, etteivät hetket kerro kaikkea. Ne eivät näytä kokonaisuutta, vaan vain pieniä osia siitä: osallistujien kohtaamista ja vuorovaikutusta, satunnaisia ymmärryksen välähdyksiä, väärinkäsityksiä ja vastausta vaille jääneitä kysymyksiä. Vasta hetkistä koostuva kudos voi tuoda esiin olennaisuuksia. (Siikala 1997, 46–47.) Niiden hetkien kautta, jotka ovat tallentuneet havaintopäiväkirjaani, haastatteluihin, valokuviin ja muistoihini, olen yrittänyt tavoittaa *Vieraasta Veljeksi* -oppimisryhmien mieltä.

3.3 Tutkijan positio

Etnografisessa tutkimuksessa tutkimusta ohjaavina periaatteina pidetään tutkijan position tarkastelua, paikantamista ja refleksiivisyyttä. Nämä käsitteet ovat monitulkintaisia, ja niitä käytetään eri yhteyksissä joko suppeammin tai laajemmin. Opinnäytetyössäni ymmärrän paikantamisen ja refleksiivisyyden välisen suhteen Fingerroosin (2003) tavoin. Tällöin paikantaminen viittaa ensisijaisesti koko tutkimusprosessiin ja sen subjektiivisuuden (tutkijan positio) hahmottamiseen. Refleksiivisyys viittaa puolestaan tämän asetelman esiin tuomiseen. Reflektoidun paikantamisen avulla tutkija selvittää, mitkä ovat hänen lähtökohtiensa ja työkalujensa vaikutukset tutkimukseen.

Tutkijan position tarkastelun ja refleksiivisyyden avulla on pyritty erityisesti feministisesti suuntautuneessa tutkimuksessa tekemään näkyväksi tutkijan ja tutkittavien välisiä erilaisia valtasuhteita, mutta niitä voidaan hyödyntää myös muunlaisten erojen esiin tuomisessa (Rastas 2009, 94). Tutkijan ja tutkittavien suhteisiin vaikuttavat erot voivat liittyä ikään, sukupuoleen, yhteiskunnalliseen, kulttuuriseen ja etniseen taustaan sekä maailmankatsomuksellisiin asioihin. Erot voivat vaikeuttaa tutkijan ja tutkittavien välis-

tä kanssakäymistä ja luottamuksen rakentamista, rajoittaa tutkijan kykyä ymmärtää tai evätä häneltä pääsyn johonkin. Toisaalta kentän ihmisten voi joissakin asioissa olla helpompi lähestyä ulkopuolista tutkijaa. Tutkijan rooli voi vaikuttaa myös siihen, etteivät häntä koske samat rajoitukset ja säännöt kuin yhteisössä eläviä ihmisiä, vaan hänellä voi olla enemmän liikkumavaraa. (Souto 2011, 41; Hammersley & Atkinson 2007, 73–75.)

Kenttätöön alussa jouduin etsimään paikkaani ja pohtimaan rooliani oppimisryhmissä. Pohdin, miten erityisesti perinteisemmistä yhteiskunnista kotoisin olevat maahanmuuttajamiehet mahtavat suhtautua naiseen, joka haluaa osallistua miesten ryhmätoimintaan. Minulle siinä ei ollut sinällään mitään outoa, sillä olin aiemmin työskennellyt miesten kanssa miesvaltaisessa työyhteisössä, ja minulla oli aina ollut hyviä miespuolisia ystäviä. Maahanmuuttajien kanssa olin ollut tekemisissä ammattikorkeakoulun harjoitteluiden, harrastamani vapaaehtoistyön ja ystävyysuhteideni kautta. Minulla oli myös oma kohtaista kokemusta siitä, miltä tuntuu yrittää maahanmuuttajana sopeutua vieraassa maassa elämiseen. Näistä kokemuksista oli hyötyä tutustuessani ryhmäläisiin ja tehdesäni kenttätöitä oppimisryhmissä. Läsnäoloni ryhmätapaamisilla ei näyttänyt herättävän kovin paljon ihmetystä ryhmäläisissä. Tämä johtui todennäköisesti siitä, että oppimisryhmissä oli totuttu siihen, että tapaamisilla oli useimmiten mukana uusia ihmisiä.

Hammersleyn ja Atkinsonin (2007) mukaan tutkijan tulee kiinnittää huomiota kentällä antamaansa vaikutelmaan itsestään ja sen hallintaan. Tähän liittyy esimerkiksi se, millainen hänen ulkoinen olemuksensa on. Kentän ihmisiä kiinnostaa monesti enemmän se, millainen ihminen tutkija on kuin itse tutkimus. (Hammersley & Atkinson 2007, 65–66, 68.) Tämä pätee myös omaan kenttätööhöni. Grönfors (2010, 156) korostaa, että tutkijan ei pitäisi muuten kuin erityistapauksissa muuttaa persoonaansa tutkittavien suuntaan, koska ihmiset toimivat parhaiten omasta persoonastaan käsin. Olin kenttätöjaksolla pitkälti oma itseni. En muuttanut esimerkiksi pukeutumistyyliäni, joka ei tosin edes ole erityisen naisellinen. En korostanut mitenkään muutenkaan naiseuttani, mutta en myös pyrkinyt muuttamaan käytöstäni ja tyyliäni maskuliiniseen suuntaan.

Olen samaa mieltä kuin Hammersley ja Atkinson (2007, 72) siitä, että tutkijan on vaikea odottaa rehellisyyttä ja avoimuutta kentän ihmisiltä, mikäli hän ei itse ole koskaan avoin ja rehellinen. Tehdessään kenttätöitä tutkijalla on tutkijan roolin lisäksi muitakin rooleja, ja häneen kohdistetaan erilaisia rooliodotuksia (Eskola & Suoranta 2005, 101). Tut-

kija ei voi sivuuttaa sukupuolen merkitystä tutkimusprosessissa. Vaikka hän yrittäisi olla välittämättä sosiaaliseen sukupuoleen (*gender*) liittyvistä normeista, kentällä hänelle annetaan tietty rooli tai positio. (Järviluoma, Moisala & Vilkkö 2003, 1, 30–32.)

Etenkin Suomea perinteisemmistä ja yhteisöllisemmistä kulttuureista kotoisin olevat miehet pyrkivät identifioimaan ja luokittelemaan minua perinteisiin naisen rooliin liittyvien odotusten mukaan, joita en täysin vastannut. Miksi sinulla ei ole lapsia? Miksi asut miehen kanssa, mutta et mene naimisiin? Tällaisia kysymyksiä minulle esitettiin lukuisia kertoja kenttätöjakson aikana hyväntahtoisen uteliaaseen ja ihmettelevään sävyyn. Tosin näissä kulttuureissa tutustuminen uusiin ihmisiin aloitetaan monesti juuri kyselemällä perhesuhteista, kun taas Suomessa kysymykset kohdistuvat ihmisten työhön. Kerroin itsestäni ja elämästäni varsin avoimesti, kun joku tuli kysymään. Samalla tulin määrittäneeksi ja hyväksytyksi ryhmässä länsimaalaisena ja pohjoismaalaisena naisena.

Minulle muodostui kenttätöajan aikana useita rooleja ja tehtäviä oppimisryhmissä. Vaikka toimin ryhmässä sosiaalialan opiskelijan ja tutkimuksen tekijän rooleissa, niin monille maahanmuuttajamiehille edustin ryhmässä ensisijaisesti kantasuomalaista naista ja naisnäkökulmaa. Mitä mieltä sinä olet tästä suomalaisena naisena? Mielipidettäni milloin mihinkin asiaan kysyttiin monesti juuri näin. Yksi maahanmuuttajamiehistä sanoi minulle viimeisellä ryhmätapaamisella:

On ollut hyvä, että olet ollut mukana ryhmässä, koska minä haluan keskustella suomalaisen naisen kanssa ja tietää, mitä suomalaiset naiset ajattelevat (Salminen 2012).

Etenkin uudet tai vasta vähän aikaa ryhmässä käyneet maahanmuuttajamiehet mielsivät roolini monesti opettajan rooliksi, ennen kuin olin ehtinyt kertoa, kuka olin. Monilla heistä oli kokemusta suomen kielen kursseista, joilla opettajina on etupäässä naisia. Koska oppimisryhmissäkin opeteltiin ja harjoiteltiin suomen kieltä, niin he pitivät minua yhtenä ryhmän opettajista. Toisinaan toimin ryhmätapaamisilla myös tulkin, kääntäjän, tiedottajan, kulttuuritulkin, järjestäjän tai keittiöapulaisen rooleissa. Roolit vaihtelivat niin, että saman ryhmätapaamisen aikana saatoinkin olla useassa eri roolissa.

Pyysin joitakin miehistä vertaamaan ryhmätapaamisia aiempiin tapaamisiin, joissa en ollut mukana. Kysyin, olivatko tapaamiset heidän mielestään jotenkin erilaisia läsnäoloni takia. Kukaan heistä ei ollut huomannut eroa. Miehet kuvailivat läsnäoloani ryhmässä

”neutraaliksi” ja sellaiseksi, ”että siitä ei ole häiriötä”. Hammersleyn ja Atkinsonin (2007) mukaan naiset voivat saavuttaa pääsyn paikkoihin ja tietoihin suhteellisen helposti, mikäli heitä pidetään harmittomina ja vaarattomina. Tällöin tavalliset naisiin liitettyt kulttuuriset stereotyyppit voivat joiltain osin tuottaa heille etua. (Hammersley & Atkinson 2007, 74.) Ehkä miesten luonnehdintoja voi tulkita siten, että en ottanut liian näkyvää tai dominoivaa roolia ryhmässä.

Sukupuoleni toi kuitenkin joitakin rajoituksia oppimisryhmien toimintaan osallistumiselle. Kyse on myös pitkälti itse itselleni asettamistani rajoista. En esimerkiksi osallistunut kevään kenttätyöjakson jälkeen miesleirille. En edes tiedä, olisiko minua otettu mukaan, koska en kysynyt asiasta ohjaajilta. Olin käynyt ryhmätapaamisissa vasta vähän aikaa enkä ollut tutustunut vielä kovin hyvin ryhmäläisiin. Lisäksi leirille oli tulossa miehiä, joita en tuntenut lainkaan. Ajatus leirille osallistumisesta keittäjän lisäksi ainoana naisena ei tuntunut silloin kovin luontevalta. Kun yksi oppimisryhmistä teki retken Kuusijärvelle, en osallistunut siellä miesten kanssa saunomiseen ja uimiseen. Ajattelin, että se olisi jotenkin voinut viedä pohjaa tutkijan rooliltani.

Kenttätyöjakson lopussa jotkut maahanmuuttajamiehistä luonnehtivat minua ”hyväksi ihmiseksi”. Syntysuomalaiset miehet kuvailivat läsnäoloani ryhmissä ilmauksilla ”hyvä jätkä”, ”mitäs miessakkilainen” ja ”sä oot jo yks jätkistä”. Tämä viittaa todennäköisesti siihen, että olin saavuttanut ainakin joidenkin ryhmäläisten luottamuksen siinä määrin, että kuuluiin heidän mielestään sisäpiiriläisiin. Koin kuitenkin ajoittain ulkopuolisuutta kenttätyöjakson aikana, mikä johtuu sukupuoleni lisäksi myös siitä, ettei minulla ollut automaattisesti pääsyä kaikkiin ryhmiin liittyneisiin tilaisuuksiin, kuten esimerkiksi ohjaajien työnohjauksellisiin tapaamisiin. Tämä ei välttämättä johdu siitä, että minut olisi haluttu tarkoituksellisesti pitää näiden tilaisuuksien ulkopuolella. Pikemminkin kyse on todennäköisesti siitä, ettei ohjaajille tullut mieleen kertoa niistä ja pyytää minua mukaan. Kentällä oloni miellettiin osallistumiseksi lähinnä oppimisryhmien tapaamisiin, retkiin ja tutustumiskäynteihin, mutta ei niinkään ohjaajien tapaamisiin.

3.4 Sosiokulttuurisen innostamisen näkökulma

Kentällä aineistoa hankkiessani ja lukiessani sitä huomasin *Vieraasta Veljeksi* -ryhmien toiminnoissa yhtäläisyyksiä sosiokulttuurisen innostamisen elementteihin. Sosiokulttuurinen innostaminen ei kuitenkaan noussut käsitteenä esiin keskusteluissani *Vieraasta Veljeksi* -projektin vastaavan projektityöntekijän ja oppimisryhmien ohjaajien kanssa, eikä sitä ole mainittu oppimisryhmistä kertovassa kirjallisessa materiaalissa. Näin ollen oppimisryhmien toimintaa ei voida suoraan pitää sosiokulttuurisena innostamisena. Yhtymäkohtia on kuitenkin sen verran paljon, että aineiston analyysissä ja tulkinnassa sosiokulttuurisen innostamisen teemoista ja ulottuvuuksista oli paljon hyötyä.

Sosiokulttuurisessa innostamisessa pyrkimyksenä on saada ihmiset osallistumaan oman elämänsä ja yhteisöjensä rakentamiseen. Siinä toimintojen tavoitteena on edistää ihmisten omaa osallistumista kulttuuriseen kehitykseensä luomalla tilanteita ja mahdollisuuksia ihmisten väliselle kommunikaatiolle ja vuorovaikutukselle. Keskeisiä käsitteitä ovat persoona, yhteisöllisyys, osallistuminen, solidaarisuus, herkistyminen, dialogi, luovuus ja toimintaan sitoutuminen. (Kurki 2006, 21; Kurki 2002, 129.)

Sosiokulttuurisessa innostamisessa tavoitellaan kohtaamisen solidaarisuutta. Siinä kohdataan kärsimyksen ja epäoikeudenmukaisuuden maailma, eikä sen edessä jäädä välinpitämättömäksi. Se merkitsee ihmisen kykyä ajatella ja siten myös analysoida mahdollisimman objektiivisesti sitä inhimillistä ja epäoikeudenmukaista todellisuutta, jossa elämme. Kohtaamisen solidaarisuudessa koetaan aidosti sellaisen ihmisen todellisuus, jonka persoonallisen arvokkuus on haavoittunut ja joka on joutunut syrjään. (Kurki 2006, 21, 169, 171–172; Kurki 2002, 122–123, 129.) Näitä ajatuksia voi löytää myös *Vieraasta Veljeksi* -projektista ja sen oppimisryhmätoiminnasta. Ryhmät toivat eri etnisen, kulttuurisen ja kielellisen taustan omaavat eri-ikäiset miehet yhteen, mahdollistivat tutustumista ja vuorovaikutusta heidän välillään sekä yrittivät sitä kautta vaikuttaa osallistujien asenteisiin, heidän ymmärryksensä lisääntymiseen ja kasvuunsa ihmisinä.

Sosiokulttuurisessa innostamisessa on kolme osapuolta (ks. Kurki 2006, 47). Näistä välittäjänä toimivan innostajan tehtävänä on luoda ihmisille erilaisia toiminnan mahdollisuuksia. Oppimisryhmien ohjaajat toimivat mielestäni pitkälti innostajan roolissa. Toisena osa-alueena on itse toiminta, jonka avulla saadaan aikaan persoonallista ja yhteisöl-

listä muutosta. Kolmantena osapuolena on innostamisen kohde eli se ryhmä tai yhteisö, jonka parissa toimintaa toteutetaan. Oppimisryhmissä innostamisen kohteena olivat ryhmien osallistujat. Innostamisen taustalla on lisäksi se instituutio, viranomainen, yhdistys tai organisaatio, joka mahdollistaa toiminnan. Oppimisryhmissä se oli näin ollen Miessakit ry ja sen *Vieraasta Veljeksi* -projekti. Sosiokulttuurisessa innostamisessa on mukana kolme ulottuvuutta: sosiaalinen, kasvatuksellinen ja kulttuurinen. Olen käyttänyt näitä käsitteitä opinnäytetyöni aineiston analyysissä ja tulkinnassa luvussa 5.

Sosiokulttuurisessa innostamisessa sosiaalinen ulottuvuus liittyy toisaalta ryhmään ja yhteisöön sekä toisaalta ihmisten omaan osallistumiseen. Ihmiset toimivat vuorovaikutuksessa toistensa kanssa, ja heillä on yhteinen päämäärä. Innostaminen suuntautuu nimenomaan sosiaalisen kommunikaation edistämiseen, ihmisten välisen vuorovaikutuksen lisäämiseen ja subjekti-subjekti -suhteen kehittämiseen. Sen avulla pyritään luomaan sosiaalisen muutoksen mahdollistavia tilanteita, joiden avulla voidaan parantaa ihmisten elämän laatua. (Kurki 2002, 128; Kurki 2006, 19, 88–89.)

Kasvatuksellisen ulottuvuus keskittyy persoonaan. Kasvatuksella ei tarkoiteta opettamista, vaan ihmisten auttamista toteuttamaan itseään, kasvattamaan itse itseään ja elämään mahdollisimman täydesti. Ryhmän ohjaaja ei ole tällöin opettaja, vaan yhdessä keskustelija, dialogiin johdattaja ja kanssakulkija. Ihmisen ajatellaan elävän elämänsä tekemällä, oppimalla ja suunnittelemalla. Kasvatuksellisen toiminnan tavoitteita ovat ihmisen persoonallinen kehittyminen, asenteiden muutos, kriittisen ajattelun kehittyminen, oman vastuun tiedostaminen, herkistyminen ja motivaation herääminen. Ajatuksena on, että ihmisestä tulisi yhä enemmän oman elämänsä, nykyisyytensä ja tulevaisuutensa vastuullinen ja vapaa rakentaja. (Kurki 2002, 117, 119; Kurki 2006, 25, 42, 138).

Kulttuurisella ulottuvuudella pyritään ihmisen luovuuden ja monipuolisen ilmaisun kehittämiseen, välittämään perittyä kulttuuria sekä synnyttämään elävää kulttuuria. Sosiokulttuurisessa innostamisessa taide eri muotoineen onkin yksi keskeisimpiä menetelmiä. Vapaa-ajan virkistyksellisissä toiminnoissa keskitytään puolestaan ihmisten ruumiilliseen kuntoon, vireyteen ja terveyteen. Innostamisella ei ole kuitenkaan varsinaisia omia toimintamenetelmiä, vaan ne voivat olla mitä moninaisimpia. Kaikkien toimintamuotojen tavoitteena on edistää ihmisten liittymistä yhteen. (Kurki 2006, 137–139; Kurki 2002, 119, 131.)

4 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

Tässä luvussa kerron aluksi yllätyksistä ja haasteista, joita kohtasin lähtiessäni oppimisryhmiin. Tämän jälkeen tarkastelen ryhmiä fyysisenä kenttänä sekä aineistoa, jota hankin osallistuvan havainnoinnin, kenttämuistiinpanojen kirjoittamisen ja haastattelujen avulla. Lopuksi kerron aineiston analysoinnista, joka tapahtui teemoittelun avulla.

4.1 Kentälle pääsy

Ihan tällaiseksi en osannut kuvitella ensimmäistä kertaaani [---] ryhmässä! Saan tietää mahdollisuudesta päästä mukaan ryhmätapaamiseen noin tunti ennen ryhmän alkua [---] ihan muita asioita käsittelevässä palaverissa. [---] Kun pääsemme [---], tapaan siellä ryhmän suomalaisen ohjaajan. Hän näyttää hämmästyneeltä nähdessään minut. Maahanmuuttajataustainen ohjaaja alkaa kertoa minulle tiukkaan sävyyn, että ryhmään ei oteta naisia edes tutustumiskäynnille eikä harjoittelijoiksi. Sellaiset ovat olleet ohjeet, eikä hän ymmärrä, miksi sääntöjä on nyt muutettu ja miksei heille ole kerrottu asiasta. En tiedä, mitä sanoa. Tuntuu kummalta, että [---] ohjaaja on niin tiukkana. (Salminen 2012.)

Etnografiseen tutkimukseen kuuluu olennaisena osana kenttätyö, joka perustuu osallistuvaan havainnointiin (Atkinson ym. 2007, 4–5; Huttunen 2010, 39, 58). Opinnäytetyössäni tarkoitan kentällä oppimisryhmiä. Ote havaintopäiväkirjastani kertoo, että pääsy kentälle voi tuoda mukanaan asioita, joihin ei ole välttämättä voinut etukäteen varautua. Jo kentälle pääsy vaatii asioista sopimista ja neuvottelemista, mutta neuvottelut jatkuvat monesti koko kenttätyön ja aineistonhankintaprosessin ajan. Alustavan tutkimusluvan jälkeen kentälle pääsystä, kentällä olemisen ehdoista ja kentältä poistumisesta voi joutua neuvottelemaan ”portinvartijoiden” kanssa, joita voi luonnehtia kentän avainhenkilöiksi sekä myös kentän muiden ihmisten kanssa. Neuvottelujen kautta tutkija voi saada tärkeää tietoa kentästä. (Hammersley & Atkinson 2007, 4, 41, 49, 95).

Vaikka sovin opinnäytetyön tekemisestä ja oppimisryhmiin pääsystä vastaavan projektityöntekijän kanssa, minun piti lisäksi neuvotella erikseen oppimisryhmien ohjaajien kanssa. Heitä voi luonnehtia oppimisryhmien portinvartijoiksi. Ote havaintopäiväkirjastani tuo hyvin esiin sen, ettei pääsynä naisena miesten oppimisryhmiin ollut ongelmia-

tonta. Se näytti aiheuttavan kenttätyöjaksoni alussa päänvaivaa nimenomaan ryhmien ohjaajille, joiden tehtävänä oli huolehtia siitä, että Miessakit ry:n ja *Vieraasta Veljeksi* -projektin periaatteita noudatetaan. Alun ongelmat olisi ehkä voitu välttää, mikäli oppimisryhmien ohjaajat olisivat saaneet etukäteen projektilta enemmän tietoa siitä, että ryhmiin on tulossa nainen tutkijan roolissa havainnoimaan. Tosin ryhmiin osallistuville miehille läsnäoloni ryhmissä ei tuntunut olevan ongelma, vaikka heitä ei juurikaan informoitu etukäteen tulostani. Toisaalta minulla ei ole tietoa siitä, oliko läsnäoloni jollekulle ryhmäläiselle niin iso ongelma, että hän ei tullut enää ryhmään sen takia.

Etnografisessa tutkimuksessa kenttä mielletään yleensä yhteisöksi, instituutioksi tai kulttuurin alueeksi, joka on tutkijalle entuudestaan tuttu tai vieras. Fyysisen paikan sijaan kenttää voidaan tarkastella sosiaalisista suhteista muodostuvana tilana (Huttunen 2010, 39–40). Opinnäytetyössäni ymmärrän kentän Palmun (2007) tavoin paitsi fyysiseksi paikaksi myös kirjoittamisen ja reflektoinnin tilaksi. Hän jakaa kentän fyysiseen, kirjoitettuun ja tekstuaaliseen tilaan. Fyysisen kenttä on tällöin tila ja paikka, jossa tutkija tekee kenttätyötä. Kirjoitettu kenttä koostuu kaikesta siitä aineistosta, jota tutkija on kerännyt fyysiseltä kentältä. Tekstuaalinen kenttä on teksti tai tutkimusraportti, jonka tutkija luo aineiston koodauksen, analyysin, tulkinnan ja kirjoittamisen kautta. (Palmu 2007, 138–139.) Opinnäytetyössäni olen käyttänyt tätä jaottelua.

4.2 Oppimisryhmät fyysisenä kenttänä

Opinnäytetyöni fyysisenä kenttänä olivat *Vieraasta Veljeksi* -projektin oppimisryhmistä ensisijaisesti *Satakieliset*-ryhmä ja *Perjantairyhmä* sekä jossain määrin myös *Torstairyhmä*. Tutkimukseni kohderyhmänä olivat kenttätyöjaksoni aikana näihin ryhmiin osallistuneet maahanmuuttajamiehet ja syntysuomalaiset miehet sekä ryhmien ohjaajat. Kenttätyöjaksollani, eli vuoden 2012 keväällä ja syksyllä, kokoontui yhteensä viisi oppimisryhmää eri puolilla pääkaupunkiseutua. Helsingissä järjestettiin kolme ryhmää: *Maanantairyhmä*, *Torstairyhmä* ja *Perjantairyhmä*. Vantaan Tikkurilassa kokoontui *Satakieliset*-ryhmä. Espoon keskuksessa järjestettiin *Lauantaimiehet*-ryhmä.

Opinnäytetyöprosessin alussa tarkoitukseni oli käydä mahdollisimman monessa oppimisryhmässä, jotta saisin kattavan kuvan toiminnasta. Kevään 2012 kenttätyöjaksolla

(13.3.–14.6.2012) osallistuin varsin säännöllisesti kolmen oppimisryhmän, eli *Satakielisten*, *Torstairyhmän* ja *Perjantairyhmän*, toimintaan. Nämä ryhmät valikoituivat mukaan sattumalta, koska niiden aikataulut sopivat minulle parhaiten. Huomasin kuitenkin jo keväällä, että kolmeen ryhmään osallistuminen ja niistä kenttämuistiinpanojen kirjoittaminen oli varsin raskasta. Syksyn 2012 alussa *Torstairyhmä* muuttui alkuillan ryhmästä iltapäiväryhmäksi, eikä ryhmän uusi aikataulu enää sopinut minulle.

Syksyn 2012 kenttätyöjaksolla (7.9.–21.12.2012) en ollut enää mukana torstaisin kokoontuvassa ryhmässä, mutta jatkoin osallistumistani *Satakieliset*-ryhmän ja *Perjantairyhmän* toimintaan. Päätin myös rajata kokonaan opinnäytetyöni ulkopuolelle ne oppimisryhmät, joissa en ollut ehtinyt käydä kevään 2012 aikana lainkaan. Mahdollisimman monessa eri ryhmässä käymisen ja laajan näkökulman saamisen sijaan minusta alkoi tuntua mielekkäämmältä kaventaa näkökulmaa ja syventyä paremmin kahden oppimisryhmän toimintaan. Samalla tutustuisin paremmin näissä ryhmässä käyviin miehiin, ja he tottuisivat läsnäolooni ryhmässä, mistä ajattelin olevan hyötyä haastateltavien saamiseksi mukaan teemahaastatteluihin. Tämä osoittautuikin onnistuneeksi ratkaisuksi.

Oppimisryhmien toiminta oli jaettu syys- ja kevätlukukauteen. Oppimisryhmät kokoontuivat enimmillään 32 kertaa vuodessa, eli kumpanakin lukukautena pyrittiin järjestämään 16 kokoontumista. Kenttätyöjaksoni aikana kokoontumiskertojen määrät hieman vaihtelivat ryhmittäin. Ryhmän aloitus lukukaudella saattoi viivästyä esimerkiksi sen takia, ettei ryhmään oltu saatu ajoissa uusia ohjaajia. Osallistuin kevään 2012 aikana yhteensä 21 kertaa ja syksyllä 2012 yhteensä 29 kertaa oppimisryhmien kokoontumisiin. Osallistumiskertoja oli näin ollen kevään ja syksyn kenttätyöjaksoilla yhteensä 50. Seuraava taulukko havainnollistaa osallistumiskertojeni määrää oppimisryhmissä.

TAULUKKO 1. Osallistumiseni *Vieraasta Veljeksi* -projektin oppimisryhmiin

Ryhmät	Kevään 2012 osallistumiskerrat	Syksyn 2012 osallistumiskerrat	Osallistumiskertoja yhteensä
Satakieliset	6	14	20
Perjantairyhmä	6	15	21
Torstairyhmä	9	0	9
Osallistumiskertoja yhteensä	21	29	50

Ryhmät kokoontuivat kerran viikossa kahden tunnin ajan. Periaatteena oli, että ryhmä toteutetaan, mikäli siihen osallistuu vähintään viisi miestä. Kävijämäärien seuraamiseksi osallistujilta kerättiin nimikirjoitukset jokaisella tapaamisella, mutta sen kummempaa jäsenrekisteriä heistä ei pidetty, koska kyse oli avoimista, matalan kynnyksen ryhmistä. Osallistuminen ryhmän toimintaan oli kävijöille maksutonta.

Satakieliset ja *Perjantairyhmä* kiinnostivat minua ryhminä, koska ne erosivat joiltain osin toisistaan. Miessakit ry:n periaatteiden mukaan oppimisryhmissä ohjaajina toimivat yleensä maahanmuuttajamies ja syntysuomalainen mies työparina. *Satakielisissä* maahanmuuttajataustaisena ohjaajana toimi kuitenkin nainen, mikä johtui siitä, että ryhmä oli perustettu alun perin hänen aloitteestaan. *Satakieliset*-ryhmä sai alkunsa siitä, kun maahanmuuttajamiehet eivät halunneet osallistua Silkinportin toimintakeskuksessa järjestettyyn kädentaito- ja keskusteluryhmään. Tuo ryhmä oli tarkoitettu kaikille ikään ja sukupuoleen katsomatta, mutta maahanmuuttajamiehet mielsivät toiminnan naisille tarkoitetuksi. Niinpä miehille päätettiin järjestää oma ryhmä. (Michael 2012.) Kenttätyöjaksollani *Satakieliset* järjestettiin Vantaan kaupungin ja Miessakit ry:n yhteistyönä.

Oppimisryhmätoiminta alkoi vuonna 2008 entisellä Suomen Pakolaisavun vertaisryhmällä somalialaisille miehille. Tosin ryhmäläiset olivat vaihtuneet siinä niin, että käytännössä se oli uusi ryhmä. *Perjantairyhmä* pohjautui tuohon pilottiryhmään siten, että enemmistö ryhmän maahanmuuttajamiehistä oli kenttätyöjaksollani edelleen somalialaistauksia. Muutama heistä oli aloittanut ryhmässä käymisen jo pilottiryhmän aikaan. (Kerkkänen 2012.) *Satakielisissä* puolestaan osallistujien kieli-, kulttuuri- ja etniset taustat vaihtelivat, mihin viittaa myös ryhmän nimi. Sama koski myös *Torstairyhmää*, joka muuttikin nimensä syksyllä 2012 *Torstain monikulttuuriseksi miessakiksi*.

Vaikka ymmärrän kentän myös Huttusen (2010, 39–40) tavoin sosiaalisista suhteista muodostuvaksi tilaksi, niin fyysisen paikan ja tilan merkitystä ei voi sivuuttaa kenttätyössä. Fyysinen paikka vaikuttaa siihen, miten kentällä toimitaan ja miten helppoa tai vaikeaa kentällä olevien ihmisten on luoda ja ylläpitää sosiaalisia suhteita. *Satakieliset*, *Perjantairyhmä* ja *Torstairyhmä* erosivat toisistaan fyysisen paikan ja tilojen suhteen, mikä vaikutti esimerkiksi siihen, millaista toimintaa oppimisryhmissä oli mahdollista järjestää ja ketkä voivat tulla mukaan. Silkinportin toimintakeskus ja Miessakkien toi-

misto, jossa kyseiset ryhmät kokoontuivat, eivät ole esteettömiä. Tällöin ryhmiin eivät voineet tulla esimerkiksi pyörätuolilla liikkuvat miehet.

Silkinportin toimintakeskus, jossa *Satakieliset*-ryhmä kokoontui, sijaitsee kulttuurihistoriallisesti arvokkaissa Tikkurilan Silkkitehtaan tiloissa. Siellä järjestetään yhteistyössä kolmannen sektorin kanssa monenlaista maahanmuuttajien kotoutumista tukevaa toimintaa, kuten esimerkiksi suomen kielen kursseja, englannin opetusta, jumppaa ja kirjallisuuspiirin toimintaa. Käydessään Silkinportissa esimerkiksi suomen kielen kurssilla maahanmuuttajat saavat tietoa myös muusta ryhmätoiminnasta. Lisäksi he saavat halutessaan ohjausta ja neuvontaa Vantaan kaupungin työntekijältä erilaisista palveluista. Koska paikka on profiloitunut maahanmuuttajien omaksi paikaksi, heidän on sinne varsin helppo tulla. Kantasuomalaiset eivät ole sen sijaan vielä löytäneet paikkaa ja tulleet mukaan siellä järjestettävään toimintaan.

Torstairyhmä ja *Perjantairyhmä* kokoontuivat Miessakkien toimistolla Helsingin Annankadulla. Miessakkien toimisto on profiloitunut miesten asioita ajavaksi paikaksi. Kokoontumispaikkana olivat toimiston neuvotteluhuoneet. Ne olivat tiloina virallisemmän tuntuista ja modernimpia kalustukseltaan kuin Silkinportin tilat, joissa esimerkiksi valtaosa huonekaluista oli hankittu käytettyinä. Silkinporttia luonnehtiikin nuhjuinen kodikkuus ja ”tule sellaisena kuin olet” -tunnelma. Koska Silkinportissa on erillinen keittiötila, *Satakielisten* oli mahdollista laittaa siellä ruokaa yhdessä. Toisaalta opiskelun kannalta Miessakkien toimistolla oli Silkinporttia paremmat laitteet ja välineet, kuten esimerkiksi videoprojektori, joka oli korvaamaton apu suomen kielen opiskelussa.

Ryhmät erosivat toisistaan jonkin verran toiminnan toteutuksen ja tavoitteiden osalta. *Satakielisten* toiminta perustui vapaamuotoiseen keskusteluun, eikä jokaiselle tapaamiselle ollut välttämättä aina etukäteen tarkasti mietittyä suunnitelmaa. Ohjaaja saattoi improvisoida keskusteluaiheen esimerkiksi kuulumiskierroksella jonkun osallistujan esittämästä ajatuksesta. Suomen kieltä opiskeltiin lähinnä jutustelun ja toiminnan kautta. Myös *Torstairyhmä* oli keskustelupainotteinen, mutta keskustelun pohjaksi ohjaajat olivat yleensä valmistelleet materiaalia, joka liittyi suomalaiseen kulttuuriin tai yhteiskuntaan. *Perjantairyhmän* toiminta oli ryhmistä kaikkein suunnitelmallisinta ja strukturoitua, ja suomen kielen harjoittelu, keskustelut ja retket tukivat teemallisesti toisiaan. Syntysuomalainen ohjaaja oli valmistellut monipuolista materiaalia suomen kielen

opiskelua ja keskustelua varten. Se oli ryhmistä ehkä eniten ”oppimisryhmä” luonteeltaan. Haastattelussa tämän ryhmän maahanmuuttajataustainen ohjaaja nimittikin ryhmäläisiä ”opiskelijoiksi”, ja syntysuomalainen osallistuja käytti heistä nimitystä ”oppijat”.

4.3 Oppimisryhmät kirjoitettuna kenttänä

Etnografisessa tutkimuksessa pyritään mahdollisimman monipuoliseen, tarkkaan ja elävään kuvaukseen, johon usein viitataan tulkinnallisen antropologian edustajan Glifford Geertzin (1973) tunnetuksi tekemällä tiheän kuvauksen (*thick description*) käsitteellä. Tähän pyritään erilaisten aineistojen hankkimisella, niiden yhdistämisellä sekä rinnakkain ja ristiin lukemisella. Erityyppiset aineistot täydentävät, selittävät ja rikastavat mutta myös kyseenalaistavat ja haastavat toisiaan. Tutkijan tulisikin arvioida ja analysoida, mitkä ovat eri aineistojen keskinäiset suhteet. (Huttunen 2010, 43, 45.)

Olen hankkinut opinnäytetyöni aineistot kevään ja syksyn 2012 aikana. Aineistot koostuvat seuraavista osista:

- kenttämuistiinpanoista koostettu havaintopäiväkirja
- teemahaastattelut äänitetyssä ja litteroidussa muodossa sekä yksi haastatteluista täytetyn kyselylomakkeen muodossa
- haastattelutilanteista kirjoitetut muistiinpanot
- *Vieraasta Veljeksi* -projektin ja oppimisryhmien internet- ja Facebook-sivustot, esitteet, toiminnasta kertovat artikkelit
- muu materiaali (valokuvia, ryhmien oppimateriaalia monisteina, projektiraportteja, ryhmänohjaajan vastuuhenkilösopimus, koulutusmateriaalia)

Opinnäytetyöni pääaineistoja ovat havaintopäiväkirja, haastattelut ja haastattelutilanteiden muistiinpanot. Kun olen analysoinut toiminnan mieserityistä ulottuvuutta, tärkeässä roolissa haastattelujen ja havaintopäiväkirjan ohella ovat olleet projektista ja ryhmistä internet-sivustolla, lehdissä ja kirjassa julkaistut esitteet ja artikkelit. Havaintopäiväkirjaa olen kirjoittanut kolmessa oppimisryhmässä tekemiäni havaintojeni pohjalta kevään ja syksyn 2012 aikana. Se jakautuu viiteen erilliseen tiedostoon ryhmien ja lukukausien mukaan. Ryhmien osallistujien ja ohjaajien äänitetyjä ja litteroituja teemahaastatteluja

on yhteensä kymmenen. Lisäksi yksi haastattelu toteutettiin sähköpostitse lähetettynä kyselylomakkeena, jossa kaikki kysymykset olivat avokysymyksiä ja koskivat samoja teemoja kuin teemahaastatteluissa. Olen myös kirjoittanut jokaisesta haastattelusta lyhyet muistiinpanot, jotka koskevat haastatteluiden tilannetta ja tunnelmaa sekä niiden herättämiä ajatuksia. Seuraava taulukko kuvaa opinnäytetyöni pääaineiston koostumusta määrällisestä näkökulmasta. Taulukossa sivulla tarkoitetaan A4-sivua, jossa oikean ja vasemman reunuksen leveys on 2 cm sekä ylä- ja alareunuksen leveys on 2,5 cm. Teksti on kirjoitettu fontilla Times New Roman, tekstin riviväli on 1,5 ja kirjasinkoko 12.

TAULUKKO 2. Opinnäytetyön tärkeimmät aineistot määrällisesti tarkasteltuna

AINEISTOTYYPPI	MÄÄRÄ
Havaintopäiväkirja (5 erillistä tiedostoa)	147 sivua
Litteroidut teemahaastattelut (10 kpl)	146 sivua
Haastattelu vastauslomakkeen muodossa (1 kpl)	4 sivua
Haastattelutilanteiden muistiinpanot (11 kpl)	15 sivua
Esitteet ja artikkelit internet-sivustolla, lehdissä, kirjassa	23 kpl

Muut hankkimani aineistot ovat taustamateriaalia, jotka rikastavat pääaineistoa. Niiden merkitys ei ole kuitenkaan vähäinen, sillä esimerkiksi valokuvat palauttavat mieleeni osallistujia, tunnelmia ja tapahtumia ryhmien retkiltä.

4.3.1 Osallistuva havainnointi

Tutkijan läsnäolo kentällä on aina osallistumista johonkin, mutta tapa ja intensiteetti, jolla hän osallistuu, voivat vaihdella (Lappalainen 2007b, 113). Osallistuminen toimintaan mahdollistaa ryhmän toiminnan mielen, ja siihen liittyvien tunteiden ymmärtämisen eri tavalla kuin pelkästään ulkopuolelta havainnoimalla. Tutkijan ei kuitenkaan tarvitse hyväksyä ryhmän toimintaa tai ryhmäläisten näkemyksiä. Osallistuvan havainnoinnin kautta tutkijan on mahdollista päästä perille myös toimijoiden identiteettien ja roolien moninaisuudesta sekä tilannesidonaisuudesta. (Puuronen 2007, 112–113, 118.)

Havainnointia on arvosteltu menetelmänä siitä, että havainnoija voi häiritä tilannetta niin, että ryhmään osallistujien käyttäytyminen tai tilanteen kulku saattaa muuttua (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 213). Ajan myötä ryhmä yleensä tottuu tutkijan läsnäoloon, samoin kuin tutkija löytää oman paikkansa kentällä (Eskola & Suoranta 2005, 101). Opinnäytetyöni suunnitteluvaiheessa minulla oli huoli siitä, että häiritsisin sukupuoleni takia miesryhmien ryhmädynamiikkaa. Sen vuoksi olin ottamassa itselleni ulkopuolisen havainnoijan roolia. Kuitenkin jo ensimmäisellä ryhmätapaamisella tajusin, että on hyvin vaikeaa ja jopa luonnotonta yrittää pysyttäytyä ulkopuolisena. Niinpä siirryin osallistuvan havainnoijan rooliin, mikä osoittautui toimivaksi ratkaisuksi.

Grönforsin (2010, 161, 164) mukaan on tärkeää, ettei tutkija liian innokkaasti tarjoutu osallistujaksi, vaan antaa tutkittavien johdatella itsensä osallistumiseen. Myös Wolcottin (2008, 51) mukaan tutkijan kannattaa käyttää harkintaa ja malttia osallistumisessa. Sitä kautta tutkija voi auttaa kentän ihmisiä pysymään tietoisina hänen tutkijan roolistaan. Noudatin näitä periaatteita myös omalla kenttätutyöjaksollani oppimisryhmissä. Se tarkoittaa käytännössä esimerkiksi sitä, että ryhmässä osallistuin omalla vuorollani ryhmäkeskusteluihin, mutta en pyrkinyt olemaan aloitteellinen, johtamaan keskusteluita tai ehdottamaan uutta toimintaa. Mikäli oppimisryhmä teki retken jonnekin, kysyin ohjaajilta, voinko tulla mukaan, ellei minua erikseen pyydetty osallistumaan.

Osallistuvassa havainnoinnissa sosiaalisista vuorovaikutustilanteista tulee tärkeä osa tiedonhankintaa (Tuomi & Sarajärvi 2009, 82). Kenttätutyöjaksollani kävin vapaamuotoisia keskusteluja ryhmien osallistujien ja ohjaajien kanssa esimerkiksi ennen ryhmätapaamisen alkua, sen jälkeen, tauon aikana, matkalla tapaamiseen tai sieltä pois ja retkillä. Näiden juttutuokioiden aikana oli mahdollista oppia tuntemaan osallistujia ja ohjaajia paremmin kuin varsinaisen ryhmätapaamisen aikana, joka tapahtui ohjaajan johdolla ja jossa yleensä jokainen istui omalla paikallaan. Juuri näillä spontaaneilla juttutuokioilla oli suuri merkitys luottamuksen rakentamisessa. Kun jotkut tutkijoista korostavat tutkijan ja tutkittavien välistä tutkimuksellista etäisyyttä, niin toiset pitävät tärkeänä mahdollisimman läheisten suhteiden luomista (ks. Atkinson, Coffey & Delamont 2003, 25–47). Käytännössä on vaikea pysytellä riittävän lähellä ja etäällä samaan aikaan. Gothóni (1997) kuvaakin kenttätutyöntekijän roolia ja asemaa dynaamisessa kolmiokentässä, jonka kulmina ovat eläytyminen, etääntyminen ja sitoutuminen.

Kenttätutkimuksen edellytyksenä on eläytyminen, mikä tarkoittaa tutkijan pyrkimystä päästä mahdollisimman lähelle tutkimuskohdetta sekä ”sekaantumista” tutkimusaiheeseen ja kentällä toimivien ihmisten (ajatus)maailmaan. Etäännyessä tutkija ottaa etäisyyttä kenttään ja irrottautuu sitoumuksistaan. Tämä tapahtuu yleensä kenttätyön jälkeen, kun tutkija tarkastelee kriittisesti hankkimaansa aineistoa ja alkaa kirjoittaa siitä tutkimusraporttia. Jos kenttätyö vaatii tutkijalta eläytymistä, niin etäännyttäminen pidetään kaiken kriittisen tutkimuksen perusedellytyksenä. Sitoutuminen tarkoittaa sellaista subjektiivisuutta, jossa tutkija on liian tunteenomaisesti sitoutunut tutkimukseensa. Etnografinen tutkimus vaatii tutkijalta sukkuloimista eläytymisen ja etäännyttämisen välillä samalla varoen lankeamasta sitoutuneisuuden ansaan. (Gothóni 1997, 141–143.)

Tunnistan Gothónin (1997) kuvaamaa eläytymistä, etäännyttämistä ja jossain määrin myös sitoutumista opinnäytetyöprosessissani. Aluksi minulla oli tarve päästä mukaan ja löytää oma paikkani ryhmissä. Halusin osallistua kaikkeen toimintaan, johon minut suinkin otettiin mukaan ja joka tuntui luontevalta. Syksyn 2012 kenttätyöjakson lähestyessä loppuaan minusta alkoi tuntua siltä, että olen alkanut viihtyä jopa liian hyvin ryhmissä. Irtautuminen tuntui hieman haikkealta. Kuitenkin raportin kirjoittamisen kannalta halusin ottaa etäisyyttä ryhmiin. Niinpä oli luontevaa lopettaa kenttätyö ennalta sovitun mukaisesti syyslukukauden päättäjaisiin oppimisryhmissä.

4.3.2 Havaintopäiväkirja

Laadullisessa tutkimuksessa tutkijat kertovat monesti tavoitteekseen antaa äänen tutkitavilleen. Tutkittavien ääni suodattuu kuitenkin aina tutkijan kautta. Kenttämuistiinpanot ovat kirjoitettuja kuvauksia, joissa kohderyhmän ajatukset, kokemukset, tuntemukset ja asioille antamat merkitykset suodattuvat tutkijan persoonan ja näkökulmien kautta. Ne eivät siis ole tutkittavien kuvauksia omista kokemuksistaan ja tuntemuksistaan, vaan tutkijan välittämiä ja tekstiinsä valitsemia. (Emerson, Fretz & Shaw 1995, 13.)

Etnografisesta tutkimuksesta löytyy paljon kirjallisuutta, mutta käytännön ohjeita havainnoimisesta ja kenttämuistiinpanojen tekemisestä on vähemmän tarjolla. Olin kirjoittanut jo varsin paljon muistiinpanoja lähinnä oman intuitioni ja mielenkiintoni varassa, kun vihdoinkin syksyllä 2012 sain käsiini teoksen *Writing Ethnographic Fieldnotes* (Emer-

son ym. 1995). Vertailin kirjoittamiani muistiinpanoja teoksessa esitettyihin ohjeisiin ja esimerkkeihin. Tajusin, ettei minulla ole mitään syytä muuttaa tapani tehdä muistiinpanoja. Nimitän puhtaaksi kirjoittamiani kenttämuistiinpanojani havaintopäiväkirjaksi.

Käytin kynää ja muistivihkoa muistiinpanojen tekemiseen ryhmissä. Niitä oli helppo kantaa mukana, eikä niiden käyttäminen aiheuttanut liikaa huomiota. Yritin löytää mahdollisimman luontevan hetken kirjoittamiselle. Kun ryhmäläiset harjoittelivat suomen kieltä ja kun jotkut heistä kirjoittivat muistiin suomen kielen sanoja, tein samaan aikaan omia muistiinpanojani. Ne eivät liittyneet suomen opettelemiseen, vaan johonkin tilanteeseen tai keskusteluun. Joskus joku ryhmäläisistä halusi nähdä, mitä kirjoitan. Näytin muistiinpanojani, mutta sain yleensä vastaukseksi hymyilyä tai ihmettelyä, koska osallistujat eivät saaneet selvää merkinnöistäni. Mikäli muistiinpanoni olisivat kadonneet tai joutuneet ulkopuolisten käsiin, siitä ei olisi koitunut suurta haittaa muille kuin itselleni.

Häiriön minimoimiseksi en valokuvannut, enkä käyttänyt videokameraa, kannettavaa tietokonetta tai muita teknisiä apuvälineitä ryhmätapaamisilla. Poikkeuksen muodostivat jotkut ryhmien retkistä, joilla minulla oli digijärjestelmäkamera mukana, sekä haastattelut, joiden tallentamiseen käytin digitaalista sanelinta. Välitin ottamani kuvat ohjaajille ja niille osallistujille, jotka olivat niistä kiinnostuneita. Läheskään kaikilla retkillä en kuvannut, sillä kuvaaja etäännyttää itsensä helposti osallistujasta ulkopuoliseksi tarkkailijaksi. Monesti myös joku ryhmäläisistä otti kuvia, joita sain pyytäessä haltuuni.

En laatinut havainnointirunkoa ennen kenttätöiden aloittamista. Muistiinpanoihini syntyi kuitenkin kuin luonnostaan tietty runko, joka noudatti ryhmien kokoontumisten rakennetta. Kirjoitin muistiinpanoihini seuraavanlaisia asioita: ryhmätapaamiseen osallistujat lyhenteillä, mitä ryhmätapaamisella tehtiin ja tapahtui, mistä keskusteltiin, millaisia reaktioita keskustelut herättivät ryhmäläisissä ja millainen tunnelma ryhmässä oli. Havainnoin mahdollista mieserityisyyden ilmenemistä, millaisia miehenä olemisen tapoja tai miehen rooleja ryhmissä tuotiin esiin ja miten miehistä ja naisista ylipäänsä puhuttiin ryhmissä. Kirjasin muistiinpanoihini, millaisena ryhmissä näyttäytyi osallistujien heterogeenisyys ja millaista kulttuurien välistä vaihtoa ja vuorovaikutusta niissä tapahtui erityisesti syntysuomalaisen ja maahanmuuttajamiesten välillä.

Kenttämuistiinpanoihin kirjaamistani asioista läheskään kaikki eivät liittyneet varsinaisiin tutkimustehtäviini. Toisaalta muistiinpanot suuntasivat ja täsmensivät tutkimustehtäviäni. Mitä tarkemmin tutkija kirjaa kenttäpäiväkirjaansa kaikenlaisia ja myös triviaaleilta tuntuvia havaintojaan, sitä paremmin muistiinpanoja voi hyödyntää analyysissä tutkimusprosessin kuluessa. Tutkijan teoreettinen ymmärrys kasvaa sekä tutkimuskysymykset hioutuvat ja muuttuvat tutkimusprosessin aikana. Aluksi triviaaleilta tuntuvat asiat voivat myöhemmin osoittautuakin tutkimuksen kannalta merkityksellisiksi. (Huttunen 2010, 41–42.) Kenttämuistiinpanot eivät ole suljettu, täydellinen ja lopullinen teksti, vaan ne joutuvat moninkertaisen lukemisen, koodaamisen, tallentamisen, tulkitsemisen ja uudelleen tulkitsemisen kohteeksi (Atkinson ym. 2007, 3).

Osallistuvan havainnoijan roolissa oli täysin mahdotonta kirjoittaa tarkasti muistiin kaikki ryhmien keskustelut ja tilanteet. Tämä johtui myös siitä, ettei minun ollut edes mahdollista ymmärtää kaikkia osallistujien keskenään eri kielillä käymiä epävirallisia keskusteluja. Kun kirjoitin muistiinpanojani tietokoneelle puhtaaksi, palautin mieleen ryhmän tilanteita ja tapahtumia sekä tein lisäyksiä, kommentteja ja kysymyksiä. Tein samalla jonkinlaista hyvin alustavaa analyysiä. Kirjoitin yksittäisistä tukisanoista, lauseista ja tekstikatkelmista yhtenäisiä kuvauksia ja pieniä tarinoita tapaamisista sellaisina kuin ne olin nähnyt ja kokenut. Kuvauksista oli minulle paljon hyötyä opinnäytetyöprosessin eri vaiheissa. Esimerkiksi kesätauon jälkeen pystyin muistiinpanojeni avulla palauttamaan mieleen ryhmien osallistujia ja tapahtumia ennen syyskauden alkua. Ajoittain jäin kuitenkin jälkeen muistiinpanojen puhtaaksikirjoittamisessa. Jälkikäteen oli vaikea palauttaa mieleen kaikkia ryhmän aikana tapahtuneita asioita ja keskusteluja.

Tutkija kirjoittaa kenttämuistiinpanoja useimmiten ensisijaisesti itselleen, eikä niitä ole ajateltu sellaisenaan näytettäväksi muille lukijoille. Itselleen kirjoittaessaan tutkija voi vaihdella vapaasti tyylejä ja näkökulmia sekä olla välittämättä tekstin konsistenssista tai koherenssista. Käytännössä tutkijalla voi olla kenttämuistiinpanoja kirjoittaessaan mielessään myös jo todelliset lukijat tai kuviteltu lukijakunta, jolloin hän sisällyttää tekstiinsä esimerkiksi enemmän tausta- ja kontekstietoa kuin pelkästään itselleen kirjoittaessaan. Kirjoittaessaan tutkija yrittää välittää jotakin siitä maailmasta, jota hän on havainnoinut, ulkopuoliselle lukijakunnalle, jolle tuo maailma ei ole tuttu. Tässä suhteessa kenttämuistiinpanot eroavat henkilökohtaisesta päiväkirjasta, koska ne on viime kädessä kuitenkin tarkoitettu muiden luettavaksi. (Emerson ym. 1995, 44–45).

Kirjoitin havaintopäiväkirjaa ensisijaisesti itselleni, enkä olisi halunnut sen päätyvän sellaisenaan muiden luettavaksi. Tämä mahdollisti kirjoittamisen vapauden ja rohkeuden kirjata muistiin myös ”tyhmiä” kysymyksiäni ja tuntemuksiani. Lappalaisen (2007b, 133) mukaan tutkijan kirjatessa kohteestaan muistiin asioita paljon, nopeasti ja pidäkkeettömästi hän paljastaa väistämättä paljon myös itsestään ja ehkä jopa enemmän kuin haluaisi. Tämä on varmaan suurin syy siihen, miksi omien muistiinpanojen näyttäminen muille tuntuu minusta kiusalliselta. Huomasin tosin kirjoittaessani muistiin dialogeja ja tilannekuvauksia, että pohdin samalla myös tutkimusraporttiani ja sen tulevia lukijoita. Osa muistiinpanoistani valikoitui varmasti sillä perusteella, että ajattelin niiden kuvaavan erityisen hyvin ryhmiä niille, jotka eivät toimintaa entuudestaan tunne.

4.3.3 Haastattelut

Etnografiassa käytetään monesti käsitettä etnografinen haastattelu. Joskus sillä viitataan järjestettyjen haastattelutilanteiden lisäksi kaikkiin tutkijan ja kentän ihmisten välisiin vuorovaikutustilanteisiin (Mietola 2007, 159). Se voidaan määritellä myös erilliseksi kenttätöön yhteydessä tehdyksi haastatteluksi. Silloin tutkija ja haastateltava tietävät jo ennestään jotakin toisistaan, ja haastateltava toimii informanttina kertoen paitsi omista kokemuksistaan myös kentän tapahtumista. (Tolonen & Palmu 2007, 89–92.) Etnografinen haastattelu liittyykin sisällöltään vahvasti kenttään, sen tilanteisiin ja tapahtumiin, joita haastattelijat ja haastateltavat ovat yhdessä kokeneet (Mietola 2007, 167).

Kaikissa haastatteluissa haastattelutilanne, -aika ja -paikka sekä sosiaalinen konteksti ovat merkityksellisiä, mutta etnografisissa haastatteluissa niiden merkitys korostuu. Oleellista on se, millä tavoin ja kuinka pitkäksi aikaa tutkija ilmaantuu haastateltavien elämään sekä millaiseksi tutkimussuhde muodostuu. Tutkijan ja haastateltavien suhteella on vaikutusta siihen, miten tutkimuksen teemoja lähestytään, miten niistä neuvotellaan yhdessä, miten niihin reagoidaan ja miten merkitysten yhteinen rakentuminen tapahtuu. (Tolonen & Palmu 2007, 91.) Opinnäytetyössäni etnografisia haastatteluja ovat kenttätöön yhteydessä tekemäni ennalta sovitut yksilöhaastattelut niiden osallistujien ja ohjaajien kanssa, joihin olin tutustunut oppimisryhmissä. Nämä haastattelut liittyivät sisällöllisesti kenttään eli oppimisryhmiin ja niiden toimintaan. Opinnäytetyössäni etno-

grafisia haastatteluja eivät siis ole spontaanit, epämuodolliset jutustelut, joita minulla myös on ollut osallistujien ja ohjaajien kanssa ryhmätapaamisten yhteydessä.

Kerroin syksyllä 2012 ensimmäisillä tapaamisilla ryhmäläisille mahdollisuudesta osallistua haastatteluun. Minulla oli mukana monisteita laatimastani tiedotteesta, jossa oli tietoa sekä suomeksi että englanniksi opinnäytetyöstäni, siihen liittyvistä haastatteluista sekä yhteystietoni (Liitteet 1 & 2). Minulla oli mukana myös lista, johon haastattelusta kiinnostuneet saattoivat antaa yhteystietonsa haastatteluajan varaamista varten. Listassa olevia yhteystietoja voisin hyödyntää myös, mikäli haastattelu-aikaa pitäisi muuttaa tai mikäli minulle tulisi myöhemmin tarve pyytää tarkennuksia haastateltavilta. Tein haastattelut 18.9.–5.12.2012, jolloin haastateltaville oli jo ehtinyt syntyä jonkinlainen käsitys minusta ja siitä, miksi olin ryhmässä mukana.

Laadullisessa tutkimuksessa haastateltavien valinnassa korostuvat harkinnan ja tarkoitukseen sopivuuden kriteerit satunnaisotoksen sijaan. Tutkija päättää, mitä harkinnanvaraisuus ja sopivuus tarkoittavat hänen tutkimuksensa kannalta. Henkilöiden, joita käytetään tiedonantajina, tulee tietää tutkittavasta ilmiöstä mahdollisimman paljon, tai heillä tulee olla siitä kokemusta. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 86.) Alun perin olin ajatellut haastatella pelkästään ryhmien maahanmuuttajamiehiä ja tutkia heidän kokemuksiaan. Tutkimustehtävieni täsmennyttyä päätin haastatella myös ryhmässä käyneitä syntysuomalaisia miehiä ja ryhmien ohjaajia, mikä lisäsi haastateltavien määrää.

Oppimisryhmiin osallistuneet miehet olivat hyvin heterogeeninen joukko muun muassa iältään, etniseltä taustaltaan, koulutukseltaan, sosiaaliselta asemaltaan, Suomessa asumisajaltaan ja kielitaidoltaan. Opinnäytetyössäni kielitaito oli tärkein haastattelukriteeri. Haastattelun tekeminen on mahdotonta, mikäli haastattelijalla ja haastateltavalla ei ole yhteistä kieltä. Tutkimukseni kannalta sopiviksi haastateltaviksi määrittelin ne miehet, joiden kielitaito on sellainen, että he pystyvät vastaamaan kysymyksiini joko suomeksi tai englanniksi. Mielenkiintoni kohdistui siihen, mikä saa miehet sitoutumaan oppimisryhmissä käymiseen pitemmäksi aikaa. Tällöin oli tärkeää haastatella niitä miehiä, joilla oli riittävästi kokemusta oppimisryhmissä käymisestä.

Vapaaehtoisiksi ilmoittautuneiden lisäksi haastateltavien joukossa oli niitä, joita erikseen pyysin haastatteluun. Näitä olivat tutkimuskohteena olleiden ryhmien syntysuoma-

laiset ja maahanmuuttajataustaiset ohjaajat, joita oli yhteensä neljä. Lisäksi pyysin haastateltaviksi ryhmissä pitkään mukana olleita, joita voidaan luonnehtia ryhmien avainhenkilöiksi ja joilla arvelin olevan tutkimustehtävieni kannalta hyödyllistä tietoa. Haastatelluista oppimisryhmien osallistujista neljä oli maahanmuuttajamiehiä ja kolme oli syntysuomalaisia miehiä. Haastatellut maahanmuuttajataustaiset osallistujat ja ohjaajat kuuluivat viiteen etniseen ryhmään. Haastatteluun osallistuneiden iät olivat välillä 30–65 vuotta. Maahanmuuttajataustaiset haastateltavat olivat asuneet Suomessa haastatteluhetkellä noin kolmesta yli kymmeneen vuoteen. He olivat haastatteluhetkellä osallistuneet oppimisryhmätoimintaan noin puolesta vuodesta yli kolmeen vuoteen.

Haastattelut olivat luonteeltaan teemahaastatteluja. Teemahaastattelussa haastattelu etenee yksityiskohtaisten kysymysten sijaan tiettyjen, etukäteen valittujen aihepiirien eli teemojen varassa, jotka ovat kaikille haastateltaville samat. Kysymyksillä ei ole tarkkaa muotoa, ja niiden järjestys ja sanavalinnat voivat vaihdella haastattelutilanteessa. Teemahaastattelu perustuu ajatukseen, että ihmisten tulkinnat asioista sekä heidän niille antamansa merkitykset ovat keskeisiä ja että merkitykset syntyvät vuorovaikutuksessa. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 48–49.) Haastatteluista yksi tapahtui kokonaan englannin kielellä ja loput joko kokonaan suomen kielellä tai englantia apukielenä käyttäen.

Maahanmuuttajataustaisia osallistujia ja ohjaajia haastatellessani aikaa piti varata mahdollisten kieli- ja kommunikaatio-ongelmien selvittämiseen. Teemahaastattelu soveltuu joustavuutensa vuoksi hyvin maahanmuuttajien haastatteluun: se mahdollistaa tarkentavien kysymysten, ilmeiden ja eleiden käytön, mikäli haastattelussa jompikumpi osapuoli ei ymmärrä, mitä toinen sanoo tai tarkoittaa. Haastattelun luotettavuuteen voi kuitenkin vaikuttaa se, että haastattelutilanteessa haastateltavilla voi olla taipumus antaa sosiaalisesti suotavia vastauksia tai vaieta aroista asioista. Haastateltavat saattavat myös puhua haastattelutilanteessa toisin kuin jossakin toisessa tilanteessa. Myös eri maiden ja kulttuurien välillä voi olla suuriakin eroja näissä asioissa. Haastattelulle asettaa haasteen se, miten haastatteliija osaa tulkita haastateltavan vastauksia erilaisten kulttuuristen merkitysten ja merkitysmailmojen valossa. (Hirsjärvi ym. 2009, 206–207.)

Haastatteluissa oppimisryhmien yhteinen konteksti näkyi tuttavallisuutena puhettavassa ja elekielessä, viittauksina yhdessä koettuihin tilanteisiin, tapahtumiin tai paikkoihin kuten retkikohteisiin sekä oletuksiin, että molemmat osapuolet tuntevat haastatteluissa

nimiltä mainittuja ryhmäläisiä tai ohjaajia. Kaikkien haastateltavien kanssa en käynyt läpi taustatietoja, jos ne olivat tulleet esiin jo aiemmin. Haastattelut keskittyivät oppimisryhmistä keskustelemiseen. Yllätyksiä olivat tilanteet, joissa haastateltava otti puheeksi jotain hyvin henkilökohtaista omaan elämäntilanteeseensa liittyvää. Näissä tilanteissa tunsin voimattomuutta, kun koin, etten voi tarjota konkreettista apua. Tolosen ja Palmun (2007, 101) mukaan haastattelu voi toimia myös terapeuttisesti. Yksi haastateltavista kiittikin minua haastattelun lopuksi siitä, että olin kuunnellut hänen huoliaan.

Haastattelupaikan voi ajatella vertautuvan henkilökohtaiseen suhteeseen, jolloin haastattelun tekeminen haastateltavan kotona voi tuntua jopa tunkeutumiselta liian yksityiselle ja henkilökohtaiselle alueelle (Tolonen & Palmu 2007, 102). Tämä voi korostua, kun haastateltava ja haastatteliija edustavat eri sukupuolia ja kulttuuritaustoja. Suurin osa haastatteluista tapahtui ryhmätapaamisten tiloissa joko ennen tapaamisen alkua tai sen aikana miesten toivomusten mukaan. Tämä oli luontevinta, koska tilat ja reitit olivat miehille tuttuja. Haastatteluista kaksi toteutui julkisissa tiloissa: kahvilassa ja kulttuurikeskuksen tiloissa. Haastateltavat itse ehdottivat näitä paikkoja. Jos joku olisi ehdottanut kotiaan haastattelupaikaksi, se olisi tuntunut ehkä jopa kiusalliselta, koska osallistujien kodit eivät liittyneet tutkimustehtäviini.

Varasin aikaa vähintään kaksi tuntia aina yhden haastattelun toteuttamiseen. Se oli tarpeen, sillä monesti haastattelun alku syystä tai toisesta viivästyi. Haastattelun aikana saattoi tulla myös keskeytyksiä. Yritin luoda haastatteluihin kiireettömän tunnelman siten, ettei itselläni ollut minuuttiaikataulua esimerkiksi jonkun pakollisen menon takia. Pidin myös oman matkapuhelimeni poissa näkyvistä ja äänettömällä, jotta kykenin keskittymään mahdollisimman hyvin haastatteluun. Haastattelujen kesto oli keskimäärin 65 minuuttia. Lyhin haastattelu kesti 44 minuuttia ja pisin 79 minuuttia.

Haastattelujen jälkeen kirjoitin lyhyet muistiinpanot haastattelutilanteesta ja siihen liittyneistä ajatuksistani ja tuntemuksistani. Litteroin haastattelut sanatarkasti ennen analysointia. Jätin litteroimatta haastatteluista keskustelut, jotka eivät liittyneet millään tavalla tutkimustehtäviini. Merkitsin itselleni kuitenkin lyhyesti muistiin, mitä olin jättänyt litteroimatta ja mistä poisto löytyy, mikäli siihen olisi tarvinnut myöhemmin palata.

4.4 Aineiston analysointi

Etnografiselle ja laadulliselle tutkimukselle tyypilliseen tapaan aineiston hankinta, teoreettisten lähtökohtien pohdinta, tutkimustehtävien muotoileminen, analysointi ja tulkin-ta limittyivät toisiinsa opinnäytetyöprosessini aikana (ks. Lappalainen 2007a, 13; Hut-tunen 2010, 48). Prosessin alussa keskityin enemmän aineiston hankintaan ja kenttä-muistiinpanojen kirjoittamiseen. Tein jonkin verran alustavaa analyysiä jo havaintopäi-väkirjaa kirjoittaessani ja litteroidessani haastatteluja. Lisäksi luin tutkimuskirjallisuutta koko prosessin ajan. Prosessin loppuvaiheessa teoreettisten käsitteiden merkitys suun-nannäyttäjänä alkoi nousta aineistolähtöisyyden rinnalle. Hammersleyn ja Atkinsonin (2007, 162) mukaan laadullista aineistoa analysoitaessa on tärkeä löytää käsitteitä, jotka auttavat ymmärtämään, mistä aineistossa on kysymys. Käytin tutkimukseni kannalta keskeisiä käsitteitä apuna lukiessani, analysoidessani ja tulkitessani aineistoa.

Kenttämuistiinpanojen puhtaaksikirjoittamisen ja haastattelujen litteroimisen jälkeen luin aineistoni ajatuksen kanssa kertaalleen läpi. Samalla kirjoitin muistiin asioita, joi-hin olin lukiessani kiinnittänyt huomiota. Seuraavalla lukukerralla järjestelin ja luokitte-lin aineistoani karkeasti teemahaastattelurungon (Liite 4) teemoja vasten. Valitsin tee-mahaastattelurungon teema-alueista yläteemat, jotka muokkasin tiiviimpään muotoon. Etsin litteroiduista haastatteluista ja havaintopäiväkirjasta tekstikohtia, jotka liittyivät mielestäni kyseisiin yläteemoihin. Käytin teemojen järjestelyssä ja luokittelussa apuna erivärisiä kyniä ja juoksevaa numerointia. Kokosin yläteemat omiksi tiedostoikseen, ja kunkin yläteeman alle aloin koota aineistosta esimerkkikohtia. Tämän jälkeen aloitin uuden analyysikierroksen, jolloin luin ja kävin läpi yläteemojen alle kokoamiani teksti-kohtia. Tarkensin, muokkasin ja pelkistin näitä alateemoja. Jotkut niistä putosivat tässä vaiheessa pois, ja jotkut vaihtoivat paikkaa. (ks. Tuomi & Sarajarvi 2009, 93; Palmu 2007, 146; Syrjäläinen 1995, 89, 92.)

Analyysiäni jäsensivät tässä vaiheessa seuraavanlaiset teemat ja niiden alateemat: 1) syyt oppimisryhmään liittymiselle (tieto oppimisryhmistä, elämäntilanne, odotukset, tarpeet), 2) syyt oppimisryhmässä jatkamiselle (hyödyt, elämäntilanne, motivaatio), 3) oppimisryhmän koostumus (maahanmuuttajamiehet osallistujina, syntysuomalaiset miehet osallistujina, maahanmuuttajataustaiset ohjaajina, syntysuomalaiset ohjaajina, sekaryhmä, miesryhmä, ystävyys-suhteet, ryhmän tunnelma ja ilmapiiri), 4) oppimis-

ryhmän tarkoitus ja tavoitteet (maahanmuuttajamiesten kotoutuminen, kaksisuuntainen kotoutuminen, syrjäytymisen ennaltaehkäisy, mieserityisyys, vertaisuus, vaikutukset), 5) oppimisryhmän toiminta (suomen kielen harjoittelu, suomalaiseen yhteiskuntaan ja kulttuuriin liittyvä tieto, kulttuurivaihto, retket ja tutustumiskäynnit, liikunta ja ulkoilu, ruoanlaitto ja yhteiset ateriat).

Tämän jälkeen hyödynsin analyysissäni sosiokulttuurisesta innostamisesta ottamiani sosiaalisen, kasvatuksellisen ja kulttuurisen ulottuvuuden käsitteitä (ks. Kurki 2006). Näiden lisäksi valitsin mieserityisen ulottuvuuden. Analyysini pääteemoiksi muodostuivat näin ollen mieserityinen, sosiaalinen, kasvatuksellinen ja kulttuurinen ulottuvuus. Tämän jälkeen ryhmittelin, järjestin ja muokkasin uudelleen pääteemojen alle edellisessä kappaleessa listattuja teemoja ja niiden alateemoja. Vertailin ja etsin asiayhteyksiä sekä mahdollisia ristiriitaisuuksia niiden välillä. Etnografisessa tutkimuksessa luokittelu on tarpeen tehdä useaan otteeseen, koska aineistoa on yleensä varsin runsaasti. Tällöin teemat tai luokat tarkentuvat ja löytävät paikkansa kokonaisuudessa. (Syrjäläinen 1995, 92.)

Raporttiin valitsemistani haastattelukatkelmista olen poistanut puhekielelle tyypillistä sanojen toistoa ja äännähdyksiä. Koska käytin analyysissä teemoittelua, analyysin kanalta toistolla, äännähdyksillä ja haastattelupuheen taukojen pituuksilla ei ollut merkitystä. Olen myös muokannut jonkin verran maahanmuuttajamiesten haastattelukatkelmissa sanojen kieliopillisia muotoja ja sanajärjestystä. Olen pyrkinyt tällä parantamaan haastattelukatkelmien luettavuutta. Lisäksi olen halunnut välttää sitä, että lukijan huomio kiinnittyy maahanmuuttajamiesten ajatusten sijaan liikaa suomen kielen muotoseikkoihin. Ratkaisullani olen halunnut vaikuttaa siihen, että työssäni maahanmuuttajamiehet olisivat tasaveroisessa asemassa syntysuomalaisiin miehiin nähden myös haastattelukatkelmien osalta. Englanninkieliset haastattelukatkelmat olen kääntänyt suomeksi suojatakseni haastateltavan anonymiteettiä.

Haastattelukatkelmissa kirjainyhdistelmä ”SS” viittaa itseeni ja ”H” yhdistettynä juoksevaan numeroon haastateltaviin. Olen merkinnyt aineisto-otteista tekemäni poistot hakusulkujen sisällä olevin katkoviivoin [---] ja aineisto-otteen selvennykset kaarisulkujen sisällä olevin tekstein.

5 TUTKIMUKSEN TULOKSET

Tässä luvussa esittelen opinnäytetyöni aineiston analyysin ja tulkinnan tulokset. Käsitte-
len aluksi oppimisryhmiin liittymisen ja toimintaan mukaan jäämisen syitä. Tämän jäl-
keen kerron, millaisena mieserityisyys näyttäytyi projektin materiaaleissa ja ryhmien
toiminnassa. Lopuksi tarkastelen oppimisryhmiä sosiokulttuurisesta innostamisesta otet-
tujen sosiaalisen, kasvatuksellisen ja kulttuurisen ulottuvuuden näkökulmista.

5.1 Syitä tulla ja syitä jäädä oppimisryhmiin

Kenttätyöjaksollani näytti siltä, ettei maahanmuuttajamiehiä ollut kovin vaikea löytää ja
saada lähtemään mukaan tutkimuskohteenani olleisiin oppimisryhmiin. Ryhmiin tuli
jatkuvasti uusia maahanmuuttajamiehiä mukaan. Jotkut heistä kävivät kerran toimintaan
tutustumassa, ja toisista tuli pitkäaikaisia jäseniä. Kyseisten ryhmien maahanmuuttaja-
taustaiset ja syntysuomalaiset ohjaajat olivat toimineet pitkään yhdessä työpareina. Mu-
kana oli myös avainhenkilöitä, jotka olivat käyneet ryhmissä jo useamman vuoden ajan.
Eryityisesti maahanmuuttajataustaisilla ohjaajilla ja avainhenkilöillä oli suuri merkitys
siinä, että ryhmiin tuli uusia jäseniä ja että he kiinnittyivät toimintaan mukaan.

Useimmat aineistoni maahanmuuttajamiehistä olivat kuulleet ryhmästä ryhmässä käy-
vältä ystävältään tai tuttavaltaan. Monesti he myös tulivat ryhmään ensimmäistä kertaa
ystävänsä mukana. Maahanmuuttajamiehet olivat saaneet tietoa ryhmätoiminnasta myös
oppilaitoksen seinällä olleesta esitteestä, sosiaalityöntekijältä, Silkinportin toimintakes-
kuksesta ja vastaanottokeskuksesta. Useimmat aineistoni syntysuomalaisista miehistä
olivat saaneet tietoa oppimisryhmistä joko projektin kotisivujen, ryhmistä kertovan esit-
teen tai sähköpostiviestin kautta. Yksi syntysuomalaisista miehistä tuli ryhmään osana
käymäänsä vapaaehtoistoiminnan koulutusta.

Kun syntysuomalaisten miesten kohdalla tiedon saamisessa korostui kirjallisen ja säh-
köisen informaation merkitys, niin erityisesti muulta kuin länsimaista kotoisin olevien
maahanmuuttajamiesten kohdalla näytti korostuvan suullisen informaation ja henkilö-
kohtaisen kontaktin sekä jossain määrin myös viranomaiskanavien merkitys. Puskara-

dio, etsivä työ, maahanmuuttajajärjestöt ja yhteisön avainhenkilön kautta tiedottaminen ovatkin monesti tärkeimpiä väyliä maahanmuuttajien tavoittamisessa mukaan ryhmätoimintaan (ks. Vainio & Pietarinen 2010; Linderborg 2012, 16).

Oppimisryhmissä painopiste oli suomen kielen harjoittelussa, ja ryhmiä mainostettiin maahanmuuttajamiehille ennen kaikkea suomen kielen keskusteluryhminä. Niinpä myös haastattelemistani maahanmuuttajamiehistä kaikki nostivat suomen kielen oppimisen ja suomalaisiin tutustumisen tärkeäksi syyksi ryhmään tulemiseen ja siellä jatkamiseen.

SS: Muistatko vielä, et mikä oli se syy, että innostuit lähtemään mukaan?

H2: Joo, muistan hyvin. Kun haluaisi opiskella suomen kieltä, niin jos et saa tai ota yhteyttä suomalaisiin, sitten on vaikeaa opiskella suomen kieltä [---] Se mitä mä halusin silloin... se oli tavata suomalaisia ja keskustella heidän kanssaan.

Myös haastattelemani maahanmuuttajataustainen ryhmänohjaaja kertoi ryhtyneensä ohjaajaksi nimenomaan sen takia, että hän halusi oppia lisää suomen kieltä ja saada lisää tietoa suomalaisesta kulttuurista ja yhteiskunnasta. Yksi haastateltavista kertoi tulleen ryhmään sen takia, että hän oli odottanut saavansa ryhmässä suomen kielen opetusta keskustelu- ja ääntämisharjoitusten muodossa. Vaikka hän kertoi pettyneensä siihen, ettei ryhmässä ollutkaan kunnon opetusta, hän kuitenkin koki saavansa jonkinlaista hyötyä ryhmästä kuullessaan muiden puhuvan suomea.

H1: Pystyn hyvin, hyvin harvoin osallistumaan (keskusteluun) ja ainoa syy, miksi jatkan ryhmässä käymistä on se, että minulle on sanottu, että kun kuuntelee suomea, niin silloin oppii ymmärtämään ja ääntämään [---]

Ryhmätapaamisilla käydyillä esittely- ja kuulumiskierroksilla sekä haastatteluissa tuli esiin, että joillakin maahanmuuttajamiehillä ryhmään tulemiseen syynä oli yksinäisyys ja tekemisen puute. Ryhmässä haluttiin käydä, koska se tarjosi mahdollisuuden tutustua uusiin ihmisiin, keskustella heidän kanssaan ja saada mielekästä ajanvietettä.

H3: Ensimmäinen asia on se, kun minä olen ryhmässä, minä en ole yksin. Sen takia minun ei tarvitse odottaa ja istua ja ajatella mitä teen. Toinen asia on tutustuminen. [...] Minä olen sosiaalinen ja en halua olla yksin. Sen takia ryhmässä minun on parempi kuin yksin.

H4: Tämän yksi tai kaksi tuntia, kun istun ryhmässä ja puhumme jotain, se on hyvä. Jos on kotona, niin mitä tehdä... ei mitään. Yhdessä on hyvä.

Maahanmuuttajamiehet halusivat ryhmässä paitsi tutustua uusiin ihmisiin myös tavata siellä tuttuja ja keskustella heidän kanssaan omalla äidinkielellään. Jotkut haastateltavis-

ta kertoivat, että viikoittaiset ryhmätapaamiset tarjosivat heille mahdollisuuden tavata toisiaan kasvotusten. Muuten he eivät välttämättä olisi tavanneet toisiaan kovin usein työn, perheen, opiskelun tai pitkän välimatkan takia.

H2: [---] Myös se, että me koko ajan kokoonnutaan täällä kerran viikossa ja kun en esimerkiksi ole nähnyt (ryhmäläisen nimi) viime tapaamisen jälkeen, niin toivon että tavataan täällä taas... Tää on myöskin tärkeä asia.

SS: Tarkoitatko että voi vaihtaa kuulumisia?

H2: Joo joo kyllä, mitä on tapahtunut (maan nimi)... sitten keskustellaan mitä on tapahtunut, esimerkiksi kuka on kuollut, onks tuttuja, onks sukulaisia... eli se on siis tärkeä asia, että me kokoonnutaan täällä joka viikko.

SS: Niin ei oo sitte mahdollista kovin usein tavata muuten?

H2: Joskus joo kyllä... mutta esimerkiksi kerran kuukaudessa on pitkä aika.

Maahanmuuttajien ryhmätoiminnassa on tärkeää, että kokoontumispaikka on valittu hyvien kulkuyhteyksien varrelta (ks. Toivikko, Halme & Rustanius 2011; Vainio & Pietarinen 2010). Kun maahanmuuttajamiehet päättivät, missä oppimisryhmässä he halusivat käydä, valintaan ei kaikissa tapauksissa kuitenkaan vaikuttanut ryhmään tuleminen kätevyys tai välimatka kotoa. Jotkut maahanmuuttajamiehistä kävivät tietyssä oppimisryhmässä nimenomaan sen takia, että siellä kävi myös heidän ystävänsä. Tämä saattoi tarkoittaa korkeampia matkakuluja tai pitempää ja hankalampaa matkaa kokoontumispaikkaan.

Oppimisryhmässä käytiin myös sen takia, että sieltä haettiin virkistystä ja voimia arjessa jaksamiseen. Yhdellä aineistoni maahanmuuttajamiehistä oli huolta perheenjäsenistä, ja sen takia kotona oleminen tuntui hänestä toisinaan raskaalta. Ryhmään tullessaan ja tavatessaan siellä tuttuja haastateltava koki, että hänellä ”on silloin vapaata ja voi rentoutua”. Myös yhdelle syntysuomalaisista miehistä syy ryhmätoiminnassa jatkamiseen oli sen tarjoama vastapaino kiireiselle ja vaativalle työelämälle.

H7: [---] Se on niin erilaista... siinä, et menee jonnekin ja vaan höpöttää ihmisten kanssa, niin se kontrasti on aika iso et... se on jo niin iso, että se on jo ihan rentouttavaa ja mä oon sen huomannu, et työasiat unohtuu kyl ihmeesti sen kahden tunnin aikana, eli se on semmonen hyvä tapa lopettaa työviikko sen takii just, kun se toimii sillä tavalla [---]

Ryhmän ohjaajilla on suuri merkitys siinä, miten hyvin ryhmään osallistujat sitoutuvat toimintaan. Tähän vaikuttaa pitkälti myös se, miten hyvin ryhmän ohjaajat sitoutuvat ryhmän toimintaan ja sen osallistujiin. Jos ryhmän toiminta ja ohjaajat eivät miellytä, osallistujat eivät tule ryhmään. Haastattelemani maahanmuuttajamiehet ja syntysuoma-

laiset miehet luottivat tutkimuskohteenani olleiden ryhmien ohjaajiin ja arvostivat heidän työtään. Ohjaajien koettiin ”tekevän työtä sydämellä” ja ”haluavan auttaa”. Yhdelle maahanmuuttajamiehistä jopa tärkein syy ryhmässä käymiseen oli se, että hän sai apua itselleen tärkeisiin asioihin syntysuomalaiselta ohjaajalta.

H2: Sitten tutustuttiin (ohjaajan nimi) ja ymmärsin että hän on hyvä mies. Hän on auttanut paljon, paljon, paljon mua, vapaaehtoisesti. [---] Henkilökohtaisesti minulle on kaikkein tärkeintä se, että (ohjaajan nimi) auttaa mua, eli tää on ykkönen mulle.

Oppimisryhmien kestohaasteena oli syntysuomalaisten miesten saaminen mukaan toimintaan. Tutkimuskohteen olleissa ryhmissä oli vain muutama pitkään mukana ollut syntysuomalainen mies. Lisää syntysuomalaisia miehiä oli yritetty saada toimintaan mukaan eri ammattikorkeakoulujen miesopiskelijoista, joita oli ryhmissä vaihtelevia aikoja suorittamassa opintoihinsa liittyvää harjoittelua. Kenttätyöni aikana yksi opiskelijoista jäi harjoittelun jälkeen toimintaan mukaan ja alkoi ohjata yhtä ryhmistä. Oppilaitosten lisäksi *Vieraasta Veljeksi* -toimintaa käytiin esittelemässä esimerkiksi vapaaehtoistoiminnan messuilla ja muissa tilaisuuksissa, joista toivottiin löytyvän lisää syntysuomalaisia miehiä ryhmiin mukaan.

Yhtenä syynä syntysuomalaisten katoon olivat varmasti ryhmien aikataulut. Monet ryhmistä kokoontuivat viikolla sellaiseen aikaan, että ryhmään osallistuminen oli käytännössä mahdollista vain työttömille, eläkeläisille tai opiskelijoille. Yksi haastateltavista arveli, että maahanmuuttajamiesten ryhmätoimintaan mukaan lähteminen voi olla kynnyksellä monille syntysuomalaisille miehille ja että se vaatii tietynlaista asennetta.

H9: Varmaan edellyttää tiettyä niinku yhteiskunnallista ajattelua lähtee tämmöseen [---] Mä luulen niin, et siin on kynnyks kuitenk, et se on sen verran outoo ja jos ei oo mitään kokemusta esimerkiks vapaaehtoistoiminnasta, niin sit viel enemmän sillä tavalla [---] Se edellyttää miehelt tiettyjä asioita, et vaikka tää on tämmönen keskusteluryhmä, jossa sinänsä sä oot periaatteessa vaan osallistuja, niin kyl se vaatii semmosta vapaaehtoisen asennetta, et lähtee tähän... et jotain niinku missioo siin pitää olla siinä hommassa.

Aineistoni perusteella syntysuomalaisilla miehillä oppimisryhmätoimintaan mukaan tulemiseen ja siinä jatkamiseen näyttikin liittyvän paljon pohdintaa ja edellä mainittua vapaaehtoisen asennetta. Jotkut syntysuomalaisista miehistä olivat joko paljon tai jonkin verran kanssakäymisissä maahanmuuttajamiesten kanssa myös ryhmän ulkopuolella. Yksi miehistä oli esimerkiksi auttanut maahanmuuttajataustaista lukiolaispoikaa koulu-

tehtävissä. Toinen oli puolestaan auttanut maahanmuuttajamiehiä löytämään työtä, asunnon tai muita ystäviä. Hän koki roolinsa ryhmässä olevan ”tukihenkilö” ja ”ystävä”.

Kaikilla syntysuomalaisilla miehillä, joita haastattelin, tärkein syy lähteä mukaan ryhmään ja siinä jatkamiseen oli halu auttaa maahanmuuttajamiehiä kotoutumisessa. Ryhmiin mukaan lähtemiseen oli liittynyt myös uteliaisuutta toimintaa kohtaan. Auttamisen haluun ja toimintaan mukaan lähtemiseen saattoivat syntysuomalaisilla miehillä liittyä myös omat kokemukset sopeutumisesta vieraassa maassa elämiseen ja avun saamisesta paikallisilta ihmisiltä, mikä oli koettu tärkeäksi tekijäksi sopeutumisessa.

Kun maahanmuuttajamiehet tulivat ryhmiin oppiakseen tiettyjä tarkastikin määriteltyjä asioita, niin syntysuomalaisilla miehillä ei haastatteluissa tullut esiin vastaavanlaista johonkin tiettyyn asiaan suuntautunutta tiedonhalua. Syntysuomalaisilla miehillä toimintaan lähtemisen kimmokkeena saattoi olla kiinnostus ja jo lähtökohtaisesti myönteinen suhtautuminen monikulttuurisuuteen, halu oppia lisää erilaisista kulttuureista sekä halu ”olla auttamassa monenlaisia ihmisiä eteenpäin elämässä”. Kiinnostus saattoi kohdistua myös jotakin tiettyä etnistä ryhmää, kuten esimerkiksi somalialaisia, kohtaan, joihin oli vaikea muuten saada kontaktia.

H7: Me asutaan (lähiön nimi) niin siel on paljo tota väkee ja mä olin sit vaan ihmetelly sitä, et kun [---] kadulla näki mut koskaan ei ollu mitään kontaktia... mä rupesin... ehkä mä tulin vähän uteliaaksi, kun mua harmitti se, miks näin pitää olla.

SS: Ja sitte sä lähit mukaan?

H7: Niin tai siis kun mä ihmettelin sitä monta kertaa ja sit tuli toi esite ja sit se oli niinku vastaus siihen. Ei siin mitään sen ihmeempää ideologiaa tai mitään muuta... tavallaan mä etsin jotain uutta ja se nyt vastas siihen.

Oppimisryhmätoimintaan mukaan lähtemiseen saattoi liittyä myös ripaus idealismia ja konkreettista halua vaikuttaa asioihin. Syy osallistumiselle saattoi saada elämäntehtävän ulottuvuuksia, kuten esimerkiksi halu saada edes yksi maahanmuuttajamies kotoutumaan suomalaiseen yhteiskuntaan. Yksi syntysuomalaisista miehistä sai kimmokkeen lähteä tutustumaan oppimisryhmätoimintaan seurattuaan mediassa ja internetin keskustelupalstoilla käytyä keskustelua maahanmuuttajamiesten tekemistä raiskauksista Suomessa. Hän huomasi internetin keskustelupalstalla ”ViVe”-kirjainyhdistelmän, joka viittasi *Vieraasta Veljeksi* -projektiin. Kun hän oli löytänyt projektin kotisivut, hän päätti lähteä tutustumaan oppimisryhmään ja miten hän sitä kautta voisi vaikuttaa asioihin.

H5: [---] Mä sit ajattelin, että no hitto soikoon siellä, missä voi jotain tehdä niin mennään sitte sinne... et tuota turhaan mä sen television kans pauhaan kotona siinä [---]

SS: Mikä saa sinut sitte jatkamaan tässä?

H5: No kyllä se varmaan näin on, että jos mä nyt saan helpotettua jonkun integroitumista tähän yhteiskuntaan edes... emmä nyt tarkota kokonaan, mutta edes jonkun askeleen vietyä sisemmälle tähän, niin silloin mä oon oikeestaan tehny sen tehtävän, mikä mulla tässä nyt onkin sitten... koko maalimaa mä en saa parannettua kuitenkaan [---] mutta jos nyt jollekulle jotain helpotusta tuo niin mikäs siinä... sillonhan on asiat hoidettu ja oonhan mä sitten jonkun tehtävän tehny silläkin elämänsaralla sitten.

Aineistoni maahanmuuttajamiehet vaikuttivat tyytyväisiltä ryhmien kokoonpanoihin. Heidän ainoana toivomuksenaan ryhmäläisten suhteen tuntui olevan se, että ryhmiin tulisi lisää syntysuomalaisia ihmisiä. Syntysuomalaisista miehistä melkein kaikki olivat yrittäneet houkutella ystäviään lähtemään toimintaan mukaan, mutta he eivät kokeneet onnistuneensa siinä kovin hyvin. Ystävien reaktiot olivat olleet kuitenkin ”myönteisen uteliaita” ja toimintaa oli pidetty ”makeena konseptina”. Yksi syntysuomalaisista miehistä kertoi joutuneensa jonkin verran perustelemaan ryhmätoimintaan mukaan lähtemistään ystäväpiirissään, mutta se ei ollut herättänyt kuitenkaan kielteisiä reaktioita.

H5: [---] Jotkut vähän, kun ovat tunteneet minua vuosikymmeniä, niin ihmettelee, et miten mä nyt tänne oon sitte itteni saanu, niin mä sanon, että olen muuttunu ihmisenä (nauraa).

Aineistoni syntysuomalaiset miehet vaikuttivat hieman pettyneiltä siihen, että ryhmiin tuli ”liian valikoitunutta” porukkaa. Maahanmuuttajamiehistä tulivat ne, jotka olivat jo motivoituneita kotoutumaan suomalaiseen yhteiskuntaan ja syntysuomalaisista miehistä ne, jotka suhtautuivat ymmärtäväisesti maahanmuuttajiin ja halusivat auttaa heitä. He toivat esiin sitä, että joukosta puuttuivat ne maahanmuuttajat, jotka ovat oikeasti syrjäytymisuhan alla ja joilla on vaikeuksia kotoutumisessa. Vastaavasti joukosta puuttuivat ne syntysuomalaiset miehet, joilla on paljon ennakkoluuloja maahanmuuttajia kohtaan.

5.2 Mieserityisyys ja sukupuolisensitiivisyys

5.2.1 Mieserityisyys projektista kertovissa materiaaleissa

Vieraasta Veljeksi -projektin kotisivuilla ja esitteissä mieserityisyys ja sukupuolisensitiivisyys tulivat kenttätöjaksollani esiin lähinnä sitä kautta, että projektin ja sen toimintojen kerrottiin olevan tarkoitettu ”kaiken ikäisille miehille”. Tämä koski myös oppimisryhmätoimintaa. Projektin ”mies” määrittyi maahanmuuttajamieheksi ja syntysuomalaiseksi mieheksi, jotka ikään kuin edustivat vastapuolia ja joita yritettiin tuoda yhteen.

Miessakit ry:n *Vieraasta Veljeksi* -projekti (ViVe) tukee maahanmuuttajien kotoutumista luomalla uusia kanssakäymisen ja yhteistoiminnan muotoja maahanmuuttajamiesten ja syntysuomalaismiesten välille; samalla se kotouttaa kantaväestöä muuttuneeseen yhteiskuntaamme (Miessakit ry 2013b).

Satakieliset-ryhmän esitteessä ryhmän kerrottiin olevan ”tarkoitettu kaikille miehille, myös kantasuomalaisille miehille”. Maahanmuuttajamiehiä ei ilmauksessa mainita suoraan. Siitä syntyy kuitenkin mielikuva, että ryhmä on tarkoitettu ensisijaisesti maahanmuuttajamiehille, mutta kantasuomalaisetkin ovat tervetulleita mukaan toimintaan.

Eri toimintojen kuvauksissa *Vieraasta Veljeksi* -projektin ”mies” sai lisäsvyvä sen mukaan, oliko kyse maahanmuuttajamiehestä vai syntysuomalaisesta miehestä. Maahanmuuttajamies näyttäytyi kotisivuilla autettavana, tuen tarpeessa olevana miehenä, jolla oli mahdollisesti traumaattisia kokemuksia. Maahanmuuttajamiehestä saattoi syntyä myös mielikuva miehestä, joka poikkeaa sivistystasoltaan ja tavoiltaan syntysuomalaisesta miehestä. Esimerkiksi seuraavaa oppimisryhmien ryhmänohjaajakoulutuksesta kertovaa katkelmaa on vaikea lukea niin, että se viittaisi syntysuomalaiseen mieheen.

Koulutuksessa myös perehdytään hyvään viestintään ja vuorovaikutukseen tilanteissa, joissa osalla ryhmäläisistä on vielä kehittyvä kielitaito sekä toisistaan poikkeavat ajankäytölliset ja arkiset rutiinit (Miessakit ry 2013b).

Ilmaus ”kehittyvä kielitaito” viittaa todennäköisesti suomen kielen taitoon. Se kätkee tosiasian, että vaikka maahanmuuttajan suomen kielen taito on vielä puutteellinen, niin hän voi hallita äidinkieltänsä lisäksi monia muita kieliä. Poikkeavilla ajankäytöllisillä rutiineilla viitataan luultavasti siihen, että Suomessa arvostetun monokronisen aikakäsi-

tyksen sijaan Suomea yhteisöllisemmissä kulttuureissa vallitsee polykroninen aikakäsitys. Se voi täällä näyttäytyä epäluotettavuutena esimerkiksi myöhästelyn kautta. Kyseinen tekstiote saattaa tahtomattaan herättää mielikuvan ei-länsimaalaisesta ja länsimaiisiin tapoihin verrattuna jopa sivistymättömästä maahanmuuttajamiehestä, jonka kohtaamiseen valmistaudutaan ”perehtymällä hyvään viestintään ja vuorovaikutukseen”.

Syntysuomalaista miestä ei määritetty projektin kotisivuilla juuri lainkaan. Tämä viittaa ehkä siihen, ettei syntysuomalaista miestä ole tarpeen määritellä, koska hän ei ole projektissa päämielenkiinnon kohteena. Sen voi tulkita viittaavan myös siihen, että syntysuomalainen mies on ikään kuin kaikkien tiedossa oleva normi, johon maahanmuuttajamiestä verrataan ja josta tämä muodostaa poikkeaman. Kuitenkin tukihenkilökoulutuksesta kerrottaessa syntysuomalainen mies näyttäytyi aktiivisena ja maahanmuuttajamies passiivisena osapuolena. Tällöin kotisivulla kerrottiin, että ”tukihenkilöinä toimivat suomalaiset miehet auttavat maahanmuuttajamiehiä suomen kielen oppimisessa ja vievät heitä kiinnostavien harrastusten äärelle”. Syntysuomalaiset miehet ovat tässä toimijoita ja maahanmuuttajamiehet avun kohteita, joita viedään jonnekin.

Syntysuomalaisen miehen tehtävää tukisuhteessa kuvattiin myös ”arjen kansakulkijana toimimiseksi”. Projektin kotisivulla korostettiin kuitenkin sitä, miten ”tärkeää on, että osapuolet saavat toimia omalla mukavuusalueellaan”. Tässä ehkä yritettiin rohkaista syntysuomalaisia miehiä lähtemään tukihenkilöiksi tuomalla esiin sitä, että tukisuhteessa voi pysyä turvallisen etäällä, eikä omasta itsenäisyydestä ja vapaudesta tarvitse tinkiä. Käytännössä tukihenkilöksi lähtevä voi kuitenkin joutua toimimaan oman mukavuusalueensa ulkopuolella. Hän saattaa kohdata maahanmuuttajamiehen, joka on joutunut kokemaan elämässään hyvin vaikeita ja traumaattisia asioita. Tukisuhteessa myös syntysuomalainen mies voi joutua tekemisiin näiden asioiden kanssa.

Vieraasta Veljeksi -projektin yhtenä tavoitteena on ollut kaksisuuntaisen kotoutumisen tukeminen. Vaikka oppimisryhmistä kertovissa esitteissä korostettiin maahanmuuttajamiesten ja syntysuomalaisten miesten yhdessä tekemistä, niin niistä välittyi kautta linjan mielikuva maahanmuuttajamiehistä vastaanottavana osapuolena eli suomen kielen ja suomalaisuuden opiskelijoina ja kotoutujina, joita syntysuomalaiset miehet auttavat. Poikkeuksen muodosti *Satakieliset*-ryhmän esitteessä ollut kuvaus, jossa maahanmuut-

tajamiehiä ja syntysuomalaisia miehiä ei mainittu erikseen, vaan yhteisestä tekemisestä kerrottiin me-muodossa. Lisäksi kuvauksessa tuli esiin kulttuurin vaihto.

Satakieliset-ryhmässä keskustelemme ajankohtaisista asioista ja eri maiden kulttuureista ja teemme monenlaisia asioita, joista riittää puhuttavaa. Käymme retkillä, laitamme ruokaa ja pelaamme pelejä. (Miessakit ry 2013b.)

Vaikka *Satakielisten* esitteessä ryhmän kerrottiin olevan suomen kielen keskusteluryhmä, niin esitteessä ei korostunut suomen kielen ja suomalaisuuden opettaminen, vaan pyrkimys monikulttuuriseen yhteisöllisyyteen. Tosin yleisesitteessä, johon oli listattu kaikki oppimisryhmät, kerrottiin muidenkin ryhmien olevan ”monikulttuurisia suomen kielen keskusteluryhmiä miehille”. Ilmauksessa monikulttuurisuus nousee mieserityisyyden edelle, jolloin siitä tulee ikään kuin tärkeämpi asia.

Vieraasta Veljeksi -projektin kotisivuilta, esitteistä ja projektista kertovista artikkeleista voi syntyä mielikuva maahanmuuttajamiehen kategoriasta ja syntysuomalaisen miehen kategoriasta, jotka ovat sisäisesti yhtenäisiä, mutta keskenään erilaisia. Tällöin maahanmuuttajamiehiä ja syntysuomalaisia miehiä yhdistää mieheys, joka näyttäisi liittyvän ensisijaisesti biologiseen sukupuoleen. Mieheydestä ja miesvertaisuudesta voi tulla kulttuuri- ja kielirajat ylittävä voima, joka voi saada lähes myyttisiä ulottuvuuksia, kuten oheisessa tukihenkilötoimintaa kuvaavassa aineisto-otteessa.

Äkkiä ajatellen voisi tuntua, että vertaisuus on mahdollisimman kaukana tilanteesta, jossa hyvinvointivaltion turvassa varttunut mies kohtaa särkyneestä maailmasta tulevan ihmisen ja helposti haavoittuvan mielen. Kuitenkin juuri tällaisissa kohtaamisissa miesvertaisuus voi ilmetä aidosti. Vaikka kielivaikeuksia on paljon ja välillä kommunikaatiota mutkistavat yksilölliset ja kulttuuriset erityispiirteet, yhdistävä mieheys on suhteellisen pysyvä poiju, johon moni tukihenkilötoiminnassa mukana oleva maahanmuuttajamies mieluusti kiinnittyy seilattuaan suomalaisen palvelujärjestelmän naisvaltaisilla aallokoilla. (Kerkkänen & Kaski 2011, 45.)

Aineisto-otteessa korostuu perinteinen käsitys miehestä ja naisesta toisistaan erillisinä sukupuolina. Katkelman nainen ei näyttäydy Miessakit ry:n vision mukaisena miehen kumppanina, vaan naisesta tulee koko suomalaisen, byrokraattisen palvelujärjestelmän symboli. Tässä ominaisuudessa hän hankaloittaa maahanmuuttajamiehenkin elämää. Syntysuomalaisen miehen ja maahanmuuttajamiehen kohtaamisessa kulminoituu tuo molempia yhdistävä ja maahanmuuttajamiehen pelastava miesvertaisuus.

5.2.2 Oppimisryhmien mieserityinen ulottuvuus

Oppimisryhmiä ei markkinoitu paikkoina, joissa maahanmuuttajamiehet ja syntysuomalaiset miehet voivat keskustella mieheyteen ja miehen rooleihin liittyvistä asioista. Mieserityisyys näytti tältä osin ensi silmäyksellä jäävän suomen kielen harjoittelemiseen ja kotoutumisen tukemiseen liittyvien tavoitteiden alle peittoon. Kuitenkin tutkimuskohteenani olleiden ryhmien syntysuomalaisten ohjaajien näkemyksissä mieserityisyys oli enemmän tai vähemmän yhtenä tärkeänä toimintaperiaatteena ainakin taustalla mukana. Haastatteluissa he toivat esiin mieserityisyyteen liittyvää teoreettista pohdintaa, joka liittyi miehen rooleihin ja ”miehisyyteen liittyvien mallien avaamiseen ja purkamiseen, jolloin oppimisryhmissä voi syntyä jotain uutta”.

H8: Siinä erilaiset maskuliinisuuskäsitykset kohtaa ja toivottavasti keskustele keskenään ja näkee sitten dialogisesti kehittämistä kummassakin [---] Tämmösessä mieserityisessä ryhmässä silloin, jos se dynamiikka saahaan kuntoon ja kasaan ja tällai niin siinä pystytään luomaan semmonen tila, jossa miehet pystyy jokseenkin rauhallisesti riisumaan tiettyjä rooleja pois ja sitte refleктоimaan omaa miehenä olemisen tapaansa ja siinä sitten päästään etiäpäin.

H9: [---] Sillä tavalla sitä mieserityisyyttä vois ajatella, että miehet voi silloin ehkä unohtaa jopa vähän sen ohjaajan sukupuolen ja keskustella asioista sitte sillä tavalla niinku miesmäisesti ja ehkä enemmän semmosii miehiä pohdituttavia asioita [---]

Mieserityisyys tuli esiin myös kysyessäni syntysuomalaisilta ohjaajilta *Vieraasta Veljeksi* -projektin tärkeimpiä tavoitteita. Ne vastasivat pitkälti Miessakit ry:n arvoja ja miesten ryhmätoiminnalle asetettuja tavoitteita, mutta niitä oli ”päivitetty” maahanmuuttajamiesten ryhmätoimintaan sopiviksi.

H8: No kaikkein tärkein tavote olis se, että miehet oppii refleктоimaan omia toimintatapojaan ja uskomuksiaan toisista ja kehittymään sillä tavoin, että elämä olis mahdollisimman väkivallatonta, että elämä olis mahdollisimman semmosta, että annetaan mahdollisuuksia esimerkiks omalle vaimolle tai lähisukulaisille tai tyttärelle tai muille... tämmönen mahdollisuuksien tasa-arvo siinä, että tuetaan toisten kehittymistä eikä nähdä sitä uhkana... tämmönen kaksisuuntainen kotoutuminen siinä mielessä, että maahanmuuttajamiehet löytää uusia väyliä katsoa itseään, kehittää miesroolejaan, löytämään väyliä työelämäään, harrastustoiminnan pariin [---]

Haastattelukatkelman ”maahanmuuttajamies” tuntuu viittaavan perinteisemmästä, patriarkaalisia arvoja korostavasta kulttuurista kotoisin olevaan mieheen. Maahanmuuttaja-

naisen rooli näyttäytyy puolestaan oletusarvoisesti miehelle alisteisena ja alistettuna. Maahanmuuttajamiehen toivotaan oppimisryhmän kautta löytävän paremman tavan toteuttaa miehisyyttään kuin alistamalla kotona olevia naisia ja lähisukulaisia. Tällaisia paremmin suomalaiseen yhteiskuntaan sopivia tapoja ovat osallistuminen työelämään ja vapaa-ajan harrasteisiin. Sitaatissa tulee esiin myös suomalainen tasa-arvoajattelu sikäli, että maahanmuuttajamiehen toivotaan päästävän myös naiset kotoa kehittämään ja toteuttamaan itseään suomalaisessa yhteiskunnassa.

Ryhmissä käyneiden maahanmuuttajamiesten joukossa oli myös niitä, jotka olivat kohtaisin patriarkaalisia arvoja korostavista yhteiskunnista. Ohjaajana toimiminen vaatiikin tasapainoilua paitsi eri kulttuurien myös erilaisten maskuliinisuuksien välillä. Kysyin syntysuomalaisilta ohjaajilta, välitetäänkö ryhmissä jotain tietynlaista miehenä olemisen tapaa. Sitä ei pidetty suotavana, kuten oheisesta haastattelukatkelmasta käy ilmi.

H8: No sitä ei ainakaan haluta missään määrin tehdä, että täällä välitettäs jotain miehenä olemisen tapaa... et se oikeestaan Miessakkien peruslähtökohta on mun mielestä, että tääl kullakin on oma tapansa olla mies ja sikäli, kun se on mahdollisimman väkivallatonta, mahdollisimman semmosta, joka perustuu molempien sukupuolten kunnioittamiseen ja ja tällaseen terveelliseen ja hyvinvoivaan ynnä muuhun tämmöseen, niin sitä pyritään tukemaan.

Haastattelukatkelmassa ensin kielletään, että ryhmissä välitettäisiin tietynlaista maskuliinisuutta tai miestapaisuutta, mutta myöhemmin siinä hyväksyttävä maskuliinisuus määrittyy väkivallattomaksi, terveelliseksi, hyvinvoivaksi ja kumpaakin sukupuolta kunnioittavaksi. Vastauksesta välittyvät Miessakit ry:n ajamat asiat mieheydestä ja mieserityisyydestä. Haastateltava toi myöhemmin esiin sitä, että oppimisryhmissä voi ohjaajilla kuitenkin olla taustalla peitossa tiettyjä normatiivisia, pohjoismaisesta hyvinvointi- ja tasa-arvoajattelusta lähteviä oletuksia siitä, mitä on olla mies.

H8: Se lähtee [---] kahden työntekijän normista... siis siitä, että on suhteellisen hyvä, että isä ottaa esimerkiksi isyysvapaata tai tällasta niin että isä ottaa roolinsa lasten kasvatuksessa ja että mies hoitaa perhettä ja hyvin niinku tämmöstä pohjoismaista juttua siinä on kuitenkin mukana vaikka sitä ei aina itse ehkä huomaakaan [---]

Yksi ohjaajista kertoi tehtäväkseen ja tavoitteekseen ”suomalaisen äijätulokulman tuomisen ryhmään”. Tällä hän ei kuitenkaan tarkoittanut, että maahanmuuttajamiehille tuotetaan tiettyä suomalaista miehenä olemisen mallia. Vastaus viittaa pikemminkin sii-

hen, että ohjaajat kertoivat ryhmien osallistujille varsin paljon itsestään ja elämästään, jolloin he samalla tulivat määrittäneeksi omaa miehenä olemisen ja elämisen tapansa.

Kenttätyöjaksollani ryhmissä ei tapahtunut kovin paljon mieheyteen ja miehen rooleihin liittyvää keskustelua. Aihetta kuitenkin sivuttiin monesti jonkun muun teeman yhteydessä, kuten esimerkiksi keskusteltaessa kotitöistä tai alkoholin käytöstä Suomessa. Seksuaaliseen suuntautumiseen liittyviä asioita sivuttiin kenttätyöjaksollani vain kerran. Ryhmätapaamisella keskusteltiin siitä, miten eri kulttuureissa ihmiset tervehtivät toisiaan. Yksi maahanmuuttajamiehistä kertoi pohtineensa, ”miten Suomessa mies voi koskea toista miestä leimautumatta homoksi”. Varsinaista keskustelua homo- ja heteroseksuaalisuudesta ei kuitenkaan syntynyt. Keskusteluissa liikuttiin useimmiten varsin yleisellä tasolla. Tämä johtuu varmasti osittain siitä, että omaan mieheyteen liittyvistä asioista ei ole välttämättä kaikissa kulttuureissa totuttu puhumaan avoimesti ryhmässä. Syvällisemmän keskustelun syntymistä häirtasivat myös kieliongelmat.

Kysyin syntysuomalaisilta ohjaajilta, missä määrin ryhmissä on tapahtunut miehen rooleihin ja mieheyteen liittyvää pohdintaa. He kertoivat, että käytännön tasolla sitä tapahtuu todella vähän. Tämä liittyy pitkälti oppimisryhmiin osallistuvien maahanmuuttajamiesten elämäntilanteeseen ja siitä nouseviin tarpeisiin, joita ovat kotoutumiseen liittyvät asiat, kuten suomen kielen oppiminen ja työ- tai opiskelupaikan etsiminen.

H8: [---] Käytännön tasolla hyvin vähän on semmosta maskuliinisuuspohdintaa [---] että... siin on ne praktiset semmoset oman arjen ongelmakoh- tien ja kielitaidon kehittämistarpeet niin framilla ja pinnalla, että siinä ihmisillä ei oo henkisiä eikä oikein muitakaan resursseja lähteä sitte siellä hirveän paljon näitä asioita sillain kovin syvällisesti pohtimaan [---]

Oppimisryhmien ohjaajat tuntuivat olevan hyvin selvillä siitä, mihin asioihin maahanmuuttajamiehet tarvitsisivat tukea kotoutumisessaan ja miten kotoutumisen haasteisiin liittyvät myös miehenä olemiseen liittyvät odotukset ja paineet sekä niiden käsittely.

H8: [---] Se semmonen perinteisen maskuliinisen roolin täyttäminen tämmösessä marginaalissa voi olla vähän vaikeata... et kyllä ihmiset kokee selkeesti olevansa yhteiskunnallisen marginaalissa, vaikka he ei sitä suoraan sanokaan... et tietty semmonen omanarvontunto on kuitenkin ole- massa ja tietty semmonen halu säilyttää kasvonsa ja näyttää silleen menes- tyvältä niin se näkyy miehissä jonkin verran... että tätä kautta ne erityis- tarpeet sitten tulee liittyen työmarkkina-asemaan, tulonhankkija-asemaan ja tämmöseeseen niinku hyvänä tyyppinä toimimiseen ja niitten ominaisuuksien tukemiseen [---]

Mitä tulee oppimisryhmien osallistujiin, niin kukaan haastattelemistani maahanmuuttajamiehistä ja syntysuomalaisista miehistä ei ollut tullut ryhmään nimenomaan sen takia, että kyse oli miesryhmästä. Miesryhmää pidettiin kyllä sinällään myönteisenä asiana, mutta osallistujilla ei ollut mitään sekaryhmiä vastaan. Myös ohjaajan sukupuolella ei tuntunut olevan heille merkitystä, vaan ohjaajan persoonaa, ryhmänohjaajan taitoja sekä ryhmän toimintaa ja ohjelmaa pidettiin tärkeämpinä asioina.

H4: [---] Se että kaikki osallistuu ja kaikki etsii ja oppii... sellaista yhdessä tekemistä. Jos minulla on semmonen kyky, minä olen vetäjä. Jos ei ole, en ole. [---] Se vetäjä... jos se tekee ja etsii kaiken itse... hän on aktiivinen ja hyvä ihminen, mutta hän ei ole hyvä vetäjä.

SS: Eli pitäisi pistää ne ryhmässä olevat myös hommiin?

H4: Jos minä laulan yksin ja takana on kuoro, minä laulan hyvin, mutta muut ei laula... mutta semmonen, että kaikki laulaa hyvin yhdessä (alkaa nauraa).

Aineistoni syntysuomalaisten ohjaajien mielestä oppimisryhmien ohjaajana saattoi periaatteessa toimia myös nainen. He olivat kuitenkin sitä mieltä, että mieserityisyyden toteuttaminen onnistuu parhaiten sekaryhmien sijaan vain miehille suunnatuissa ryhmissä.

H9: Must se on parempi et on pelkästään miehiä... tässä tullaan nyt kuitenkin siihen, et mikä on Miessakkien missio, niin se on miehen hyvinvoinnin edistäminen, elikkä nyt mä täs just viittaaan siihen niin, et sil ei sinänsä oo merkitystä, että onko ohjaaja, joka edistää sitä miehen hyvinvointia, mies vai nainen, mutta kyl se kohde on siis mies [---]

Syntysuomalaiset ohjaajat pitivät miesryhmiä sekaryhmiä parempana vaihtoehtona, koska heidän mielestään sekaryhmissä miesten on vaikeampi syvällisesti pohtia miehen elämään ja mieheyteen liittyviä asioita (vrt. Peitsalo 2008). Keskustelun aiheiden he arvelivat muuttuvan sekaryhmissä joko enemmän naisia ja perhettä koskeviksi, vitsailuksi tai muuten kevyemmäksi sisällöltään. Maahanmuuttajien ryhmätoiminnassa tämän ajateltiin vielä korostuvan entisestään.

H8: [---] Sekaryhmässä hyvin helposti niin... mitä mä oon havainnu niin se menee vähän lekkeriksi helposti, jos ruvetaan keskustelemaan syvällisemmistä asioista tai sukupuolirooleista tai tällasista... varsinkin jos on oman etnisen ryhmän naisia mukana niin siinä helposti väistellään tavallaan niitä kysymyksiä ja otetaan huumorilla sillain [---]

Yksi syntysuomalaisista ohjaajista arveli naisten läsnäolon vaikuttavan ryhmädynamiikkaan haitallisesti sitä kautta, että ”se synnyttäisi kilpailuasetelmia ryhmässä olevien miesten kesken”. Ohjaaja perusteli miesryhmien paremmuutta myös sillä, että ”kun nai-

sia ei ole paikalla ja miehet keskustelevat keskenään, he voivat luoda yhdessä miesten tapaa olla”. Toisaalta ryhmien maahanmuuttajataustaisilla ohjaajilla ei tuntunut olevan mitään sitä vastaan, että ryhmät olisivat sekaryhmiä. Tämä näyttäisi liittyvän siihen, että heidän mielestään oppimisryhmät olivat ensisijaisesti suomen kielen harjoitteluryhmiä.

SS: Sinua se ei haittaa? Sinulle se olis ok, että ryhmässä olisi myös naisia?
 H10: Mun mielestäni se ei haittaa... koska kaikilla suomen kielen kursseilla on naisia ja miehiä... molempia.

Monet sekä maahanmuuttajamiehistä että syntysuomalaisista miehistä määrittivät miesryhmän ikään kuin vastakohtaksi naisryhmälle. Tällöin he toivat esiin käsityksiään siitä, mitä naisryhmässä tehdään ja mistä siellä keskustellaan. Näistä käsityksistä välittyi varsin perinteinen käsitys naisten ja miesten rooleista. Niiden mukaan naisryhmässä keskustellaan kodin- ja lastenhoidosta, kun taas miehet keskustelevat historiasta, kulttuurista, politiikasta, autoista, työkaluista ja tietokoneisiin liittyvistä asioista. Arveltiin, että sauna- ja makkaranpaistoreissut sekä vierailut Kansallismuseoon ja Eduskuntataloon eivät kiinnostaisi maahanmuuttajanaisia, vaan ne ovat enemmän miesten juttuja.

Maahanmuuttajamiesten haastatteluissa miesryhmän hyvinä puolina pidettiin sitä, että miesten kanssa voidaan keskustella avoimesti ja vitsailla mistä asioista tahansa. Yksi maahanmuuttajamiehistä arveli, että mikäli ryhmässä olisi naisia, jotkut miehistä vain kuuntelisivat, eivätkä haluaisi puhua. Toisaalta sama haastateltava oli myös sitä mieltä, että jotkut ryhmän maahanmuuttajamiehistä haluaisivat keskustella mieluummin naisten kanssa. Haastatteluissa tuotiin esiin myös sitä, että uskonnon takia jotkut miehet eivät ehkä haluaisi tulla samaan ryhmään naisten kanssa. Yksi maahanmuuttajamiehistä arveli, että mikäli ryhmässä olisi myös naisia, se voisi ehkäistä ryhmän jakautumista erillisiin pikku ryhmiin ja vaikuttaa puheenvuorojen jakautumiseen tasaisemmin ryhmässä.

Yksi syntysuomalaisista osallistujista kertoi, että hän olisi jopa mieluummin monikulttuurisessa sekaryhmässä kuin miesryhmässä, koska häntä kiinnostaa keskusteluissa myös naisnäkökulman kuuleminen. Toisaalta syntysuomalaiset miehet pitivät hyvänä asiana sitä, että maahanmuuttajamiehille tarjotaan erikseen kotoutumista tukevaa ryhmätoimintaa. Oppimisryhmän ajateltiin tarjoavan maahanmuuttajamiehille eräänlaisen miestilan, jossa voi hetkeksi vapautua esimerkiksi maahanmuuton perheen sisäisille suhteille aiheuttamasta myllerryksestä ja kotoutumisen ongelmista.

H7: [---] Viralliset ympyrät suuntautuu enemmän naisiin... ja miehet sitte varsinkin tollasessa kulttuurissa, missä miehen pitäis olla pomo ja sit ku se ei pysty olemaan pomo... et siin tulee tää naisvaltaistuminen ja kaikkii tällasii ongelmii tuol nyt sit voi astella hetkeks sen kuvion ulkopuolelle... must se kuulostaa ihan hyvältä [---]

Yksi maahanmuuttajamiehistä kertoikin, miten hänen kotimaassaan miehet kokoontuvat omaan paikkaan keskustelemaan, kun taas Suomessa ihmiset tapaavat toisiaan baareissa ja ravintoloissa. Oppimisryhmä tarjosi hänen mielestään tällaisen tilan ja paikan maahanmuuttajamiehille kokoontua ja päästä hetkeksi pois kodin ja perheen piiristä.

H4: [---] Suomalaiset miehet istuvat viikonloppuna baarissa ja juovat olutta ja puhuvat keskenään. Se on meille vaikeaa mennä juomaan baariin olutta, koska ei ole riittävästi rahaa ja uskonto kieltää niin monelta... sitten... meiltä puuttuu tämä yhdessä oleminen... suomalaisilla on semmonen porukka [---]

Monissa perinteisemmissä kulttuureissa koti on naisen aluetta, kun taas miehet hoitavat perheen ulkopuolisia asioita ja suhteita ulkomaailmaan. Mikäli maahanmuuttajamies kokee tuon roolin tärkeäksi itselleen, eikä pysty toimimaan sen mukaisesti, hänestä voi tulla kotinsa vanki. Kyseinen haastateltava kertoi tuntevansa maahanmuuttajamiehiä, jotka viettävät aikaansa lähinnä kotona television ääressä. Hän oli yrittänyt saada näitä miehiä lähtemään mukaan ryhmään, mutta heidän mielestään oli parempi olla kotona.

Mitä tulee tutkimuskohteina olleiden ryhmien toimintaan, niin sukupuoliroolit näyttäytyivät niissä varsin perinteisinä. Sukupuolirooleja ei myös pyritty kyseenalaistamaan. Tämä tuli esiin esimerkiksi vitsien muodossa. Vitsailu kohdistui monesti miesten ja naisten rooleihin tai heidän väliseen suhteeseen. Esimerkiksi suunniteltaessa ruonlaittoon liittyvää tapaamista syntysuomalainen ohjaaja sanoi miehille, että ”ruoan pitäisi olla niin helppoa että mieskin onnistuu”. Kerran yksi maahanmuuttajamiehistä yritti päästää itseni ja naisohjaajan edelleen jonossa. Syntysuomalainen miesohjaaja ”ohjeisti” tätä leikillään, että ”Suomessa ei tarvitse toimia niin, kun meillä on tasa-arvo”.

5.3 Oppimisryhmien sosiaalinen ulottuvuus

5.3.1 Kahvittelua, keskustelua ja tutuksi tulemista

Yksinäisyys ja tekemisen puute koettelevat monesti eniten niitä maahanmuuttajia, jotka ovat olleet vasta vähän aikaa Suomessa, joiden suomen kielen taito on hyvin puutteellinen ja joille ei ole ehtinyt muodostua sosiaalisia verkostoja. Usein tähän liittyy myös esimerkiksi turvapaikanhakijoilla päätöksen odottaminen ja eräänlaisessa välitilassa eläminen (ks. Pentikäinen 2005).

Aineistoni perusteella yksinäisyys ja tekemisen puute voivat koetella yhtä lailla niitä maahanmuuttajia, jotka ovat asuneet jo pitkään Suomessa. Kyse voi olla elämäntilanteesta tapahtuneesta muutoksesta. Maahanmuuttajamies ei esimerkiksi ole vielä päässyt suomen kielen kurssille tai ei ole löytänyt työ- tai opiskelupaikkaa. Ryhmiin liittyi kenttätyöjaksollani vasta vähän aikaa Suomessa olleiden miesten lisäksi myös niitä, jotka olivat asuneet jo pitkään Suomessa. Jotkut heistä olivat muuttaneet toiselta paikkakunnalta pääkaupunkiseudulle, jolloin muualla solmitut ystävyysuhteet jäivät taakse, eikä uudessa asuinpaikassa ollut vielä työtä ja verkostoja.

Kaikilla aineistoni maahanmuuttajamiehillä oli ystäviä ja tuttavii Suomessa. Kaikilla haastattelemillani maahanmuuttajamiehillä yhtä lukuun ottamatta oli ystäviä myös oppimisryhmässä. Kuitenkin syntysuomalaisia ystäviä heillä ei ollut joko ollenkaan tai vain vähän. Suurin osa heidän ystävistään kuului joko samaan etniseen ryhmään kuin he itse tai olivat johonkin toiseen etniseen ryhmään kuuluneita maahanmuuttajia. Jotkut maahanmuuttajamiehistä, jotka olivat asuneet jo varsin pitkään Suomessa, olivat kuitenkin tutustuneet suomalaisiin esimerkiksi työn, opiskelun, harrastuksen tai seurakunnan kautta. Tätä pidettiin myös luontevimpana väylänä ystävyysuhteiden syntymiseen.

H4: Minä sanon, että jos on jotain yhdessä tekemistä, sitten tulee ystäviä. Jos ei ole mitään tekemistä ja yhteistyö puuttuu, niin miksi tulla ystäväksi? Jos kadulla tulee joku ja sanoo, minä haluan olla sinun ystävä, ajattelen, että hän on hullu. [---] Siihen, miksi haluat tulla ystäväksi minun kanssa, siihen pitää olla jokin syy... esimerkiksi työkaveri, koulukaveri tai naapuri tai on jokin yhteinen harrastus tai jotain.

Monet aineistoni maahanmuuttajamiehistä kokivat, että suomalaisiin oli vaikea tutustua ja että ystävyystyminen tapahtui tuskastuttavan hitaasti. Yksi maahanmuuttajamiehistä oli asunut Suomessa useita kuukausia, ennen kuin kukaan suomalainen puhui hänelle. Hän piti suomalaisia aluksi epäystävällisinä ja töykeinä. Sitten joku kertoi hänelle, että ”suomalaiset haluavat muodostaa käsityksen ihmisestä, ennen kuin puhuvat tälle ja että se voi viedä aikaa”. Yhdellä maahanmuuttajamiehistä oli suomalaisia tuttuja, mutta ei vielä ystäviä. Lähimmiksi suomalaisiksi ”ystävikseen” hän nimesi ryhmän syntysuomalaisen ohjaajan, syntysuomalaisen ryhmäläisen ja oppilaitoksensa lehtorin. Kaikki haastattelemani maahanmuuttajamiehet tekivät selkeän eron ystävän ja tuttavan välillä.

H3: Olen tutustunut (suomalaisiin), mutta tutustuminen on eri asia. Ystävä on erilainen. Ystävä voi käydä kotona, voidaan mennä esimerkiksi uimahalliin, keskustelemaan tai jos joku juo olutta, voidaan mennä baariin tai juomaan kahvia. Ei vielä... sellaisia ystäviä minulla ei ole vielä.

Ryhmätapaamisilla ja haastatteluissa tuli esiin, että monet maahanmuuttajamiehet tuntuivat arastelevan suomalaisten kanssa puhumista, eivätkä he tienneet, mistä suomalaisten kanssa voi keskustella tai miten heitä voi lähestyä. Maahanmuuttajamiehiltä saattoi puuttua myös itseluottamusta suomen kielen puhumiseen suomalaisten kanssa, mikä liittyi pelkoon, ettei tule ymmärretyksi. He odottivatkin aloitetta suomalaisilta.

H2: [---] He (naapurit) eivät koskaan kysy minulta, mistä olen kotoisin, minkä maalainen sinä olet, milloin tulit. Tämä on ongelma eli suomalaiset eivät puhu muille ihmisille, tää on ongelma joo. Ja minä pelkään... että mä voin puhua heille... mä en tiedä miten he vastaa mun kysymyksiin ja sitten... me odotetaan heitä puhumaan meille.

H10: [---] Jos ulkomaalainen muuttaa mun taloon, heti minä tutustun hänen ja keskustellaan, mistä sinä tulet ja mikä sinun nimesi on ja mitä sinä teet Suomessa ja hän myöskin kysyy minulta... oletko naimisissa, onko sulla lasta ja ne on normaaleja kysymyksiä, mutta suomalaiselle sinä et voi sanoa, onko sulla miestä tai onko sulla lasta... se on vaikeeta kysyä Suomessa.

Oppimisryhmissä keskustelu, kahvittelu ja sosiaalinen vuorovaikutus miesten välillä olivat ryhmätapaamisten keskiössä. Monelle maahanmuuttajamiehelle ryhmät olivat ainoa paikka, jossa he pääsivät tutustumaan suomalaisiin, vaihtamaan ajatuksia ja viettämään aikaa heidän kanssaan. Tämä liittyi myös projektin tavoitteeseen ennaltaehkäistä maahanmuuttajamiesten syrjäytymistä ja tarjota heille mahdollisuuksia sosiaalisten verkostojen luomiseen.

H9: [---] Tää on sosiaalisen hyvinvoinnin lisäämistä... ihmisillä on mahdollisuus kohdata toisensa turvallisessa hyvähenkisessä ympäristössä ja seurassa luoda suhteet... niitten ei tarte mennä ees kovin syvälle, mut et ihmisellä on hyvä olla suhteita ihmisiin [---]

Monien maahanmuuttajien kontaktit suomalaisiin rajoittuvat asioiden hoitamiseen ja viranomaiskontakteihin. Oppimisryhmissä suomalaisten kanssa jutusteleminen toi itseluottamusta, rohkeutta ja myös onnistumisen kokemuksia maahanmuuttajamiehille, koska syntysuomalaiset miehet osoittivat kiinnostusta heidän ajatuksiaan kohtaan. Se saattoi lisätä myös yhdenvertaisuuden tunnetta suomalaisten kanssa.

H2: Musta tuntuu hyvältä olla tässä ryhmässä... eli kun mä olen tässä ryhmässä, musta tuntuu, että olen korkeasti koulutettujen suomalaisten kanssa... esimerkiksi (luettelee syntysuomalaisten nimiä) kaikki on korkeasti koulutettuja ihmisiä ja suomalaisia... eli I'm very proud to be with you! (nauraa)

SS: Tarkoitatko sitä, että sä tunnet olevasi niinku samassa porukassa... samalla viivalla?

H2: Ehdottomasti... kyllä joo... tuntuu hyvältä joo, että olen samassa veneessä suomalaisten kanssa.

Haastattelemiani syntysuomalaiset miehet suhtautuivat kaikki myönteisesti maahanmuuttajiin tutustumiseen. Kuitenkin syvempi ystävyystyminen maahanmuuttajamiesten kanssa herätti joissakin syntysuomalaisissa miehissä myös ristiriitaisia tuntemuksia. Jotkut kokivat vähemmän sitoutumista vaativan ryhmätoiminnan sopivan heille nykyisessä elämäntilanteessa paremmin kuin esimerkiksi toimimisen maahanmuuttajamiehen ystäväenä ja tukihenkilönä. Joitakin askarrutti ystävyyssuhteen vaatima sitoutuminen, mahdolliset kulttuurierot ja ylipäänsä oman vapauden säilyminen.

H5: En oo nyt niin pitkälle tätä asiaa miettiny ja sittehän siinä on se et sitte mun pitäis todella ruveta sitoutumaan, jos mä saan ystävä, niin siihen pitää sit jo sitoutua ja... sitte siinä on vielä nyt näin kun tullaan semmosiin kulttuuriasioihin, et jos mä otan sieltä yhden ystävä, niin saanko mä koko suvun siihen, että tää on nyt semmonen yks ongelma, että siinä pitää nyt edetä hyvin varovasti sitten [---] mut en mä nyt tietysti pois sulje semmos-takaan asiaa [---] mut sitten edetään sitä vauhtia mitä minä haluan.

Haastattelemiani maahanmuuttajia ja syntysuomalaisia yhdisti se, että ystävyystyymiseen suhtauduttiin pohjimmiltaan varovaisen myönteisesti. Ystävyyssuhteiden toivottiin kuitenkin tapahtuvan luonnollisesti: tutustumisen ja yhteisen sävelen löytymisen kautta. Jotkut järjestöt yrittävät löytää maahanmuuttajille kontakteja kantaväestön kanssa ystävätoiminnan kautta. Yksi haastattelemistani maahanmuuttajista suhtautui kuitenkin var-

sin kriittisesti ystävöimintään ja arveli, että maahanmuuttajien on sitä kautta vaikea löytää aitoja ja kestäviä ystävyys-suhteita suomalaisten kanssa.

H11: [---] On yksi juttu myös joka estää sitä. Maahanmuuttaja ei halua sopimuksen kautta kaveria.

SS: Eli haluaa niinku luonnollisen kontaktin?

H11: Joo... Punainen Risti haluaa rekisteröintiä ja ensinnäkin maahanmuuttaja on tosi arka... että ei mene tuntemattomalle henkilölle tekemään sopimusta. Ei se käy, koska ei tiedä sopiiko hänelle vai ei [---] Ja ne odotuksetkin ovat sitten niin erilaisia, kun tulee sopimuksen kautta... ne suhteet ei toimi. Jälkeenpäin sitten se puretaan pois, koska se maahanmuuttajan odotus ja toisen odotus eivät sovi yhteen.

Oppimisryhmien kaltaista toimintaa pidettiin hyvänä ja turvallisena tapana tutustua puolin ja toisin, koska se mahdollisti monenlaista kohtaamista ja vuorovaikutusta ilman vaatimusta sitoutumisesta sen enempään. Ryhmiin saivat tulla kaikenikäiset miehet. Kenttätyöjaksoni aikana tutkimuskohteena olleissa ryhmissä nuorin kävijä oli alle 18-vuotias ja vanhimmat ryhmäläiset olivat eläkeikäisiä. Ryhmissä rakennettiin näin ollen siltoja myös eri sukupolvien välille.

Ryhmätapaamisilla miehet saivat kertoa niin vähän tai paljon itsestään kuin halusivat tai olla hiljaa, jos siltä tuntui. Aina se ei kuitenkaan ollut vapaaehtoista. Yksi maahanmuuttajamiehistä koki, ettei hän puutteellisen kielitaitonsa takia yltänyt muiden tasolle ja päässyt heidän kanssaan itseään tyydyttävään vuorovaikutukseen. Se nakersi hänen itsetuntoaan ja aiheutti paineita. Hän oli jopa harkinnut ryhmästä lähtemistä sen takia, ettei kokenut pääsevänsä riittävään vuorovaikutukseen muiden ryhmäläisten kanssa.

SS: Miltä sinusta tuntuu olla tässä ryhmässä?

H1: Ryhmä on kyllä hyvä, mutta minusta tuntuu siltä, että ryhmä on tuolla (osoittaa kädellä kattoon) ja minä olen täällä alhaalla ja minä en voi kiivettä sinne ylös. Se on taistelua joka viikko.

SS: Ja se vaivaa sinua? Voitko kertoa enemmän?

H1: Joo, yksi syy siihen on itseluottamuksen puute ja toinen on sanavaraston puute.

Kenttätyöjaksollani havaitsin yllätyksekseni, että osallisuuden ja onnistumisen kokemuksia saattoivat ryhmätapaamisilla saada myös ne, jotka osasivat vähiten suomen kieltä ja joilla oli suuria vaikeuksia pysyä keskusteluissa mukana. Kyse oli monesti hyvin pienestä asiasta, jolla saattoi olla suuri merkitys ihmiselle itselleen.

Pienryhmässä yksi maahanmuuttajamiehistä tulkkaa toiselle jotain asiaa, jota tämä ei ole ymmärtänyt selityksestäni. Ihmettelen, mistä oikein on kysymys, kun he näyttävät väittelevän jostakin asiasta. Heistä huonommin

suomea osaava kaivaa taskustaan esiin matkakorttinsa ja näyttää sitä toiselle. Hän osoittaa matkakorttiaan ja sanoo ”kortti”. Paremmin suomea osaava mies osoittaa ensin monisteessa olevaa Suomen kartan kuvaa ja toisen ryhmäläisen matkakorttia ja sanoo ”kartta”. Selitän miehille, että ”kortti” ja ”kartta” tarkoittavat eri asioita, kuten huonommin suomea osaava on ymmärtänyt. Tämä alkaa hymyillä leveästi. Paremmin suomea osaava mies hymyilee myös, osoittaa kumppaniaan ja nimittää tätä ”opettajaksi”. (Salminen 2012.)

Kaikki haastateltavat pitivät hyvänä asiana sitä, että oppimisryhmät olivat monikulttuurisia ryhmiä. Maahanmuuttajamiesten mielestä positiivista monikulttuurisissa ryhmissä oli se, että niissä oli pakko käyttää suomen kieltä, jolloin puhekielen käytössä sai harjoitusta. Toisaalta jotkut heistä olivat sitä mieltä, että neuvojen kysyminen olisi helpompaa omalla kielellä ryhmässä, jossa olisi pelkästään samaan etniseen ryhmään kuuluvia ihmisiä. Etenkin syntysuomalaisen miesten mielestä ryhmän hyviä puolia oli se, että siellä pääsi tutustumaan erilaisiin ihmisiin ja kulttuureihin.

H5: Mullehan tää on rikkaus nähdä monennäköisiä tai sanotaan nyt monenlaisia ihmisiä saman pöydän ympärillä ja kyl sieltä aina sitten pikkusia pirsaroita tulee et ai jaa että Afganistanissa tämä asia on näin ja Somaliassa se on noin ja Gambiassa se on vielä kolmannella tavalla [---]

Tutkimuskohteena olleissa ryhmissä oli tiettyyn etniseen ryhmään kuuluneita ihmisiä enemmän kuin toisia. Yksi ryhmistä oli alun perin ollut homogeeninen, mutta se oli alkanut muuttua monikulttuurisemmaksi. Kun ryhmien maahanmuuttajataustaiset ohjaajat ja osallistujat toivat niihin uusia ihmisiä, nämä kuuluivat useimmiten samaan etniseen ryhmään tai puhuivat samaa kieltä kuin he itse. Paremmin suomen kieltä osanneet maahanmuuttajamiehet tulkkasivat ja käänsivät suomenkielisiä keskusteluja ja tekstejä omakielisille ryhmäläisille. Vaikka ryhmätapaamisilla puhuttiin suomen lisäksi paljon myös muita kieliä, niin sitä ei yleisesti ottaen pidetty ongelmana. Tärkeintä tuntui olevan se, että ryhmässä syntyy vuorovaikutusta ja keskustelua.

H9: [---] Sitte jos tänne tulee ihmiset, joilla ei oo kovinkaan paljo kontakteja ja sit ne tapaa täällä niin ja sit ne vaikka puhuu ihan mitä kieltä sattuu siinä ja vaihtaa jotain tähdellisii ajatuksii tai tietoo, niin mun mielestä se ei oo kauheesti ristiriidassa tän ryhmän taas tavoitteiden kanssa.

Yksi aineistoni maahanmuuttajamiehistä piti kuitenkin ongelmana sitä, että ryhmässä samaa etnistä taustaa olevat ihmiset, jotka tunsivat toisensa ennestään, olivat monesti omissa pikku porukoissaan ja juttelivat keskenään. Hän koki ulkopuolisuutta ryhmässä,

koska ei tuntenut sieltä entuudestaan ketään, eikä ollut saanut sieltä uusia ystäviä. Tämä johtui pitkälti kieli- ja kommunikointiongelmistä.

H1: Joskus minusta tuntuu, että olen... saari... yksinäinen... En sano, että he jättäisivät minut ulkopuolelle, mutta kun en voi osallistua.

Homogeenisessa ryhmässä, jonka jäsenet ovat lähtöisin samasta kulttuurista ja puhuvat samaa kieltä, voi syntyä vahvempia vertaisuuden kokemuksia kuin heterogeenisissä ryhmässä. Heterogeenisessä ryhmässä on puolestaan tarjolla useampia ongelmanratkaisukeinoja ja mahdollisuuksia luoda monipuolisempia siteitä. Toisaalta heterogeenisessä ryhmässä kulttuuriset erot voivat luoda jännitteitä ja tuoda omat haasteensa ryhmän ohjaamiselle. (Yli-Houhala & Tenho 2008, 58.)

5.3.2 Rento meininki

Ryhmiiin sai tulla mukaan milloin tahansa niiden toimintakauden aikana. Käytännössä tämä tarkoitti sitä, että ryhmissä oli lähes joka tapaamisella mukana sekä pitkään ryhmässä mukana olleita että ensikertalaisia. Joitakin pitempään ryhmissä käyneitä maahanmuuttajamiehiä hieman turhautti se, että heidän piti esitellä itsensä ryhmässä uudestaan ja uudestaan. Toisia ärsytti ryhmäläisten myöhästely, ja he olisivat kaivanneet tiukempaa ryhmäkuria.

Kuitenkin ryhmätapaamisilla ja haastatteluissa sekä maahanmuuttajamiehet että suomalaiset miehet kuvailivat ryhmien tunnelmaa ja ilmapiiriä useimmiten sanoilla ”iloinen”, ”hyvä”, ”rento” ja ”rentouttava”. Rento meininki syntyi pitkälti siitä, että ryhmiin oli helppo tulla mukaan ja että niissä sai olla omana itsenään. Ryhmissä myös edettiin ryhmäläisten ja heidän toiveidensa ja tarpeidensa mukaan.

SS: Miten kuvailisit tämän ryhmän tunnelmaa?

M2: Täällä [---] ei ole mitään ongelmia. Me rukoillaan milloin halutaan, me keskustellaan mistä vaan.

Aineisto-otteessa rukoileminen viittaa rukoustauteen, jota jotkut muslimimiehet pitivät silloin, kun se osui ryhmätapaamisen aikaan. Kaikki muslimimiehet eivät kuitenkaan rukoilleet ryhmätapaamisella, vaan pitivät muiden miesten kanssa kahvi- ja teetaukoa. Ryhmätapaamiset olivatkin joustavia ja neuvoteltavissa rakenteeltaan. Vaikka ohjaajalla

oli yleensä jokin suunnitelma ryhmätapaamisen suhteen, sitä voitiin tarvittaessa muuttaa. Yhden haastateltavan mielestä ”suunnitelma tarvittiin siihen, että saatiin ryhmä aina polkaistua käyntiin juuri sillä kerralla ja että ihmiset lähtivät tekemään yhdessä asioita tai että löytyi aina puhuttavaa”. Suunnitelmien väljyys vaikutti omalta osaltaan rentoon tunnelmaan.

Ryhmätapaamisilla viljeltiin paljon huumoria. Hyväntahtoista naljailua esiintyi erityisesti niiden välillä, jotka tunsivat toisensa entuudestaan. Vitsailu oli monensuuntaista: sitä esiintyi osallistujien ja ohjaajien välillä, ryhmäläisten välillä ja ohjaajien kesken. Huulta saatettiin heittää myös kulttuurien välisistä eroista, kuten esimerkiksi perhekoosta ja ruokailutottumuksista. Tämä oli mahdollista, koska ryhmäläisten kesken vallitsi hyväksyvä ja turvallinen ilmapiiri.

Ryhmätapaamisella keskustellaan siitä, millaisesta säästä ryhmäläiset pitävät. Yksi maahanmuuttajamiehistä kertoo tykkäävänsä kylmästä ja talvisesta säästä. Hänen maanmiehensä katsoo tätä silmät pyöreinä. ”Minun afrikkalaisesta näkökulmastani tuo ei voi olla totta”, hän sanoo. ”Sä puhut ihan liian hyvin suomea voidakses puhua afrikkalaisesta näkökulmasta”, syntysuomalainen mies puuttuu keskusteluun. Miehet nauravat. (Salminen 2012.)

Monelle rento meininki ryhmässä tuntui tarkoittavan samaa kuin suorituspainoiden puuttuminen. Jotkut maahanmuuttajamiehistä yhdistivät tämän siihen, että he saivat ryhmätapaamisella puhua suomea omaan tahtiin ja pelkäämättä virheiden tekemistä. Tähän liittyy myös kannustaminen ja positiivisen palautteen antaminen. Kenttätyöjaksolla kuulin useita kertoja, kun joko syntysuomalainen ohjaaja tai osallistuja rohkaisi aluksi epävarmalta vaikuttavaa maahanmuuttajamiestä puhumaan suomea. Kun maahanmuuttajamies sitten onnistui selittämään asiansa suomeksi, häntä keuhuttiin. Lisäksi ohjaaja saattoi ryhmätapaamisella ottaa iloisena asiana esiin, miten hän oli huomannut, että jonkun maahanmuuttajamiehen suomen kielen taito oli kehittynyt ajan myötä. Ryhmätapaaminen olikin joillekin maahanmuuttajamiehille viikon odotettu kohokohta.

H2: Kun me tullaan tänne ja keskustellaan erilaisista aiheista... sitten kun mä lähden takaisin kotiin, olen iloinen... mä olen iloinen, koska mä olen keskustellut enemmän... ja kun on erilaisia ihmisiä mukaan lukien suomalaisia ja minusta sillä on... positiivinen vaikutus... se on hyvä ja olen iloinen että olen täällä.

Kerkkänen ja Kaski (2011, 38) ovat kuvanneet oppimisryhmää ”eräänlaiseksi keitaaksi tai olohuoneeksi, jossa voi välillä levähtää ja kerätä voimia ja jonka jälkeen oma arki on

mielekkäämpää”. He kuvaavat sitä maahanmuuttajamiesten kannalta, mutta aineistoni perusteella se saattoi olla sitä myös syntysuomalaisille miehille. Yhdelle syntysuomalaisista miehistä ryhmätapaamiset olivat tilaisuuksia, joihin ei tarvinnut valmistautua mitenkään etukäteen ja joissa ei tarvinnut suorittaa mitään, vaan sai vain istua ja olla.

H7: [---] Mä lähdän siitä, että se mitä mä tuon sinne on se, et mä olen läsnä, mä oon sataprosenttisesti läsnä. Kun mul päivät on suunnitelmallisia, viikot on suunnitelmallisia, kuukaudet ja vuodet on suunnitelmallisia niin se, et mä menen tonne, niin mul ei oo minkäänlaista suunnitelmaa ja mä olen hyvin onnellinen... ku ei siihen tartte ottaa mitään painetta, et kuhan ilmestyy paikalle ja elää siinä hetkessä niin se on ihan tarpeeks.

Sitaatti kertoo paljon siitä, mikä voi motivoida vapaaehtoisia osallistumaan vapaaehtoistyöhön. Vapaaehtoistoiminta voi tarjota eräänlaisen pysähdys- ja levähdyspaikan erilaisissa elämänvaiheissa ja -tilanteissa oleville ihmisille (Nylund & Yeung 2005, 15).

5.3.3 Veljeys ja vertaisuus

Vertaistueella tarkoitetaan yleensä kohdattujen vaikeuksien, kuten esimerkiksi elämänmuutosten tai vaativien elämäntilanteiden, keskinäistä jakamista. Vertaistukea voi saada ja antaa monella eri tavalla, kuten esimerkiksi kahden henkilön välillä, ryhmissä tai verkostoissa. Vertaisryhmissä keskeisiä teemoja ovat vertaistuki, yhteisyyden luominen sekä kokemusten ja tiedon jakaminen. Vertaistuessa auttaminen perustuu ihmisten väliin arkiseen kohtaamiseen ilman titteleitä tai muita identiteettimäärityksiä. Vertaisryhmissä voi tavata ”hengenheimolaisia”, joista voi tulla ystäviä ja joita haluaa tavata ryhmän ulkopuolella kahden kesken. Ne eivät ole luonnollisia yhteisöjä, eivätkä tavoittele niiden mallia. Niissä yhteisöllisyys syntyy valintojen ja tavoitteellisen toiminnan avulla. (Hyväri 2005, 214–215, 226–227; Nylund 2005, 198, 203.)

Auttamisen katsotaan yhdistävän vapaaehtoisuutta ja vertaisuutta, mutta jos vertaisuuden ajatellaan perustuvan samanlaisten asioiden kokeneiden kohtaamiseen, niin vapaaehtoisuudessa erilaisista lähtökohdista tulevat ihmiset kohtaavat. Vaikka ihmiset tulisivat eri lähtökohdista, niin se ei välttämättä tarkoita hierarkkista auttaja-avunsaaja-asetelmaa, vaan kohtaamisessa painottuvat erilaiset taidot ja kokemukset. (Nylund & Yeung 2005, 14–15.) Näin määriteltynä *Vieraasta Veljeksi* -oppimisryhmissä voi havaita esiintyneen sekä vapaaehtoisuutta että vertaisuutta. Vapaaehtoisuus liittyi ennen

kaikkea syntysuomalaisten rooliin oppimisryhmissä, kun taas vertaisuutta esiintyi lähinnä maahanmuuttajamiesten välillä.

Kerkkäsen ja Kasken (2011, 37) mukaan vertaisuus miesten oppimisryhmissä liittyy sukupuoleen. Ryhmiin osallistujia yhdistivät sukupuolen lisäksi myös maahanmuuton ja erityisesti Suomessa maahanmuuttajamiehenä elämiseen ja kotoutumiseen liittyvät kokemukset, joista syntyi vertaisuutta. Haastattelemieni maahanmuuttajamiesten puheessa mieheyden sijaan tuntuivat korostuvan maahanmuuttajuus ja siihen liittyvät kokemukset ihmisiä yhdistävinä tekijöinä.

SS: Millaista vaikutusta ryhmässä käymisellä on ollut elämääsi?

H1: Nyt tiedän, että Suomessa on paljon erilaisia kulttuureja... ja että meillä kaikilla on ongelmia. Puolet meistä ovat olleet täällä pitkän aikaa ja jotkut ovat olleet täällä vuoden tai semmosta... tiedän, etten ole yksin.

Oppimisryhmien pienissä porukoissa, joissa ihmiset tunsivat toisensa entuudestaan, näytti esiintyvän vertaistukea ja ystävyyttä, joka perustui myös yhteiseen kieli- ja kulttuuritaustaan. Esimerkiksi syntysuomalainen ryhmänohjaaja kertoi tilanteesta, jossa yksi maahanmuuttajamiehistä oli tullut kysymään häneltä jotain asumiseen liittyvää asiaa. Ennen kuin ohjaaja ehti alkaa selvittää asiaa, kyseisen maahanmuuttajamiehen samasta maasta lähtöisin ollut ystävä tarjosi tälle apuaan.

Vertaisuus toteutui oppimisryhmissä kenttätyöjaksollani myös sitä kautta, että jo pidemmän aikaa Suomessa olleet maahanmuuttajataustaiset ohjaajat kertoivat ryhmäläisille omista kotoutumisen kokemuksistaan ja haasteistaan Suomessa selviytymistarinoiden muodossa. Eniten vertaisuus toteutui kuitenkin todennäköisesti toisensa ryhmässä tapaavien ystävien omakielisissä keskusteluissa.

H11: Kun juttelee samanlaisen kaverin kanssa, niin se luottamus tulee helposti ja kaikki mitä on sydämellä voi puhua... voi lähteä ulos sitten mikä... jos jotakin ärsyttääkin, sitä voi puhua ja... se on ennaltaehkäisyä myös tommosiin ahdistuksiin ja huonoon mieleen.

Vertaisryhmä ja -tuki voivat olla käsitteinä monelle maahanmuuttajalle vieraita, koska entisessä kotimaassa sukulaiset, ystävät ja naapurit ovat toimineet luonnollisena tuki-verkostona. Kun kysyin haastatteluissa maahanmuuttajamiehiltä, voivatko he kertoa ongelmistaan tai pyytää apua ryhmässä, kaikki heistä suhtautuivat epäillen ja vähän torjuvasti ajatukseen kertoa omista ongelmistaan koko ryhmän kuullen. Ongelmista puhu-

taan ymmärrettävästi mieluiten läheisten ystävien kesken. Kuitenkin haastatteleman maahanmuuttajamiehet olivat sitä mieltä, että jos joku ryhmäläisistä kertoisi huolistaan ja pyytäisi apua ryhmässä, häntä pyrittäisiin auttamaan keskustelemalla hänen kanssaan tai neuvomalla, mistä hän voi saada apua.

SS: Jos sinulla on jokin ongelma tai huoli niin voitko tässä ryhmässä näiden ryhmäläisten aikana puhua siitä asiasta?

H4: Minun mielestä ei.

SS: Miksi ei?

H4: Koska minun mielestä ei... ehkä kaikki ei halua olla siinä ryhmässä. [---] Jos ryhmässä on ystäviä ja he puhuvat keskenään, se on toinen asia.

SS: Entä sitten, jos joku tuossa ryhmässä nyt alkais puhua jostain ongelmasta niin miltä se sinusta tuntuis?

H4: Kyllä... jos ihminen ajattelee, että hän voi, hän saa puhua omasta ongelmasta. Minun mielestä kaikki auttaa, jotka osaa auttaa... ilman muuta.

[---] Me voimme auttaa täällä... ei rahallisesti tai fyysisesti... me voimme muodollisesti auttaa häntä tai neuvoa mitä kautta... tai jos ihminen ei ymmärrä, hän voi sitten kysyä ja voidaan selittää hänelle.

Ryhmätapaamisilla keskusteltiin asioista useimmiten varsin yleisellä tasolla ja ryhmäläisten ehdoilla. Myös osallistujien eritasoiset suomen kielen taidot ja osallistujien suuri vaihtuvuus vaikeuttivat syvällisen keskustelun syntymistä. Vaikeita asioita ei kuitenkaan vältely, mutta kenttätyöjaksollani niistä puhuttiin lähinnä, mikäli joku ryhmäläisistä nosti jonkin asian esiin. Kenttätyöjaksollani esimerkiksi yksi maahanmuuttajamiehistä halusi keskustella rasismista Suomessa, jolloin ryhmäläiset toivat esiin omia kokemuksiaan aiheesta. Kyseisen ryhmätapaamisen päätteeksi yksi maahanmuuttajamiehistä totesi, että ryhmässä oli ollut hyvät keskustelut ja että ne olivat helpottaneet häntä.

Kenttätyöjaksoni aikana tapahtui muutaman kerran niin, että joku maahanmuuttajamiehistä toi esiin varsin henkilökohtaisia, vaikeita ja ahdistavia asioita. Ryhmätapaamisella, jonka teemana oli stressi ja sen hallinta, ryhmän jäsenenä ollut turvapaikanhakija alkoi kertoa ahdistuksestaan ja tuskastaan. Se aiheutti hämmennystä ryhmäläisissä, mutta he suhtautuivat häneen ymmärtäväisesti sekä yrittivät auttaa kuuntelemalla ja rohkaisemalla häntä. Ohjaajat myös ohjasivat hänet eteenpäin saamaan ammatillista apua ongelmiinsa. Toisaalta samalla ryhmäkerralla jotkut maahanmuuttajamiehistä vaikuttivat hyvin haluttomilta tuomaan esiin henkilökohtaisia ajatuksiaan stressistä. Syynä voi olla se, ettei stressiä tunneta samalla tavalla ilmiönä kaikissa kulttuureissa tai että ylipäänsä mielenterveyteen liittyvistä asioista ei ole tapana keskustella ja ne koetaan vaikeiksi.

Ryhmiä ei varsinaisesti mainostettu paikkoina, joissa voi saada apua henkilökohtaisiin ongelmiin. Kuitenkin osallistujilla oli mahdollisuus kysyä neuvoja ryhmien ohjaajilta ryhmätapaamisten aikana. *Satakieliset*-ryhmässä maahanmuuttajamiehet saivat halutesaan ryhmätapaamisten ulkopuolella palveluohjausta ja neuvontaa Silkinportissa. *Perjantairyhmässä* aloitettiin kenttätyöjaksoni aikana kokeilu, jossa ryhmiin osallistujille tarjottiin mahdollisuutta sopia aika syntysuomalaisen ohjaajan kanssa ryhmän ulkopuolella tapahtuvasta neuvonnasta. Kenttätyöjaksoni aikana ei kuitenkaan ollut mahdollista, että enemmän tukea tarvitsevat maahanmuuttajamiehet olisivat voineet saada esimerkiksi tukihenkilön itselleen *Vieraasta Veljeksi* -tukihenkilötoiminnan kautta. Tämä johtui siitä, ettei vapaaehtoisia tukihenkilöitä ollut riittävästi tarjolla.

5.4 Oppimisryhmien kasvatuksellinen ulottuvuus

5.4.1 Suomen kieltä ja kulttuuria

Vieraasta Veljeksi -projektin ja oppimisryhmien tärkeimmissä tavoitteissa on nähtävissä hyvin samantapaisia ajatuksia kuin sosiokulttuurisen innostamisen kasvatuksellisissa periaatteissa. Ne liittyvät maahanmuuttajamiesten ja syntysuomalaisten miesten henkiseen kasvuun ja kehittymiseen, heidän hyvinvointinsa edistämiseen, erilaisuuden kohtaamisen kykyjen parantamiseen, asenteiden muutokseen ja kaksisuuntaiseen kotoutumiseen. Maahanmuuttajamiehiä tuetaan kotoutumisessa tarjoamalla heille suomen kielen harjoitusta, tietoa suomalaisesta yhteiskunnasta ja kulttuuriin liittyen, kontakteja sekä apua työ- ja koulutuspaikkojen etsinnässä. Sitä kautta heidän toivotaan ottavan vastuuta omasta elämästään ja löytävän lopulta paikkansa suomalaisessa yhteiskunnassa.

Kenttätyöjaksollani suomen kielen harjoittelu vapaamuotoisten keskustelujen kautta oli ryhmien kasvatuksellisen toiminnan ytimessä. Suomen kielen harjoittelulla oli ryhmissä muitakin tehtäviä kuin pelkkä puhekielen opetteleminen. Maahanmuuttajamiehet saivat samalla käytännön tietoa suomalaisesta yhteiskunnasta ja siinä elämisestä, suomalaisesta kulttuurista ja tavoista. Syntysuomalaiset miehet toimivat hiljaisen tiedon välittäjinä, minkä ajateltiin helpottavan maahanmuuttajamiesten asettumista suomalaisen yhteiskuntaan. (ks. Kerkkänen & Kaski 2011, 37.)

Kenttätöjaksollani oppimisryhmiin tuli joitakin maahanmuuttajamiehiä, joille ryhmä oli ensimmäinen paikka, jossa he pääsivät saman tien jonottamatta ja maksuttomasti opettelemaan suomen kieltä. Oppimisryhmissä ei ollut kuitenkaan mahdollista järjestää suomen kielen opetusta eri tasojen mukaan. Kun kyse oli keskustelupainotteisesta suomen kielen harjoittelusta, ajatuksena oli, että ryhmiin tulevat miehet osaisivat jonkin verran suomea. Ryhmiin tuli kuitenkin aina myös niitä, joiden suomen kielen taito rajoittui muutamiiin sanoihin tai lauseisiin. Todennäköisesti jotkut miehistä jättivät ryhmässä käymisen kesken liian puutteellisen kielitaidon takia. Miesten heterogeenisuus näkyi myös heidän tavoitteissaan ja toiveissaan kotoutumisen suhteen. Kun yksi ryhmäläisistä halusi opiskella suomen kieltä ja yrittää koulutuksen kautta löytää paikkaansa suomalaisessa yhteiskunnassa, toinen halusi löytää mahdollisimman nopeasti töitä ja käyttää mahdollisimman vähän aikaa ja vaivaa kielen opiskeluun.

Oppimisryhmissä ei päättetty kielioppia, vaan painopiste oli arjen erilaisiin tilanteisiin liittyvissä keskusteluharjoituksissa, vapaamuotoisessa keskustelussa ajankohtaisista aiheista ja sitä kautta sanaston kartuttamisessa. Jotkut haastatteleistani maahanmuuttajamiehistä olisivat halunneet saada etukäteen tietoa siitä, mistä seuraavalla ryhmäta- paamisella on tarkoitus keskustella. Yksi haastateltavista perusteli tätä sillä, että jos ohjelma olisi etukäteen tiedossa, ryhmäläiset voisivat tulla paikalle, mikäli keskusteluaihe kiinnostaa ja jättää muuten tulematta. Etukäteen sovittu aihe olisi helpottanut myös niitä ryhmäläisiä, jotka eivät vielä osanneet kovin paljon suomen kieltä.

H1: Haluaisin olla sellaisessa ryhmässä, jossa kerrottaisiin, mistä seuraavalla viikolla puhutaan... silloin voisin mennä kotiin ja valmistautua siihen. Koska en ymmärrä, mitä muut sanovat, minun pitää selata sanakirjaa ja kun olen löytänyt sanan... muut ovat jo kilometrejä edellä (alkaa nau- ra).

Monet maahanmuuttajamiehistä kokivat ryhmässä käymisen hyödylliseksi, koska he arvelivat suomen kielen taidon karttumisen edistävän kotoutumistaan ja toivoivat sen sekä ryhmästä saatujen suomalaiskontaktien edistävän esimerkiksi työ- tai opiskelupai- kan saamista. Kuulin useammin kuin kerran kenttätöjaksollani jonkun maahanmuutta- jamiehistä sanovan ”kieli on avain”.

Haastattelemistani maahanmuuttajamiehistä kaikilla oli kokemusta kotoutumiskoulutukseen liittyvistä suomen kielen kursseista. Monet oppimisryhmiin osallistujista kävivät ryhmän lisäksi jollakin ”virallisella” suomen kielen kurssilla. He kävivät oppimisryhmässä saadakseen puhekielen harjoitusta. Osallistujien mielipiteet vaihtelivat sen suhteen, pitäisikö suomen opetuksen olla ryhmässä systemaattisempaa ja ryhmätapaamisten koulumaisempia. Edellisen haastatteluotteen maahanmuuttajamies toivoi kotitehtäviä ja olisi halunnut valmistautua ryhmätapaamisen teemoihin etukäteen. Jotkut miehistä pitivät kuitenkin hyvänä nimenomaan sitä, että ryhmään saattoi tulla valmistautumattomana ja että siellä oli rennompaa tunnelmaa kuin varsinaisilla suomen kursseilla.

Ryhmä on hyvä, koska se on rauhoittava... rentouttava... ei ole painetta. On tärkeää, jos haluaa oppia uutta kieltä, että voi puhua omaan tahtiin. On hyvä, ettei ole opettajaa ja kotitehtäviä, sillä niistä voisi tulla paineita. (Salminen 2012.)

Yksi haastateltavista toi esiin sitä, että monille maahanmuuttajille viralliset suomen kielen kurssit kotitehtävineen ovat monesti raskaita ja että etenkin aikuisilla uuden oppiminen vie aikaa. Hän antoi positiivista palautetta niistä ryhmätapaamisista, joilla suomen kielen harjoittelu tapahtui toiminnan kautta, koska hänen mielestään asiat jäävät paremmin muistiin puhumisen sijaan tekemisen kautta.

H4: Minun mielestä... kun ei suoraan opiskella suomea mutta jotain kautta... esimerkiksi kun on vitsejä tai hauskoja tarinoita tai jotain, se on hyvä.

SS: Eli tarkoitatko että täällä oppii suomea vähän niinku vahingossa?

H4: Joo... oppii toisella tavalla, keskustelemalla. Ei niin kovaa ja nopeasti opi mutta...

SS: Ei tarvitse tehdä niin paljon töitä sen eteen?

H4: Joo... aikuisella ihmisellä on niin... jos opiskelee ja opiskelee, se ei auta. Harrastuksen kautta tai lukemalla tai jotain muuta kautta... elämän kautta sitä oppii.

Maahanmuuton tulevaisuus 2020 -työryhmän ehdotuksessa mainitaan, että palveluja kehitettäessä tulisi ottaa huomioon myös maahanmuuttaja-asiakkaiden lähtökohdat ja palvelutarpeet. Tällöin yhtenä keinona esitetään selkokielen käytön lisäämistä, kun maahanmuuttajille tiedotetaan palveluista ja heille annetaan neuvontaa. (Sisäasiainministeriö 2013, 16.) Oppimisryhmissä suositeltiin selkokielen käyttöä (ks. Miessakit ry 2013b). Syntysuomalaisten ohjaajien ja osallistujien käsitykset selkokielen hyödyllisyydestä kuitenkin vaihtelivat. Yhden haastateltavan mielestä selkokieli ei toiminut hänen ohjaamassaan ryhmässä ollenkaan. Kokeilun jälkeen hän oli luopunut sen käytöstä.

Jotkut syntysuomalaisista miehistä olivat sitä mieltä, ettei selkokieltä pitäisi käyttää ollenkaan, koska sitä ei arkielämässä puhu kukaan. Heidän mielestään maahanmuuttajamiesten kanssa olisi pitänyt puhua tavallista puhekieltä ja opettaa heille myös slangia. Kenttätyöjaksollani kuitenkin myös eniten selkokieltä painottaneessa ryhmässä käytettiin rinnalla paljon tavallista puhekieltä. Selkokielen käyttöä perusteltiin sillä, että se mahdollistaa eritasoisten suomen kielen puhujien pysymisen paremmin mukana keskusteluissa. Aineistoni maahanmuuttajamiehet halusivat oppia puhekieltä, mutta heillä ei ollut mitään selkokieltä vastaan. Selkokieli tarjosi heille onnistumisen kokemuksia ja mahdollisti esimerkiksi kirjan lukemisen suomen kielellä.

H4: [---] Kerran täällä oli yksi poika harjoittelussa. Hän antoi minulle yhden kirjan [---] Minä olen lukenut tämän kirjan kokonaan ja se oli hauska. Se oli tarina ja se oli ihan selvää kieltä.

Kenttätyöjaksollani maahanmuuttajamiesten toiveet ryhmien sisällön suhteen olivat hyvin käytännönläheisiä, kuten esimerkiksi tietokoneen käyttöön liittyvien asioiden opettelu, taksisanaston harjoittelu tai työ- ja opiskelupaikan hakuun liittyvät asiat. Jotkut olisivat halunneet ryhmän rakentuvan kokonaan yhden teeman, kuten esimerkiksi tietotekniikan, ympärille ja olevan sisällöltään sekä toteutustavaltaan kurssimaisempi. Jotkut olisivat toivoneet saavansa konkreettista apua syntysuomalaisilta ohjaajilta tai osallistujilta esimerkiksi työpaikan, asunnon tai lupa-asioiden järjestämiseen.

Oppimisryhmien ohjaajat pitivät haasteena maahanmuuttajamiesten odotusten saamista kohtuulliselle tasolle. Tämä koski etenkin niitä, jotka olivat vasta vähän aikaa sitten muuttaneet maahan ja elivät toiveikasta alkuinnostuksen vaihetta. Monilla suuret odotukset voivat johtaa yliyrittämiseen, pettymiseen ja toivon menettämiseen. (ks. Kerkkänen & Kaski 2011, 40.) Yksi maahanmuuttajataustaisista ohjaajista kertoi, että jotkut maahanmuuttajamiehistä halusivat heti saada vakituisen ja juuri koulutustaan ja aiempaa työkokemustaan vastaavan työn. Kun se ei onnistu, siitä voi koitua ongelmia.

SS: Mitkä olis semmosia erityisiä haasteita tai vaikeita asioita maahanmuuttajamiehille tässä kotoutumisessa Suomeen?

H11: Se, että eivät saa itse toivomiaan töitä... toisen maan kulttuurin mukaan ne tietyt hommat kuuluu miehille, mutta täällä mikä vaan homma kuuluu kaikille... ihan sama, mutta heille se ei ole sama... tästä se masennus tulee [---] ja sitten ihmiset eivät uskalla myös palkata niitä miehiä jonnekin tommosiin pätkähommiin ja yleensä pätkien kautta mennään, mutta ne miehet eivät mene niihin pätkätoihin... he haluais heti vakituisen ja sopivan työn.

Oppimisryhmien toimintaperiaatteeseen kuului, etteivät ne olleet väittely- tai palopuhe-ryhmiä, vaan toiminnan tuli perustua keskinäiseen kunnioitukseen. Ryhmissä ei kenttätyöjaksollani ollut kuin muutama yksittäinen kerta, jolloin joko ryhmäläinen haastoi ohjaajaa tai toista ryhmäläistä. Väittelytilanteet kuitenkin laukesivat nopeasti, ja monesti huumorista oli apua.

Ryhmissä maahanmuuttajamiehet kyselivät ja ihmettelivät isompia ja pienempiä asioita suomalaisessa yhteiskunnassa ja elämänmenossa. Asioita käsiteltiin paitsi ryhmässä myös esimerkiksi ryhmätapaamisen jälkeen pienemmissä porukoissa.

H7: Se voi olla niin pieni asia... esimerkiks tossa viime kerralla antoisin keskustelu oli oikeestaan (nimi) kans ku käveltiin tonne (paikka) yhdessä ja [---] kun se ihmetteli taas humalaisten suomalaisten käyttäytymistä vaihteeks... ja must se on semmonen hieno asia että voi... ku se selkeesti se asia paino sen mieltä ja nyt saatiin se niinku kuitattua yhden seitsemän minuutin kävelyn aikana... ja niin et se oli niinku käsitelty, tutkittu ja heitetty pois päiväjärjestyksestä... et siitähän tos on kysymys.

Uudessa kotimaassa ja kulttuuripiirissä maahanmuuttajat näkevät ja kuulevat asioita, joista he tekevät johtopäätöksiä oman kulttuurinsa perusteella. Sama pätee myös kantasuomalaisiin ihmisiin, jotka tekevät monesti johtopäätöksiä maahanmuuttajien lähtökulttuurista oman kulttuurinsa perusteella. Käsitykset eivät välttämättä vastaa todellisuutta. Maahanmuuttajien vertaisryhmätöiminnan tavoitteena ei ole vain tiedon jakaminen perinteisen kotoutumiskurssin tapaan, vaan ilmiöiden syvällisempi ymmärtäminen. Tämä tapahtuu keskustelemalla asioista ja ilmiöistä ja peilaamalla niitä omaan kulttuuriin. Ryhmässä voidaan myös oikoa mahdollisia väärinkäsityksiä. (Halme 2011, 33–34.)

Oppimisryhmissä oli toisinaan teematapaamisia, jolloin tutustuttiin eri kulttuureihin ja jolloin maahanmuuttajamiehet kertoivat omasta kotimaastaan. Useimmiten kulttuurivaihtoa tapahtui kuitenkin suunnittelematta ja spontaanisti ryhmäkeskustelun lomassa, kun osallistujat kyselivät ja ihmettelivät erilaisia asioita puolin ja toisin. Esimerkiksi yhdellä ryhmätapaamisella keskusteltiin siitä, millaisia kokemuksia maahanmuuttajamiehillä oli suomalaisesta poliisista ja miten suomalaisen poliisin työ eroaa poliisin toiminnasta heidän kotimaissaan. Kulttuurivaihtoa tapahtui myös suomen kielen harjoittelun lomassa. Opeteltaessa suomen kielen sanontoja niistä saatettiin löytää yhtäläisyyksiä omakielisiin sanontoihin. Kenttätyöjaksollani yksi syntysuomalaisista miehistä oli

kiinnostunut somalin kielestä. Kun hän auttoi maahanmuuttajamiehiä suomen kielen harjoittelussa, hän samalla oppi ryhmässä lisää somalinkielisiä sanoja.

Maahanmuuttajamiehet toimivat syntysuomalaisille miehille myös peilinä suomalaiseen yhteiskuntaan ja kulttuuriin. Omaan kulttuuriin kuuluvista asioista tulee helposti itsensäselvyyksiä. Kun maahanmuuttajamiehet ihmettelivät ja kysyivät suomalaisuuteen liittyviä asioita, he samalla paljastivat täällä itsestään selvinä pidettyjä asioita ja toivat niihin uutta näkökulmaa. Näin syntysuomalaiset miehet oppivat uusia asioita omasta kulttuuristaan. Esimerkiksi kenttätyöjaksollani kuva maitolaiturista synnytti vilkkaan keskustelun suomalaisen maidontuotannon historiasta ja nykyisyydestä sekä herätti kysymyksen siitä, kuinka paljon maitoa suomalaisesta lehmästä saadaan vuorokaudessa.

5.4.2 Tavoitteena (kaksisuuntaisen) kotoutumisen tukeminen

Aineistoni perusteella maahanmuuttajataustaiset ohjaajat ja osallistujat tuntuivat varsin hyvin sisäistäneen oppimisryhmien tavoitteen kotoutumisen ja suomalaiseen yhteiskuntaan sopeutumisen tukemisessa sekä myös kotoutumisen kaksisuuntaisen ulottuvuuden. Haastatteluissa he puhuivat ennen kaikkea ”hyvästä integraatiosta” ja ”kotoutumisesta” ryhmien tavoitteena. Monet heistä tuntuivat korostavan maahanmuuttajien omaa vastuuta kotoutumisessa, eivätkä he tuoneet esiin syntysuomalaisten vastuuta kaksisuuntaisen kotoutumisen toteutumisessa. Maahanmuuttajat mainitsivat tavoitteiden joukossa myös ”toisten kulttuurien kunnioittamisen”, ”monikulttuurisuuden haasteiden kohtaamisen” ja ”ymmärryksen lisääntymisen maahanmuuttajien ja suomalaisten välillä”.

H2: Ymmärtääkseni ryhmän tavoitteita on, kun me ymmärrämme Suomen kulttuuria ja Suomen elämäntapoja hyvin, sitten me voidaan elää hyvin tai niin kuin suomalaiset täällä Suomessa ja tää on hyvin kotoutuminen... tavoite on, että ollaan tulevaisuudessa veljekset... tää sana on mun mielestä sopiva... tavoite on tulla veljeksi.

Yksi aineistoni maahanmuuttajamiehistä oli kuitenkin sitä mieltä, että ryhmällä ei ollut mitään sen suurempaa tavoitetta kuin, ”että miehet pääsevät kerran viikossa puhumaan keskenään”. Hänen mielestään oppimisryhmä ei ollut tavoitteellinen suomen kielen keskusteluryhmä, vaan pikemminkin ”sosiaalinen klubi”, jossa painopiste oli sosiaalisissa suhteissa ja vuorovaikutuksessa. Tämän voi tulkita liittyvän maahanmuuttajamies-

ten syrjäytymisen ennaltaehkäisyyn, mikä on yksi *Vieraasta Veljeksi* -projektin tavoitteista. Haastattelemani maahanmuuttajamiehet eivät pitäneet oppimisryhmien tarkoituksena sitä, että he pääsisivät kertomaan mahdollisimman paljon omasta kulttuuristaan syntysuomalaisille miehille. He halusivat nimenomaan oppia suomen kieltä ja saada tietoa suomalaiseen kulttuuriin ja yhteiskuntaan liittyvistä asioista.

Aineistoni syntysuomalaisten ohjaajien mukaan ryhmien tärkeimpiä tavoitteita oli maahanmuuttajamiesten kotoutumisen tukemisen lisäksi kaksisuuntaisen kotoutumisen edistäminen ja ennen kaikkea syntysuomalaisten miesten erilaisuuden kohtaamisen valmiuksien lisääminen.

H8: [---] ja että syntysuomalaiset miehet kanssa oppii reflektoidaan käsityksiään eri maiden kulttuureista ja näkemään sitä moninaisuutta mitä maahanmuuttajamiehiin tulee... että maahanmuuttajamiehiä ei nähtäs pelkäästään semmosina ongelmapesinä, vaan myös semmosina ihan tavallisina ihmisinä, joilla voi olla monenlaisia asioita mielessään, monenlaisia tietoja ja taitoja ja tällasia... että löytyis semmosia kunnollisia väyliä päästä elämässä eteenpäin ja samalla semmonen niinku asennekasvatus tietyllä tavalla.

Syntysuomalaisten osallistujien käsitykset ryhmien tavoitteista erosivat joiltain osin toisistaan painotuksiltaan. Tavoitteena pidettiin yhtäältä ”oppijoiden auttamista kotoutumaan Suomeen ja tuntemaan olevansa kotona, vaikka eivät tänne lopullisesti jäisi-kään”. Toisaalta tuotiin varsin painokkaastikin esiin sitä, että ryhmän ensisijainen tavoite on maahanmuuttajan kotouttaminen. Vähemmän tärkeinä tavoitteina pidettiin kulttuurivaihtoa ja syntysuomalaisten miesten kulttuuritietouden lisäämistä.

H5: [---] Kyl mä näkisin kuitenkin, että se ensimmäinen tavoite on se, että maahanmuuttaja sopeutuu tänne ja se toissijainen tavoite on se, että me opitaan jostain meille ulkopuolisesta kulttuurista jotain... eli mä luulen, että jos tääl on kahtakymmentä eri äidinkielenään puhuvaa ihmistä ja me poraudutaan jokaiseen kulttuuriin erikseen (nauraa) niin tää varsinainen pääasia jää hoitamatta.

Jotkut syntysuomalaisista olivat sitä mieltä, että ryhmien tärkeimpänä tavoitteena on maahanmuuttajien ja syntysuomalaisten tutustumisen mahdollistaminen sekä kohtaamisen ja vuorovaikutuksen lisääminen. Lisäksi oltiin sitä mieltä, että kulttuurivaihdon pitäisi tapahtua luennoinnin ja opettamisen sijaan spontaanien keskustelujen kautta.

H7: Kyl must se on ihan se kynnys... et madalletaan sitä kynnystä tämmöseen tavalliseen vuorovaikutukseen. [---] Tavallaan semmonen suuri etäisyys... niin et se saada vähemmäks niin sehän siinä on se pointti. [---]

Must sen pitää olla luonnollista... kylhän sitä sit tulee aina keskustelua ja vertailua ja tämmösii asioita [...]

Vaikka en kysynyt haastateltavilta, mitä heidän mielestään Suomeen kotoutujilta vaaditaan tai mitä on onnistunut kotoutuminen, aihetta sivuttiin useimmissa keskusteluissa. Aineistoni perusteella tutkimuskohteena olleiden oppimisryhmien maahanmuuttajamiehistä muodostui kuva ihmisistä, joilla on tahtoa ja kiinnostusta kotoutua Suomeen. Tätä piirrettä syntysuomalaiset ohjaajat ja osallistujat tuntuivat arvostavan. Kun syntysuomalaiset miehet puhuivat ryhmien maahanmuuttajamiehistä, he kuvailivat heitä ”tuleviksi pärjääjiksi”, ”ihan omanlaiseksi porukaksi”, ”hyviksi tyypeiksi”, ”valikoituneeksi joukoksi”, ”ihmisiksi, jotka pyrkivät auttamaan itseään” ja ”sitoutuneiksi kavereiksi, jotka pyrkivät toimimaan (kotoutumisen) tavoitetta kohti”.

H9: [---] Tänne mun mielestä tulee miehet, jotka on oikeestaan erittäin kotoutumismyönteisiä sanoisin ja haluaa oppia kieltä ja haluaa käyttää sitä ja haluaa olla suhteessa ihmisiin ja näin pois päin... niin se on ollu hirveen myönteinen kokemus et koska sitte varmasti on myös tuolla paljon sellasia, jotka ei joko oo motivoituneita tai ei kykene lähteen liikkeelle... niiden tilanne on sitten toisenlainen. Tässä pääsee tutustumaan varmaan sillä tavalla parhaimmiston, jos nyt näin voidaan sanoa.

Aineistoni perusteella ”hyvästä kotoutujasta” muodostuu kuva ihmisestä, joka on aktiivinen, oma-aloitteinen ja vastuullinen. Hän opettelee suomen kielen, suomalaisia arvoja ja tapoja, käy työssä tai opiskelee, osallistuu ja vaikuttaa esimerkiksi äänestämällä ja auttamalla muita maahanmuuttajia kotoutumaan Suomeen. Tämä kuva vastaa myös suomalaisen kotouttamis- ja maahanmuuttopolitiikan tavoitteita. Vastaavasti ”huono kotoutuja” on passiivinen ja pysyy joko kotona neljän seinän sisällä tai pyörii joutilaana pelkästään omaan etniseen ryhmäänsä kuuluvien ihmisten parissa. Huolen kohteena olevasta maahanmuuttajamiehestä saatettiin haastatteluissa esittää varsin stereotyyppinen kuva, jolla viitattiin vahvasti tiettyyn etniseen ryhmään Suomessa.

H7: [---] Mä olisin enemmän huolissaan niistä, jotka eivät osallistu mihinkään tollaseen eli se 98 prosenttia, joka ei osallistu mihinkään ja istuu jossain kahvilassa ja vetää jotain teetä kaikki päivät... pelaa vaan dominoo.

Aineistossani maahanmuuttajamiehet kuvailivat ryhmien syntysuomalaisia miehiä ”koulutetuiksi”, ”sosiaalisiksi” ja ”ihmisiksi, jotka haluavat auttaa”. Maahanmuuttajamiesten puheissa myös ryhmien syntysuomalaisista miehistä tuntui muodostuvan ”hyvien miesten” valiojoukko verrattuna moniin heidän kohtaamiinsa muihin suomalaisiin. Maahanmuuttajamiesten mukaan suomalaiset ovat ”hiljaisia ihmisiä, jotka eivät puhu”.

Tämän takia suomalaisia on vaikea lähestyä. Yksi maahanmuuttajamiehistä oli sitä mieltä, että ”suomalaiset eivät voi puhua sinulle, jos eivät tunne sinua”. Jotkut maahanmuuttajamiehistä kertoivat kohdanneensa myös suomalaisten rasistista käytöstä esimerkiksi huutelun ja nimittelyn muodossa.

5.4.3 Kohtaamisen solidaarisuus

Syntysuomalaiset miehet kertoivat ”oppineensa ryhmässä elämää” ja ”kehittäneensä yleissivistystä”. Yksi haastateltavista kertoi, ettei oppimisryhmässä käyminen ollut muuttanut hänen asenteitaan maahanmuuttajamiehiä kohtaan, vaan hän suhtautui heihin yhtä positiivisesti kuin aiemminkin. Syntysuomalaiset miehet toivat kuitenkin jonkin verran esiin ajatuksiaan, jotka olivat muuttuneet ryhmässä käymisen myötä. Ryhmiin osallistuminen oli avartanut näkökulmia ja tuonut ymmärrystä maahanmuuttajien tilanteeseen sekä vähentänyt ennakkoluuloja, jotka olivat saattaneet liittyä esimerkiksi tummaan ihonväriin. Yksi syntysuomalaisista miehistä luonnehti ajatuksissaan ja asenteissaan tapahtunutta muutosta ”suvaitsevan välinpitämättömyyden lisääntymiseksi”.

Syntysuomalaisella miehellä, joka kertoi lähteneensä ryhmään mukaan seurattuaan keskustelua maahanmuuttajamiesten tekemistä raiskauksista ja jolla oli ollut tavoitteena ”opettaa edes yksi ihminen ryhmästä meikäläisille tavoille”, tuntui näkökulma maahanmuuttajamiesten elämään laajentuneen ryhmässä käymisen aikana. Hän kertoi ymmärtäneensä, että ryhmässä käyvillä ihmisillä ”on ilmeisesti vilpitön tarkoitus integroitua tänne”. Lisäksi hänellä oli lisääntynyt ymmärrys maahanmuuttajamiesten kotoutumisen haasteista ja vaikeuksista suomalaisessa yhteiskunnassa.

H5: Mitä mä nään sitten tai mietin ihmisiä niin siellä taustalla... et minkälaisen ongelmien kanssa ne joutuu painiskelemaan... et saattaa olla hyvin sanottasko laajasti sivistynyttä porukkaa, jotka vaan ei yksinkertaisesti huonon kielitaidon vuoksi pääse mihinkään sijottuun tähän... ei ei ei mitään tynkää oo päästä mihinkään oikein kiinni [---] Täällähän tää tavallaan tulee joka käynnillä täällä... että vaikka kuinka paljon on oppia hankittu jossain maassa... on sitä väitöskirjaa ja on sitä sun tätä mut, jos ei osaa suomen kieltä ni kyl tääl on aika viimainen keli kyllä sillon... et jos ajatellaan, että se on ihmiskohtalo... mä jos olisin siinä paikassa niin se olis mulle kyllä tragedia.

Syntysuomalaiset ohjaajat kertoivat joutuneensa kohtaamaan omia ennakkoluulojaan sekä ajatustensa muuttuneen ja avartuneen ryhmässä toimimisen myötä. Yksi haastateltavista kertoi suhtautuneensa maahanmuuttajiin ”aina teoreettisesti myönteisesti”. Vaikka hän oli ollut jonkin verran tekemisissä maahanmuuttajien kanssa, hän koki, että ennen ryhmiä hänellä ei kuitenkaan ollut aitoja kontakteja heihin eikä tietoa heidän elämäntilanteistaan. Haastateltava myönsi, että kaikesta avarakatseisuudestaan ja suvaitsevaisuudestaan huolimatta hänellä oli ollut ”kunnon suomalaisia ennakkoluuloja maahanmuuttajia kohtaan”. Oppimisryhmissä toimimisen myötä hänellä oli ymmärrys kasvanut maahanmuuttajamiesten erilaisista taustoista ja elämäntilanteiden kirjosta.

H9: [---] Mä en enää suhtaudu sillei niitten tavallaan todentamattomien ennakkoluulojen pohjalta, vaan enemmän siten, että maahanmuuttajien joukossa on hyvin monenlaisia ihmisiä, joilla on hyvin monenlaisia syitä ja siellä on toki sellaisiakin varmaan, jotka ihan on vaan halunnu lähtee paremman elintason perään, mikä sinänsä on aika inhimillistä ja ymmärrettävää ja sit sellasii, joilla on tosiaan se lähtötilanne ollu semmonen, että paras lähtee pois niin, ettei henki lähde... ja tää on nyt tullu sillei paljon tietysti todemmaks ja konkreettisemmaks, kun on ihmisten kanssa täällä jutustellu ja kuulee juttuja [---]

Yksi syntysuomalaisista ohjaajista kertoi ymmärryksensä kasvaneen erityisesti maahanmuuton yllirajaisuuden ja maahanmuuttajamiesten transnationaalien siteiden suhteen.

H8: [---] Sen näkee, että miten paljon ihmisillä on sukulaisia ympäri maailmaa ja miten heidän tilanteensa vaikuttaa siihen elämään Suomessa niin se on tullu entistä konkreettisemmin käsille... että se mitä tapahtuu kotimaassa niin se vaikuttaa ihmisten eloon... että hyvin monella miehellä näkyy sitä, että vaimo ja lapset on on jossain ihan toisessa maassa, hän on Suomessa ja odottaa sitä hetkeä tai mahdollisuutta, että sais tavata heidät tai että he vois tulla tänne tai jotain muuta vastaavaa [---]

Myös haastattelemani maahanmuuttajamiehet toivat jonkin verran esiin sitä, että heidän käsityksensä hiljaisista ja etäisistä suomalaisista oli muuttunut ryhmässä käymisen myötä positiivisemmaksi. Kun miehet keskustelivat ja tekivät jotakin yhdessä ryhmissä, maahanmuuttajamiehet oivalsivat, että syntysuomalaiset miehet ovat tavallisia ihmisiä ja kiinnostuneita kuulemaan heidän ajatuksistaan ja mielipiteistään.

SS: Onko ryhmä jotenkin muuttanu sinun tapaasi ajatella suomalaisista?

H10: Joo joo on. Jos sinä tutustut suomalaisiin... suomalaiset ovat normaaleja ihmisiä ja he puhuvat sinulle... he keskustelevat sinun kanssa ja he myös joskus vitsailevat sinulle. Mutta jos sinä et tunne, kaikki on vierasta.

Yksi syntysuomalaisista haastateltavista oli sitä mieltä, että ryhmissä ei varsinaisesti opi suomen kieltä. Kyse on ”enemmänkin jostain henkisestä jutusta korvien välissä”. Tällä hän tarkoitti sitä, että maahanmuuttajamies voi saada oppimisryhmästä ”toivoa ja uskoa elämään tai paremman fiiliksen, mikä puolestaan auttaa löytämään parempia ratkaisuja elämässä”. Kyse on pitkälti kuulluksi ja nähdyksi tulemisen kokemuksesta ja sitä kautta ihmisen arvokkuuden palauttamisesta, mikä kuuluu kohtaamisen solidaarisuuteen.

5.5 Oppimisryhmien kulttuurinen ulottuvuus

Oppimisryhmien kulttuuriseen ulottuvuuteen kuului kenttätyöjaksollani olennaisena osana toiminnallisuus. Monesti yhdessä tekemiseen liittyi myös se, että lähdettiin yhdessä jonnekin, jolloin yhdessä tekeminen tapahtui jossakin muualla kuin ryhmien koontumistiloissa. Ryhmien kulttuuriseen ulottuvuuteen kuuluivat esimerkiksi erilaiset retket, vierailu- ja tutustumiskäynnit, leirit, sisä- ja ulkopelit, ruoan laittaminen ja yhdessä ateriointi. Tutkimuskohteenani olleissa ryhmissä ohjaajien näytti olevan varsin helppo saada ryhmäläiset innostumaan erilaisista asioista ja saada heidät osallistumaan.

H9: Kaiken kaikkiaan must tässä on hyvä henki täs hommas. Heti kun me päätetään niin, et lähetään tekeen jotain, niin kymmenen tyyppi vähintään mukana.

Oppimisryhmissä välitettiin perittyä kulttuuria esimerkiksi opastetuilla kierroksilla eri paikkoihin tai ryhmään osallistujien esitellessä omaa kulttuuriaan. Kenttätyöjakson aikana tehdyillä opastetuilla kierroksilla ryhmäläiset kysyivät aktiivisesti oppaalta erilaisista kierroksella mieleen tulleista asioista. Haastateltavat antoivat myönteistä palautetta opastetuista tutustumiskäynneistä.

H2: Retket olivat erittäin hyviä mutta... mä voin henkilökohtaisesti käydä ja olen käynyt monta monta kertaa Suomenlinnassa esimerkiksi, mutta silloin ei ole mitään opasta, mutta kun Miessakit palkkaa oppaan, sitten opas kertoo kaikista paikoista. Tää on erittäin hyvä asia minusta.

Jo pitkään Suomessa asuneille maahanmuuttajamiehille jotkut retkikohteista saattoivat olla entuudestaan tuttuja, mutta oppaan mukana oleminen toi niihin uuden ulottuvuuden. Vasta vähän aikaa Suomessa olleille maahanmuuttajamiehille retket ja vierailukäynnit tarjosivat mahdollisuuden lähteä ryhmän mukana paikkoihin, joihin ei ehkä olisi tullut lähdettyä tiedon puutteen takia tai joihin olisi arasteltu lähteä tutustumaan omin

päin. Esimerkiksi Suomenlinnan retkellä yksi maahanmuuttajamiehistä ihastui paikkaan ja kertoi minulle aikovansa tulla sinne tyttöystävänsä kanssa uudestaan.

Kenttätyöjaksolla olin ryhmien mukana opastetuilla kierroksilla Suomenlinnassa, Kansallismuseossa ja Yleisradion studiotalossa. *Satakieliset*-ryhmässä järjestettiin intialaisen ruoan teematapaaminen, jolloin intialaiset miehet valmistivat ryhmäläisille linssi-keittoa sekä kertoivat intialaisista mausteista ja naan-leivän valmistuksesta. Ryhmissä pelattiin myös pelejä, joissa yhdistyivät pelaaminen, suomen kielen harjoittelu ja tiedon välittäminen. Tällainen peli oli esimerkiksi Suomen Pakolaisapu ry:n kehittämä asumisaiheinen KOTILO-peli. Lisäksi ohjaajat järjestivät erityisesti miehille suunnattuja tietovisoja. Tästä on esimerkkinä prologissa kuvaamani työkalutietovisa.

Ryhmien toimintaan kuuluivat myös liikuntaan, ulkoiluun ja luonnossa liikkumiseen liittyvät aktiviteetit, kuten esimerkiksi jousiammunta, keilaaminen, mölkyn pelaaminen, kalastaminen, saunominen ja uiminen. Miesten hyvinvointia ja terveyttä edistettiin myös sitä kautta, että ryhmätapaamisilla, leireillä ja retkillä ei tarjottu alkoholia. Tämä liittyi myös siihen, että osallistujien joukossa oli muslimimiehiä, jotka eivät voi uskonnollisista syistä nauttia alkoholia.

Ryhmissä harrastettiin varsin vähän taiteellisen ilmaisun aktiviteetteja. Kuitenkin yhdellä ryhmätapaamisella ryhmäläiset sepittivät yhteisen tarinan siten, että jokainen osallistuja sanoi vuorotellen yhden suomen kielen sanan, joka liittyi edellisen sanomaan saan. Suomen kielen sanoista muodostui lauseita ja lauseista syntyi tarina, joka luettiin lopuksi naurun saattelemana ääneen. *Satakieliset*-ryhmän maahanmuuttajataustainen ohjaaja suunnitteli ja toteutti Silkinportissa keväällä 2012 neljän kerran luentosarjan, jonka aiheena oli kirjallisuus. Se oli kehittämishanke, joka liittyi *Kulttuuritietoiset työkäytännöt maahanmuuttajatyössä* -täydennyskoulutukseen (ks. Lundqvist & Komulainen 2012), jota ohjaaja suoritti samaan aikaan. Luentosarjan yhtenä luennoitsijana oli *Satakieliset*-ryhmän jäsen, joka kertoi luennollaan lähtömaansa runoudesta.

Yhdessä tekemisen tarkoituksena oli synnyttää ja vahvistaa yhteisöllisyyden tunnetta ryhmissä. Yhdessä tekeminen myös mataloitti kynnystä tutustumiseen ja vuorovaikutukseen syntysuomalaisen ja maahanmuuttajamiesten välillä. Mikäli paikalla oli riittävästi syntysuomalaisia, ohjaaja saattoi esimerkiksi tietovisassa tai keilailussa erottaa

syntysuomalaiset ja jakaa heidät maahanmuuttajamiesten ryhmiin. Tällä pyrittiin tutustumisen helpottamiseksi myös varmistamaan, että mahdollisimman monet maahanmuuttajamiehet pääsivät tai joutuivat puhumaan suomea yhdessä tekemisen lomassa.

H9: [---] Ne on kuitenkin aina semmosii omii yhdistävii kokemuksii, et mennään yhdessä johonkin, vaik se ois vaan joku pieni... vaik se ois vaan joku Korkeesaaren keikka, mut et okei niin et siel oltiin porukalla ja siin sit toisen kaverin kans tulee ehkä juteltuu vähän eri tavalla asioita, ku kävellään yhdessä [---]

Oppimisryhmissä oli myös sellaisia ryhmän jäseniä, jotka saattoivat olla pitkän aikaa käymättä ryhmätapaamisissa, mutta tulivat useimmiten mukaan ryhmän järjestämille retkille. Kenttätyöjaksollani näin, miten lämpimästi myös heidät otettiin vastaan, ja heihin suhtauduttiin samalla tavoin kuin muihinkin osallistujiin. He olivat yhtä hyviä ryhmän jäseniä kuin ne, jotka osallistuivat säännöllisesti ryhmätapaamisiin.

H9: Must sekin on ihan ookoo niin et on semmosii ryhmän jäsenii jotka ny ei välttämättä tuu näihin niinku tämmösiin puhe-... juttelupalaverihin mut sit ne lähtee heti mukaan kun on toiminnallista niin must ne on ihan yhtä lailla... et ne on täs ringis mukana ja se on mun mielestä tärkeitä ja ne vahvistaa sitte myös vaan ryhmää myös nekin henkilöt.

Toiminnallisten ryhmätapaamisten suosiota voi selittää se, että ne tarjosivat osallisuuden kokemuksia myös niille maahanmuuttajamiehille, joiden suomen kielen taito oli vielä puutteellinen. Ryhmäkeskusteluun oli vaikea osallistua, mikäli maahanmuuttajamies ei osannut riittävästi suomen kieltä. Sen sijaan retkillä ja pelin tiimellyksessä keskustelu ei ollut samalla tavalla keskiössä. Yksi maahanmuuttajamiehistä, joka tunsi olonsa ulkopuoliseksi ryhmäkeskusteluissa, osallistui tästä syystä mielellään retkille.

SS: Mitä mieltä olet retkistä, joilla olet ollut mukana?

H1: Nautin niistä, joo, koska pääsen silloin tekemään jotakin, eikä minun välttämättä tarvitse keskittyä puhumiseen.

Oppimisryhmissä toimintaa ei harrastettu vain toiminnan vuoksi, vaan sen pohjimmaisena tarkoituksena oli virittää ja synnyttää keskustelua ja vuorovaikutusta. Siinä pyrittiin yhdistämään huvi ja hyöty. Keskustelusta ja toiminnallisesta osuudesta muodostui monesti teemallinen kokonaisuus. Keskustelua käytiin ennen retkelle lähtemistä, kun toimintaa suunniteltiin osallistujien kesken. Keskustelua syntyi retken aikana sekä sen jälkeen, kun katsottiin valokuvia ja jaettiin retken herättämiä ajatuksia ja kokemuksia.

H9: [---] Mä oon täst vakuuttunu et toiminnallinen on hyvä koska siin tulee sitä kieltä ja siin tulee sitä käytännön elämää... siin tulee vaik kuinka

paljon juttuu siitä niin et miten suomalaiset viettää vaikkapa vapaa-aikaansa, meneeks ne merelle, järvelle kalaan siis niinku miljoona asiaa.

Esimerkiksi ennen vierailua Yleisradion studiotaloon ryhmässä keskusteltiin, mikä Yleisradio ylipäänsä on ja mitä vierailulla on odotettavissa. Opastetulla kierroksella ryhmäläiset tutustuivat Yleisradion toimintoihin muun muassa tutustumalla studioihin, lavastamoon ja rekvisiittavarastoon. Lisäksi he pääsivät seuraamaan mainoksen kuvauksista. Vierailun jälkeen ryhmässä keskusteltiin siitä, mitä ryhmäläisille oli jäänyt kierroksesta mieleen ja mitä uusia sanoja he olivat oppineet. Lisäksi syntysuomalainen ohjaaja kertoi ja näytti käytännössä, miten televisio-ohjelmiin saa näkyviin suomenkielisen tekstityksen.

Jotkut haastateltavista toivoivat ryhmään lisää ”kivaa puuhastelua” ja nimenomaan sellaista toimintaa, jossa maahanmuuttajamiehet ja syntysuomalaiset miehet voisivat oikeasti tehdä jotakin, kuten esimerkiksi teknisiä käsitöitä. Kenttätyöjaksoni aikana toiminnallisuuden kehittämiseen oli *Vieraasta Veljeksi* -projektin puitteissa kuitenkin varsin rajalliset mahdollisuudet ja resurssit.

Myös ryhmien ohjaajat toivat haastatteluissa esiin sitä, että kaksisuuntaisen kotoutumisen vaikuttavuutta voisi lisätä se, että maahanmuuttajamiehet ja syntysuomalaiset miehet pääsisivät tekemään ja toteuttamaan yhdessä jotakin konkreettista, josta jäisi myös jäljelle jotain. Tällainen projekti voisi olla esimerkiksi jonkin tilan kunnostaminen ja remontointi miesten yhteiseksi kohtaamispaikaksi, johon voisi esimerkiksi tulla kahville, pelaamaan pelejä, puuhastelemaan ja keskustelemaan. Myönteisenä esimerkkinä tällaisesta tilasta ja toiminnasta tuotiin esiin Setlementtiyhdistys Naapuri ry:n ylläpitämä *Miesten Kansalaistalo Mattila* Tampereella (ks. *Miesten kansalaistalo Mattila* 2013).

6 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA

Tässä luvussa esitän keskeisimmät tutkimustulosteni pohjalta tekemäni päätelmät, kehittämissuhteet ja jatkotutkimustarpeet. Tämän jälkeen arvioin tutkimusprosessia ja pohdin tutkimukseeni liittyneitä eettisiä kysymyksiä.

6.1 Tutkimustulosten yhteenveto

6.1.1 Kotoutumisen tukeminen keskiössä

Maahanmuuttajamiehillä tärkein syy lähteä mukaan oppimisryhmiin ja jatkaa niissä käymistä oli halu oppia, mikä kohdistui ennen kaikkea suomen puhekielen harjoitteluun. Lisäksi he halusivat saada tietoa suomalaisen yhteiskuntaan ja kulttuuriin liittyvistä asioista sekä neuvoja esimerkiksi työ- ja opiskelupaikan hakuun ja lomakkeiden täyttämiseen. Heidän toiveensa ryhmien toiminnan suhteen ja tiedon tarpeensa olivat hyvin käytännönläheisiä: ne liittyivät esimerkiksi tietoteknisten taitojen hankkimiseen. Maahanmuuttajamiehet lähtevätkin monesti mukaan ryhmätoimintaan saadakseen aikaan konkreettisia tuloksia omassa elämässään (ks. Muhammed 2011, 32).

Suomen kielen merkityksen korostuminen ei ole sinänsä yllättävää, sillä ryhmiä markkinoitiin maahanmuuttajamiehille nimenomaan suomen kielen keskusteluryhminä. Suomalaisessa maahanmuutto- ja kotouttamispolitiikassa korostuu suomen kielen oppimisen, kouluttautumisen ja työllistymisen merkitys kotoutumisen ja osallistumisen ehtona, tavoitteena ja ehkä jopa myös merkinä ”onnistuneesta” kotoutumisesta (ks. Sisäasiainministeriö 2013; Pöyhönen ym. 2010). Näyttäisi siltä, että monet tutkimuskohteena olleiden ryhmien maahanmuuttajamiehistä olivat omaksuneet hyvin kotoutumismyönteisen asenteen: he toivoivat ja myös kokivat ryhmässä käymisen edistävän kotoutumistaan.

Oppimisryhmät todennäköisesti jossain määrin täydensivät muiden toimijoiden suomen kielen kurssitarjontaa. Vaikka pääkaupunkiseudulla järjestetään paljon kursseja maa-

hanmuuttajille, niin viime vuosina jonot suomen kielen kursseille ja työvoimakoulutukseen ovat olleet pitkät. Luku- ja kirjoitustaidottomat voivat joutua odottamaan kurssille pääsyä jopa yli puoli vuotta. Työ- ja elinkeinotoimistojen järjestämän maahanmuuttajien työvoimapoliittisen aikuiskoulutuksen tarjonta on puolestaan ollut liian vähäistä viime vuosina. (ks. Jakonen 2011; Nikkilä 2012.) Todennäköisesti nämä tekijät vaikuttivat omalta osaltaan siihen, ettei oppimisryhmiin ollut vaikea löytää maahanmuuttajamiehiä osallistujiksi. Kielikurssien tarpeesta kertoo myös se, että oppimisryhmiin tuli jatkuvasti maahanmuuttajamiehiä, joiden suomen kielen taito ei ollut vielä riittävä keskustelujen käymiseen. Jotkut heistä odottivatkin pääsyä ”viralliselle” kielikurssille.

Oppimisryhmät olivat keskustelupainotteisia, mutta myös toiminnallisuudella oli niissä oma tärkeä tehtävänsä. Toiminnallisia menetelmiä, kuten esimerkiksi erilaisia pelejä, hyödynnettiin suomen kielen harjoittelussa. Ryhmissä harrastettiin jonkin verran myös varsin miehisiltä kuulostavia lajeja, kuten esimerkiksi jousiamuntaa ja kalastamista, mutta miehisuus ei ollut ensisijainen valintaperuste retkikohteissa ja harrastuksissa. Pitkemminkin ne tuntuivat liittyvän kotoutumisen edistämiseen: suomalaiseen yhteiskuntaan, kulttuuriin ja vapaa-ajan viettoon tutustuttamiseen.

Haastattelemani miehet kokivat erilaiset toiminnalliset aktiviteetit, retket ja tutustumiskäynnit tärkeiksi ja kiinnostaviksi. Joillekin maahanmuuttajamiehistä ne saattoivat olla jopa ainoa tapa kokea osallisuutta ryhmissä, mikäli suomen kielen taito ei vielä riittänyt keskusteluun osallistumiseen. Lisäksi retkillä maahanmuuttajamiehet pääsivät tutustumaan paikkoihin, joista heillä ei välttämättä ollut ennalta tietoa tai johon he eivät olisi tulleet lähteneeksi yksin. Näen, että maahanmuuttajien ryhmätoiminnassa retket ja tutustumiskäynnit voivat parhaimmillaan auttaa maahanmuuttajia kotoutumaan uuteen asuinympäristöön, laajentaa heidän liikkuma-alueitaan, antaa ideoita harrastusmahdollisuuksista ja lisätä yhteisöön ja yhteiskuntaan kuulumisen tunnetta.

Ryhmissä tapahtui kaksisuuntaista kotoutumista ja kulttuurivaihtoa erilaisten epämuodollisten kohtaamisten, keskustelujen ja toiminnallisten aktiviteettien kautta. Haastattelemani syntysuomalaiset miehet ja maahanmuuttajamiehet toivat jonkin verran esiin muutoksia, joita heidän ajattelussaan ja asenteissaan oli tapahtunut oppimisryhmätoimintaan osallistumisen myötä. Jotkut syntysuomalaisista miehistä olivat joutuneet kohtaamaan omia ennakkoluulojaan, ja ryhmiin osallistuminen oli avartanut heidän näkö-

kulmiaan ja tuonut ymmärrystä maahanmuuttajamiesten tilanteeseen. Joillakin maahanmuuttajamiehillä olivat käsitykset suomalaisista ihmisistä muuttuneet ryhmässä käymisen myötä positiivisemmiksi. Suomalaiset olivat paljastuneet hiljaisen ja etäisen kuoren alta ”normaaleiksi” ihmisiksi, joiden kanssa voi puhua ja jopa vitsailla.

6.1.2 Sosiaalisten verkostojen luominen

Oppimisryhmien maahanmuuttajamiehillä oppimisen haluun liittyi kiinteästi halu päästä tutustumaan kantasuomalaisiin ihmisiin ja keskustelemaan heidän kanssaan. Kaikilla haastattelemillani maahanmuuttajamiehillä oli sosiaalisia verkostoja Suomessa. Kuitenkin suurin osa heidän ystävistään ja tuttavistaan kuului joko samaan etniseen ryhmään kuin he itse, tai heidän ystävänsä olivat johonkin toiseen etniseen ryhmään kuuluneita maahanmuuttajia. Tämä vastaa aiempien tutkimusten tuloksia (ks. Kokkonen 2010, 197). Jotkut heistä olivat tutustuneet suomalaisiin esimerkiksi työn tai harrastuksen kautta, mutta yhdelläkään heistä ei ollut haastatteluhetkellä läheisiä suomalaisia ystäviä. Haastattelemieni syntysuomalaisten miesten kontaktit maahanmuuttajiin vaihtelivat niin, että jollakin oli hyvin paljon ystäviä ja kanssakäymistä maahanmuuttajien kanssa ja jollakin toisella ei oppimisryhmää lukuun ottamatta juuri lainkaan.

Niillä maahanmuuttajamiehillä, jotka kiinnittyivät pitemmäksi aikaa oppimisryhmiin, ryhmän sosiaalisten suhteiden merkitys näytti kasvavan. Ryhmä tarjosi heille kohtaamispaikan, jossa saattoi vaihtaa kuulumisia omalla äidinkielellä siellä olevien tuttujen ryhmäläisten. Ryhmän tarjoamalla sosiaalisilla suhteilla ei näyttänyt olevan yhtä tärkeää merkitystä syntysuomalaisille miehille. Ryhmät oli tarkoitettu kaikenikäisille miehille, ja niissä myös kävi sekä maahanmuuttajanuorukaisia että iäkkäämpiä miehiä, jolloin niistä muodostui sukupolvia yhdistävä tila. Suomea perinteisemmissä ja yhteisöllisemmissä kulttuureissa onkin monesti tavallista, että samassa ryhmässä voi käydä monta sukupolvea (ks. Sainio 2008). Ryhmiin saivat tulla myös turvapaikanhakijat, joille muuten ei ole kovin paljon tarjolla toimintaa ja mahdollisuuksia tutustua kantaväestöön.

Aineistostani käy ilmi myös se, että ryhmä saattoi lisätä maahanmuuttajamiehen ulkopuolisuuden, epäonnistumisen ja yksinäisyyden kokemuksia. Tällainen vaara oli, kun maahanmuuttajamies koki, ettei hän päässyt tyydyttävään vuorovaikutukseen muiden

ryhmäläisten kanssa esimerkiksi kieliongelmiensa takia ja mikäli hänellä ei ollut ryhmässä entuudestaan ystäviä ja tuttavuuksia. Ryhmissä oli havaittavissa jonkinasteista pienten porukoiden muodostumista, ”kuppikuntaistumista”, lähinnä samaan etniseen ryhmään kuuluneiden ihmisten kesken. Tämä johtui pitkälti siitä, että uudet ihmiset tulivat ryhmään monesti jo toiminnassa mukana olleiden maahanmuuttajamiesten houkuttelemisena.

Tutkimuskohteena olleissa ryhmissä maahanmuuttajilla näytti olevan vahvoja siteitä ryhmissä käyviin ystäviin, jotka kuuluivat etupäässä samaan etniseen ryhmään kuin he itse. Heikkoja siteitä heillä oli lähinnä ryhmien syntysuomalaisiin ja muihin etnisiin ryhmiin kuuluneisiin maahanmuuttajamihiin. Maahanmuuttajamiehet saivat heikkojen siteiden kautta esimerkiksi konkreettista apua työ-, opiskelu- tai harrastuspaikan hakuun liittyvissä asioissa. Lisäksi he saivat ryhmien syntysuomalaisilta miehiltä suomalaisen yhteiskuntaan, kulttuuriin ja elämänmenoon liittyvää hiljaista tietoa. On vaikea sanoa, missä määrin oppimisryhmien kautta syntyi kokonaan uusia ystävyys-suhteita vai toimivatko ryhmät pikemminkin vanhojen tuttavien kohtaamispaikkoina.

Haastattelemani maahanmuuttajamiehet ja syntysuomalaiset miehet suhtautuivat mahdollisten ystävyys-suhteiden muodostumiseen varovaisen myönteisesti. Ystävyys-suhteiden toivottiin kuitenkin syntyvän luonnollisesti ja ajan myötä sitä kautta, että löytyy jotain molempia osapuolia yhdistävää puhuttavaa ja tekemistä. Oppimisryhmän kaltaista toimintaa pidettiin hyvänä ja turvallisena tapana tutustua puolin ja toisin, koska se mahdollisti monenlaista ja monentasoista tutustumista, kohtaamista ja vuorovaikutusta ilman vaatimusta sitoutumisesta sen enempään. Kaikki haastattelemani maahanmuuttajamiehet toivat esiin myös suomalaisiin tutustumisen vaikeutta. Suomen kielen kurssien käyminen ei välttämättä takaa hyvää kielitaitoa, mikäli kieltä ei pääse käyttämään arkielämässä valtaväestön kanssa. Mikäli kielen opiskelu ei auta saamaan työpaikkaa ja kontakteja suomalaisiin, se voi vähentää myös kotoutumisen motivaatiota.

6.1.3 Syntysuomalaiset miehet haasteena

Tutkimuskohteena olleissa oppimisryhmissä kävi vain muutama syntysuomalainen mies. Oppimisryhmien kesto-haasteena onkin ollut syntysuomalaisten miesten saaminen mukaan toimintaan. Monesti kuvitellaan, että naiset olisivat miehiä innokkaampia va-

vapaaehtoistyöhön osallistumisessa. Kuitenkin vuoden 2009 ajankäyttötutkimuksen mukaan miehet tekivät Suomessa vapaaehtoistyötä jopa hieman enemmän kuin naiset, vaikka erot eivät olleet suuria. Sukupuolella on kuitenkin merkitystä siinä, millaiseen vapaaehtoistyöhön osallistutaan. Tutkimuksen mukaan miehet osallistuvat naisia enemmän urheiluseurojen ja liikuntakerhojen, asuinalueyhdistysten, kylätoimikuntien ja taloyhtiöiden, luonto- ja ympäristöyhdistysten sekä erilaisten harrastusjärjestöjen vapaaehtoistyöhön. Naiset puolestaan osallistuvat miehiä enemmän sosiaali- ja terveysjärjestöjen, uskonnollisten yhdistysten, maa- ja kotitalousalojen neuvontajärjestöihin sekä koulun ja päiväkodin vanhempaintoimintaan. (Tilastokeskus 2011, 1, 6–7.)

Tuon tutkimuksen valossa oppimisryhmätoiminta ei ole ehkä miesten tyyppillisesti harrastamaa vapaaehtoistoimintaa. Toisaalta monet pääkaupunkiseudun oppimisryhmistä kokoontuivat sellaiseen aikaan, ettei työssäkäyvillä ollut niihin käytännössä edes mahdollisuutta osallistua. Lisäksi monet järjestöt kilpailevat nykyään vapaaehtoisten ajasta, eivätkä ihmiset välttämättä ole valmiita lähtemään mukaan pitkäaikaista sitoutumista vaativaan vapaaehtoistoimintaan. Ehkä syntysuomalaisia miehiä olisi helpompi houkuttaa *Vieraasta Veljeksi* -toimintaan mukaan, mikäli se tarjoaisi myös lyhytkestoisempia, toiminnallisuuteen perustuvia tehtäviä tai ”tempauksia”. Yhdessä tekeminen on tehokas tapa murtaa jäätä ja madaltaa tutustumiskynnystä erilaisten ihmisten välillä. Ryhmissä voitaisiin myös kartoittaa nykyistä vielä enemmän sitä, millaisia taitoja ja harrastuksia maahanmuuttajamiehillä on, joita he voisivat välittää syntysuomalaisille miehille.

Oppimisryhmätoiminnan kaltaiseen vapaaehtoistyöhön mukaan lähteminen näyttäisi edellyttävän miehiltä tietynlaista yhteiskunnallista ajattelua, auttamis- ja vaikuttamishalua. Kaikki haastattelemani syntysuomalaiset miehet olivat lähteneet mukaan oppimisryhmätoimintaan, koska he halusivat auttaa maahanmuuttajamiehiä kotoutumisessa. Monet heistä ilmaisivat myös kiinnostuksensa vieraita kulttuureita kohtaan. Kiinnostuksen taso kuitenkin vaihteli haastateltavasta riippuen ja syvällisemmästä kiinnostuksesta pinnallisempaan. Kun joku käytti ryhmässä tilaisuutta hyväkseen ja harjoitteli opettelemaansa somalin kieltä ryhmän somalialaisten miesten kanssa, toiselle riitti keskustelun lomassa satunnaisesti johonkin kulttuuriin liittyneiden tiedonmurusten saaminen. Jatko-tutkimusta tarvittaisiin siitä, mikä saa kantasuomalaiset miehet ja naiset lähtemään mukaan nimenomaan maahanmuuttajien parissa tehtävään vapaaehtoistyöhön, eroavatko

miesten ja naisten syyt jotenkin toisistaan ja millaisten asenteiden vallassa vapaaehtoisuutta maahanmuuttajien parissa ylipäänsä tehdään.

6.1.4 Maahanmuuttajamiehille miesryhmiä?

Kukaan haastattelemistani maahanmuuttajamiehistä ja syntysuomalaisista miehistä ei ollut tullut oppimisryhmään nimenomaan sen takia, että kyse oli miesryhmästä. Jotkut olisivat jopa mieluummin olleet sekaryhmässä. Miesryhmää pidettiin kyllä sinällään myönteisenä asiana, mutta osallistujilla ei olisi ollut mitään naisten läsnäoloa vastaan. Tämä johtuu todennäköisesti siitä, että oppimisryhmät miellettiin ennen kaikkea suomen kielen keskusteluryhmiksi, jossa kotoutumiseen liittyvät asiat olivat miehisyyspohdintojen sijaan keskiössä. Kuitenkin monet aineistoni maahanmuuttajamiehistä ja syntysuomalaisista miehistä arvelivat, että mikäli ryhmässä olisi osallistujina myös naisia, sillä olisi jotain vaikutusta ryhmän toimintaan tai tunnelmaan. Opinnäytetyöni tulokset ovat näiltä osin samansuuntaisia kuin Linderborgin (2012, 75) tutkimuksessa.

Monesti ajatellaan, että miehille on vaikeampi järjestää ryhmätoimintaa kuin naisille. Erityisesti maahanmuuttajamiesten saamista mukaan ryhmiin pidetään vaikeana tehtävänä. Ehkä se on yksi syy, miksi heille järjestetään vähemmän kotoutumista tukevaa toimintaa kuin naisille. Miehistä ja pojista puhuttaessa korostetaan myös monesti toiminnallisuutta. Heille järjestetään mieluiten toiminnallisia ryhmiä, joissa esimerkiksi liikunta ja urheilu ovat keskeisessä roolissa. Vallalla on stereotyyppinen käsitys siitä, että miehet eivät halua osallistua ryhmätoimintaan, eivätkä varsinkaan sellaiseen, jossa keskustellaan. Kuitenkin monesti kyse voi olla siitä, että miehet eivät keskustele, koska heille ei ole luotu keskusteluun kannustavaa paikkaa ja tilaa. (Kerkkänen & Kaski 2011, 41; Muhammed 2011, 34.)

Joillekin haastattelemistani maahanmuuttajamiehistä oppimisryhmät näyttivät merkitsevän eräänlaista miesten omaa tilaa ja paikkaa, jossa heillä oli mahdollisuus tavata toisiaan perheen ulkopuolella, keskustella ja rentoutua. Monissa Suomea perinteisemmissä kulttuureissa koti edustaa naisen ja perheen paikkaa, kun taas miehet tapaavat toisiaan kodin ulkopuolella. Kun kantasuomalaiset miehet tapaavat toisiaan monesti pubeissa ja baareissa, niin aineistoni maahanmuuttajamiehistä jotkut tuntuivat kokevan, etteivät

nämä paikat ole heitä varten esimerkiksi hintojen kalleuden ja niissä tapahtuvan alkoholin juomisen takia. Jotkut saattoivat pelätä joutuvansa niissä myös humalaisten kantasuomalaisten syrjivän ja rasistisen käytöksen kohteiksi. Oppimisryhmät tarjosivatkin turvalliset puitteet maahanmuuttajamiesten ja syntysuomalaisten miesten kohtaamiselle, tutustumiselle, keskusteluille ja yhdessä tekemiselle. Myös jotkut aineistoni syntysuomalaisista miehistä kertoivat käyvänsä ryhmässä sen takia, että se tarjosi heille vastapainoa ja eräänlaisen arjen ja työelämän suorituspainesta vapaan vyöhykkeen.

Miesryhmiä perustellaan monesti vetoamalla miesten samankaltaisiin kommunikaatiotapoihin, jotka eroavat naisten tavoista kommunikoida. Miesten ajatellaan pitäytyvän asiassa ja naisten keskittyvän tunteisiin, kokemuksiin ja sosiaalisten suhteiden ylläpitämiseen. Miesryhmissä tämän miesten samankaltaisen tavan kommunikoida sanotaan vähentävän väärinymmärretyksi tulemisen riskiä, mikä samalla myös helpottaa miesten keskinäistä vuorovaikutusta ja asioiden käsittelyä. (vrt. Peitsalo 2008, 34.) Tämä voi pitää paikkansa, mikäli ryhmässä olevat miehet todella ovat hyvin samanlaisia, toteuttavat mieheyttään samalla tavalla ja ovat hyvin samankaltaisessa elämäntilanteessa. Näkemyksessä sivuutetaan kuitenkin miesten keskinäiset ja yksilölliset erot, mitkä saattavat vain korostua monikulttuurisessa miesryhmässä. Eri kulttuureissa olevilla ihmisillä on erilaiset tavat kommunikoida ja ilmaista itseään. Joissakin kulttuureissa miehille voi olla sallitumpaa tunnepitoisempi tapa kommunikoida kuin esimerkiksi Suomessa.

Opinnäytetyössäni en saanut vahvistusta sille, että ryhmäläisiä olisi ensisijaisesti yhdistänyt sukupuoli ja että maahanmuuttajamiehille pitäisi järjestää nimenomaan mieserityistä ryhmätoimintaa. Pikemminkin käsitykseni maahanmuuttajamiesten heterogeenisuudesta vain vahvistui. On varmasti maahanmuuttajamiehiä, jotka eivät halua osallistua minkäänlaiseen ryhmätoimintaan ollenkaan. On varmasti niitä, jotka eivät halua olla naisten kanssa samassa ryhmässä. On myös niitä, joita miesryhmät eivät kiinnosta, mutta jotka haluaisivat osallistua sekaryhmään. On vielä niitäkin, joiden mielestä ryhmän jäsenten pitäisi kuulua vain samaan etniseen ryhmään kuin he itse. Miehille suunnattu ryhmä voi kuitenkin madaltaa maahanmuuttajamiesten kynnystä lähteä toimintaan mukaan. Esimerkiksi oppimisryhmistä *Satakieliset* perustettiin juuri sen takia, että maahanmuuttajamiehet eivät halunneet osallistua kaikille tarkoitettuun ryhmään, koska he mielsivät sen naisten runsaan osanoton takia naisten ryhmäksi.

Pidän sukupuoli- ja kulttuurisensitiivisyyttä parhaimmillaan tasa-arvoa ja uusia mahdollisuuksia tuottavina toimintatapoina, mikäli niissä huomioidaan yksilöiden välisiä eroja. Sukupuolierityisyys ei saisi kuitenkaan ajaa sukupuolia entistä kauemmaksi toisistaan tai vahvistaa entisestään perinteisiä sukupuolirooleja ja sukupuolittuneita käyttäytymismalleja esimerkiksi tarjoamalla oletusarvoisesti maahanmuuttajalaisille ompelu- ja ruokakerhoja ja maahanmuuttajamiehille jalkapalloa (ks. Punnonen 2007, 523). Lisäksi sukupuoli- ja kulttuurisensitiivisyys ei maahanmuuttajatyössä välttämättä sinällään riitä, vaan sukupuolen ja kulttuurin merkitykset voivat korostua liikaa ja peittää alleen muita tärkeitä tai jopa merkittävämpiä tekijöitä.

6.2 Tutkimusprosessin arviointi

Vaikka tutkimuksen tekeminen etnografisella tutkimusotteella oli varsin hidasta ja aikaa vievää puurtamista, niin se puolsi mielestäni hyvin paikkaansa *Vieraasta Veljeksi* -oppimisryhmien tutkimisessa. Oppimisryhmien erilaiset tilanteet, tapahtumat, keskustelut, kohtaamiset ja vuorovaikutus muodostivat monimuotoisen kokonaisuuden, josta olisi ollut vaikea saada syvällistä tietoa ilman ryhmiin osallistujien ja ohjaajien kanssa vietettyä aikaa, osallistuvaa havainnointia ja haastatteluja.

Etnografian kokonaisvaltaisuus, jota on pidetty sen rikkautena, ei ole täysin ongelmattonta. Vaarana on pidetty, että kokonaisvaltaisuudesta voi tulla liian subjektiivista ja vaikutelmanvaraista. Koska laadullisessa tutkimuksessa tutkijan katsotaan olevan tutkimuksensa tärkein tutkimusväline, niin myös tutkija on tutkimuksen pääasiallinen luotettavuuden kriteeri. Tällöin luotettavuuden arviointi koskee koko tutkimusprosessia. (Eskola & Suoranta 2005, 105, 210.)

Olen pyrkinyt raportissani kuvaamaan mahdollisimman tarkasti, avoimesti ja johdonmukaisesti, miten olen tutkimukseni eri vaiheet toteuttanut ja millaista vaihtelua itsessäni tutkijana, aineistonhankinnassa, tutkittavassa ilmiössä ja analyysissä on tutkimusprosessin aikana tapahtunut. Prosessin esiin tuomisella yritän tarjota lukijalle välineitä, jotta tämä voi arvioida tutkimukseni luotettavuutta ja uskottavuutta. (ks. Kiviniemi 2010, 81–83; Hirsjärvi ym. 2009, 232.)

Etnografisella tutkimusotteella hankitusta aineistosta tulee usein laaja, jolloin tutkimuksen aiheen rajauksen merkitys korostuu. Opinnäytetyössäni rajaamista tapahtui jo sitä kautta, että tutkimustehtäväni säilyivät suunnilleen samankaltaisina tutkimussuunnitelmasta prosessin loppuun saakka, vaikka näkökulmat ilmiön tarkasteluun muotoutuivat ja tarkentuivat matkan varrella. Sekä kenttätöissä että haastatteluissa tutkimustehtävät muodostivat työlleni raamit, jotka estivät mielenkiintoani harhailemasta liikaa sivupoiluille. Pohdin kuitenkin sitä, suuntasivatko tutkimustehtäväni liikaa havaintojani ja tekemiäni haastatteluja ja jäikö minulta jotain oleellista sen takia huomaamatta ja kysymättä. Etnografisessa tutkimuksessa tutkijan on kuitenkin hyväksyttävä se tosiasia, että mahdollisuudet kentän suhteen ovat joka tapauksessa rajalliset (Hautaniemi 2004, 24).

Kuvaukseni ja tulkintani tutkimuskohteena olleista ryhmistä ovat vahvasti sidoksissa tiettyyn tutkijaan, tiettyyn aikaan, tiettyihin paikkoihin ja ihmisiin. Myös tutkijan valitsemat tutkimusmenetelmät tuottavat tietynlaisia kuvauksia, versioita ja ymmärryksiä tutkitavasta todellisuudesta (Atkinson ym. 2003, 147). Jouduin hyväksymään kenttätöiden aikana tekemiäni muistiinpanojeni puutteellisuuden, mikä kuuluu etnografisen tutkimuksen luonteeseen. Etnografiassa tutkija havainnoi ja kirjaa jotkin asiat muistiin merkityksellisinä ja sivuuttaa toiset asiat vähemmän merkityksellisinä tai merkityksettöminä. Kyse on jatkuvasta valintojen tekemisestä: tutkija päättää, milloin, missä, mistä ja miten hän kirjaa havaintoja muistiin. Koska kuvaukset sisältävät havainnoinnin ja tulkinnan elementtejä, erilaiset kuvaukset ”samoista” tilanteista ja tapahtumista ovat mahdollisia. (Emerson ym. 1995, 5, 8, 20.) Opinnäytetyössäni myös tutkijan sukupuoli on ollut vaikutusta tulkintojen tekemisessä. Miestutkija olisi voinut nähdä asiat toisella tavalla, painottaa eri asioita ja tuottaa erilaisia tulkintoja oppimisryhmien ilmiöstä.

Opinnäytetyöprosessin aikana hankkimastani aineistosta tuli suunniteltua laajempi, koska päädyin haastattelemaan tutkimustani varten useampaa ihmistä kuin olin alun perin ajatellut. Haastattelut kuitenkin rikastivat aineistoani. Mikäli olisin käyttänyt työssäni menetelmänä pelkästään osallistuvaa havainnointia, olisi aineistoni perustunut kokonaisuudessaan lähinnä omiin subjektiivisiin havaintoihini ryhmien toiminnasta. Mikäli olisin tehnyt pelkästään haastatteluja ilman kenttätöitä, olisin ollut täysin haastateltavien kertomusten varassa. Vaikka eron tekeminen sen välillä, mitä ihmiset tekevät ja mitä he sanovat tekevänsä, on monesti liioiteltua, niin tekemisen merkitystä ja sen kontekstia ei voi unohtaa. Kokemukset, joita ihmiset jakavat haastattelussa, ovat myös puhuttua toi-

mintaa. Ne liittyvät johonkin sosiaalisesti jaettuun viitekehykseen, jota vasten tutkijan tulisi niitä analysoida. (ks. Atkinson ym. 2003, 116–117.)

Mikäli maahanmuuttajataustaiset haastateltavat olisivat voineet käyttää haastattelussa omaa äidinkieltään, haastatteluista olisi varmasti tullut rikkaampia, syvempiä ja sävykäämpiä. Huttusen (2010) mukaan muun kuin oman äidinkielen käyttäminen haastattelussa ei välttämättä tarkoita sitä, että haastattelun luotettavuus kärsii kieli- ja kommunikationgelmiänsä takia. Tällaisessa tilanteessa yhteisten merkitysten etsimisestä ja rakentamisesta voi muodostua hedelmällinen yhteinen maaperä. (Huttunen 2010, 42.) Minulle ei tullut haastatteluissa sellaista tunnetta, että haastateltavat olisivat pyrkineet peittelemään sitä, etteivät ymmärtäneet kysymystä tai että he olisivat pyrkineet vastaamaan haastattelijaa miellyttävällä tavalla. Väärinymmärryksiä tapahtui muutaman kerran niin, että haastateltava vastasi kysymyksen ohi. Näissä tapauksissa kysyin asiaa uudestaan käyttäen eri sanoja, jolloin sain vastauksen alkuperäiseen kysymykseeni.

Tutkijat käyttävät joskus myös tulkkeja tehdessään etnografista tutkimusta. Tulkilla on tällöin merkittävä rooli aineistontuotantoprosessissa, sillä hänen kauttaan suodattuvat toisaalta haastattelijan kysymykset ja toisaalta haastateltavien vastaukset (Williamson ym. 2011, 383). Tulkin käyttäminen olisi ollut hankalaa kenttätyön aikana. Tulkkeja olisi tarvittu useita, koska oppimisryhmien miehet edustivat eri etnisiä ryhmiä ja kieliä. En halunnut rajata tutkimustani koskemaan vain jotakin tiettyä etnistä ryhmää, koska se olisi antanut väärän kuvan ryhmäläisistä. Haastattelut järjestyivät usein myös varsin spontaanisti ja nopeallakin aikataululla, joten tulkin saaminen olisi voinut olla aikataullisesti vaikeaa, ellei peräti mahdotonta. Tulkin käyttäminen olisi myös lisännyt haastatteluiden kestoja huomattavasti, mikä olisi hidastanut niiden litterointia.

Analysoidessani aineistoani vertailin havaintopäiväkirjani muistiinpanoja litteroituihin haastatteluihin ja muuhun hankkimaani materiaaliin. Tein ristiinvalidointia, jolla tarkoitan Syrjäläisen (1995, 89) tapaan omien tulkintojen varmentamista ja kyseenalaistamista tarkastelemalla tulkinnan esiintymistä eri tavoin hankitussa aineistossa. Etnografisessa tutkimuksessa korostuu tulkinnallisuus, ja tutkijan voi olla mahdotonta todistaa tekemiensä tulkintojen todenperäisyyttä. Tutkijan tekemät tulkinnalliset selitykset ovat kerronnallisia kuvauksia, joilla pyritään tuomaan esiin sosiaalisten ilmiöiden tarkoituksia ja

merkityksiä sekä tekemään ymmärrettäväksi tutkimuskohdetta. (Syrjäläinen 1995, 96.) Tämä vastaa käsitystäni opinnäytetyössäni esittämistäni tulkinnallisista selityksistä.

Muistiinpanojen tekeminen ja niiden kirjoittaminen puhtaaksi havaintopäiväkirjaan totuttivat minut kirjoittamaan opinnäytetyöprosessin alusta lähtien. Niinpä varsinaisen tutkimusraportin kirjoittamiseen ei tullut kynnystä, vaan se tuntui luonnolliselta jatkumolta edellisiin työvaiheisiin. Eri työvaiheiden limittymisestä toisiinsa oli paljon hyötyä, ja se toi tervetullutta vaihtelua tutkimusprosessiin. Kun minusta kenttätyöjakson jälkeen tuntui siltä, etten vähään aikaan halua nähdä koko havaintopäiväkirjaa, saatoinkin keskittyä joksikin aikaa tutkimuskirjallisuuden lukemiseen. Kun haastattelujen litterointi alkoi tuntua puuduttavalta työvaiheelta, saatoinkin palata lukemaan havaintopäiväkirjaa. Kun tuntui, etten jossakin asiassa päässyt eteenpäin, aina löytyi jokin toinen työvaihe, jota saatoinkin edistää. Niinpä työ tuntui etenevän koko ajan, vaikkakin pienin askelin.

Suurin osa tutkijan kentällä kokemasta ja havainnoimasta tallentuu ainoastaan tutkijan muistiin, päänsisäisiksi muistiinpanoiksi (Emerson, Fretz & Shaw 2007, 356). Antoisinta tutkimusprosessissa olivat kohtaamiset, keskustelut ja yhdessä tekeminen ryhmien erilaisten ihmisten kanssa. Näistä muistiini tallentuneista hetkistä, retkistä ja ihmisten kertomista tarinoista on tullut minulle arvokkaita ja merkittäviä kokemuksia, jotka ovat lisänneet ymmärrystäni maahanmuuttajamiesten tilannetta kohtaan.

6.3 Tutkimuseettinen pohdinta

Ihmisarvon kunnioittamista pidetään eettisesti kestävien tutkimustapojen lähtökohtana. Siihen sisältyy tutkimukseen osallistuvien ihmisten itsemääräämisoikeuden kunnioittaminen, henkisen, fyysisen ja taloudellisen vahingoittamisen välttäminen sekä tutkittavien yksityisyyden kunnioittaminen ja suojeleminen. (Kuula 2006, 60.) Osallistujien hyvinvointi on asetettava kaiken edelle (Tuomi & Sarajärvi 2009, 131). Olen pyrkinyt noudattamaan näitä periaatteita opinnäytetyöprosessini aikana.

Toimin oppimisryhmissä avoimesti tutkijan roolissa ja kerroin ryhmäläisille, mistä opinnäytetyössäni on kysymys. Kuitenkin varsinkin prosessin alussa en voinut antaa kovin yksityiskohtaista tietoa ryhmissä tutkimuksestani, koska en ollut varma, tapah-

tuuko esimerkiksi tutkimustehtävissäni muutoksia. Laadullinen ja etnografinen tutkimus eroaa esimerkiksi lääketieteellisestä tutkimuksesta siinä, että sen kysymyksenasettelut ja tutkimusasetelmat ovat monesti väljempää, avoimempia ja epämääräisempiä. Etnografisen tutkimuksen tekijä ei voi antaa yhtä tarkkaa selostusta tavoitteistaan ja menetelmistään kuin lääketieteellisen tutkimuksen tekijä. (Mäkelä 2005, 10.)

On mahdollista, että ryhmissä oli maahanmuuttajamiehiä, joille roolini ryhmässä jäi epäselväksi. Tämä koskee etupäässä miehiä, jotka kävivät vain muutaman kerran ryhmässä ja joiden kanssa minulle ei tullut tilaisuutta jutella kahden kesken. Yhtäläisen tiedonkulun varmistamisesta tuli haaste myös sen takia, että esittely- ja kuulumiskierroksen aikaan kaikki miehet eivät olleet yleensä samaan aikaan paikalla. Maahanmuuttajamiehet, jotka osasivat suomea vasta hyvin vähän, eivät välttämättä ymmärtäneet, kun kerroin opinnäytetyöstäni esittelykierroksella. Tosin monesti paikalla oli miehiä, jotka pystyivät tulkkamaan vähemmän suomea osaaville, mistä ryhmässä puhuttiin.

Olisin halunnut noudattaa ryhmissä mahdollisimman hyvin tasapuolisuuden periaatetta, mutta se osoittautui käytännössä mahdottomaksi. Oli vaikea tutustua niihin miehiin, jotka tulivat paikalle ryhmätapaamisen jo alettua, lähtivät etuajassa pois tai osallistuivat muuten hyvin epäsäännöllisesti toimintaan. Olin vuorovaikutuksessa eniten niiden maahanmuuttajamiesten kanssa, jotka osasivat joko suomea tai englantia, jotka olivat rohkeampia puhumaan kuin muut osallistujat, jotka osallistuivat toimintaan säännöllisesti ja joiden kanssa oli mahdollista jutella esimerkiksi ennen tai jälkeen varsinaisen ryhmätapaamisen. Yritin kuitenkin vähintään tervehdyksillä huomioida jokaista ryhmäläistä.

Osallistuva havainnointi ei ole menetelmänä eettisesti ongelmaton. Koska osallistuin toimintaan muiden lailla, niin ryhmäläiset eivät välttämättä tulleet ajatelleeksi, mitä se merkitsee, että samalla havainnoin. He näkivät minun kirjoittavan ryhmätapaamisilla muistiinpanoja, mutta he eivät tieneet, mitä kirjasin muistiin. Kirjasin muistiin esimerkiksi kuulemiani pieniä dialogeja tai yksittäisiä kommentteja, mihin en pyytänyt erikseen lupaa. Kenttätyö perustuu luottamukseen, ja tutkimukseen osallistuvien ihmisten pitää voida luottaa siihen, että tutkija on tuon luottamuksen arvoinen. Luottamuksen saavuttaminen ei ole itsestään selvää, vaan se vie aikaa, ja sen voi myös menettää.

Grönforsin (2008, 119) mukaan tutkijan ei tulisi käyttää tutkimuksessaan tietoa, jonka hän on saanut yksityishenkilönä. Etnografiassa rajanveto tutkijana saadun tiedon ja yksityishenkilönä saadun tiedon välillä voi olla monesti mahdotonta. Opinnäytetyössäni en kokenut rajanvetoa kovin vaikeaksi. Tutkimustehtäväni painoutuivat oppimisryhmätoimintaan, joten opinnäytetyössäni en ole tuonut esiin ryhmäläisten kanssa käymiäni muita keskusteluja, jotka liittyivät heidän elämäntilanteeseensa ja saattoivat olla hyvin henkilökohtaisia. Mitä tulee haastatteluihin, tutkijalla on suuri vastuu haastattelun kulusta ja tutkimusintressin säilymisestä keskustelun kohteena (Tolonen & Palmu 2007, 110). Tekemäni haastattelut painoutuivat oppimisryhmien käsittelyyn, eikä haastatteluissa keskusteltu kovin paljon muista asioista.

Haastatteluun osallistujilla on usein paremmat mahdollisuudet yksityisyyden rajan vetämiseen kuin osallistuvassa havainnoinnissa, koska he voivat kieltäytyä vastaamasta johonkin kysymykseen. He voivat myös kieltäytyä koko haastattelusta. Kerroin tulevista haastatteluista ryhmiin osallistujille sekä suullisesti että kirjallisesti. Jaoin ryhmissä suomen- ja englanninkielisiä tiedotteita haastatteluihin liittyen (Liitteet 1 & 2). Halusin varmistaa, että ryhmäläiset tietävät, mistä haastattelussa on kyse ja millaisia asioita siinä on tarkoitus käsitellä, jotta he voivat arvioida, haluavatko he osallistua tutkimukseen. Pidin tätä varmistusta tarpeellisenä mahdollisten väärinkäsitysten välttämiseksi. Kun ensimmäisen kerran kerroin ryhmissä tulevista haastatteluista, ymmärsin konkreettisesti, että haastattelun voi ymmärtää monella tavalla.

Yksi ensikertalaisista on kiinnostunut haastattelusta. Hän istuu vieressäni ja kysyy minulta: ”Sinä sosiaali-?” Kerron olevani sosiaalialan opiskelija. Hän osoittaa minulle kirjoittamaani infopaperia haastattelusta ja kysyy, puhutaanko siinä, jos on esim. ongelmia. Minusta tuntuu, että hän on saanut sellaisen käsityksen, että keskustelussa käydään vähän samanlaisia asioita läpi kuin sosiaalityöntekijän kanssa. Ehkä se, että olen kertonut olevani sosiaalialan opiskelija, on saanut hänet ajattelemaan niin. Vai luuleeko hän minua sosiaalityöntekijäksi? Jään miettimään, toivoisiko hän pääsevänsä sellaiseen keskusteluun, jossa hän voisi puhua mahdollisista ongelmistaan. Kun selitän asiaa hänelle hitaasti suomeksi, hän nyökkää ja hymyilee vähän epävarmasti. Ymmärtääkö hän nyt, mistä on kyse? En voi tietää, kun yhteistä kieltä ei ole. Tai se ei toimi riittävän hyvin. Pahuksen kielimuuri. (Salminen 2012.)

Maahanmuuttajilla voi olla paljonkin kokemuksia haastatteluista. Ne ovat monesti ennen kaikkea erilaisia viranomaishaastatteluja, joita he ovat käyneet esimerkiksi poliisin, maahanmuuttoviranomaisen tai sosiaalityöntekijän kanssa. Ote havaintopäiväkirjastani

kuvaa ehkä sitä, millainen mielikuva maahanmuuttajalla voi herätä puhuttaessa haastattelusta. Tämän jälkeen, kun kerroin ryhmäläisille tulevista haastatteluista, puhuin yleensä haastattelun sijaan mieluummin keskustelusta. Ennen haastattelun alkua kävin haastateltavan kanssa läpi haastatteluostumuksen (Liite 3), jonka allekirjoitimme kahtena kappaleena. Lisäksi pyysin lupaa haastattelun tallentamiseen digitaalisella sanelimella, mihin kaikki haastateltavat suostuivat. Haastattelun lopuksi pyysin haastateltavia vielä kertomaan ajatuksiaan ja tuntemuksiaan haastattelun jälkeen, koska halusin varmistua, ettei kukaan ollut tullut katumapäälle haastattelun jälkeen.

Vaikka tutkittavilta on pyydetty suostumus tutkimuksen tekoon ja haastatteluihin, se ei kokonaan poista tutkijan vastuuta. Tutkittavat eivät aina voi hahmottaa prosesseja, joita tutkimus voi saada aikaan. He eivät myös voi etukäteen tietää, millaiseen valoon tutkijan tekemät yhteenvedot heidät asettavat. Saattaa olla vaikeaa tyhjentävästi selostaa, mihin tutkimuksen tietoja tullaan käyttämään ja millainen on tutkimuksen maailma. (Holmila 2005, 24.)

On mahdollista, että olen opinnäytetyössäni raportoinut yhdessä käydyn keskustelun tavalla, jota haastateltavat eivät tunne omakseen tai jonka tulkinnasta he eivät ole samaa mieltä (ks. Honkatukia & Suurpää 2007, 20). Haastateltavista jotkut kertoivat minulle halunneensa osallistua haastatteluun tuodakseen maahanmuuttajien tilannetta esiin ja edistääkseen maahanmuuttajamiesten oppimisryhmätoimintaa Suomessa. Toivon, että opinnäytetyölläni en ole pettänyt näitä odotuksia.

Tutkimuksen eettisyyden lisäämiseksi monet tutkijat ajattelevat tutkimussuhteen perustuvan vastavuoroisuuteen. Kuitenkin puhe vaihtosuhteesta voi johtaa helposti virheelliseen ajatukseen, että tutkijan on jotenkin oltava tutkittaville hyödyksi, koska he antavat hänen tutkia itseään. (Mäkelä 2005, 11.) Pohdin opinnäytetyöprosessin aikana vastavuoroisuuden periaatetta ja miten se voisi toteutua. Jossain määrin se toteutuikin, sillä autoin oppimisryhmien miehiä suomen kielen harjoittelussa ja kerroin heille suomalaisen yhteiskuntaan ja kulttuuriin liittyviä asioita. Kun pääsin keskustelemaan minulle vieraista kulttuureista olevien ihmisten kanssa ja tekemään heille kysymyksiä, vastaavasti he pääsivät tekemään kysymyksiä minulle. Pyrkimyksenäni kentällä oli luoda keskustelulle ja kyselemiselle avoin ja dialoginen ilmapiiri, missä mielestäni onnistuin.

Tolosen ja Palmun (2007, 111) mukaan onnistunut haastattelutilanne voi olla sellainen, jossa ei välttämättä tule uutta tietoa esiin, mutta haastatteluun osallistuminen on ollut merkittävää haastateltavalle itselleen, ja hän voi nähdä itsensä arvokkaana informanttina tutkijalle. Opinnäytetyötäni varten tekemissäni maahanmuuttajamiesten haastatteluissa uskon, että monille heistä haastattelutilanteista teki merkityksellisiä onnistumisen kokemuksia. Melkein jokainen heistä vähätteli suomen kielen taitoaan ennen ja jälkeen haastattelun, mutta noin tunnin ajan keskusteleminen tietyistä teemoista ja kysymyksiin vastaaminen suomeksi saattoi antaa heille itseluottamusta oman kielitaidon suhteen. Yksi haastateltavista sanoikin, että haastattelu oli ollut hänelle myös suomen kielen harjoittelua. Haastattelutilanne saattoi joillekin haastateltavista olla uusi siinä mielessä, että siinä suomalainen ihminen oli kiinnostunut heidän kokemuksistaan, ajatuksistaan ja tuntemuksistaan. Joillekin tilanteesta saattoi muodostua tärkeä kuulluksi tuleminen tilanne.

Etnografisessa tutkimuksessa tavoitteena on inhimillisen ymmärryksen lisääminen (Syrjäläinen 1995, 77). Vaikka kentällä tutkija pyrkii sensitiiviseen ja vastavuoroiseen kohtaamiseen ja vuorovaikutukseen tutkittavien kanssa, niin tutkijan valta kysyä, tulkita ja kirjoittaa toisten elämästä säilyy (Tolonen & Palmu 2007, 109). Opinnäytetyöni aktiivisen kirjoittamisen aikoihin Umayya Abu-Hanna (2012) aloitti Helsingin Sanomissa ilmestyneellä artikkelillaan vilkkaan keskustelun suomalaisesta rasismista. Olen pohtinut, miten kirjoitan raporttiani niin, että se lisää ymmärrystä maahanmuuttajamiehiä ja heidän tilannettaan kohtaan, eikä lisää ennakkoluuloja ja vastakkainasetteluja.

Toivon, että opinnäytetyöstäni välittyy viesti nähdä maahanmuuttajamiehet ennen kaikkia yksilöinä, miehinä ja ihmisinä maahanmuuttajaksi, muukalaiseksi ja toiseksi luokittelemisen sijaan. Toivon myös, että työni lisää kiinnostusta maahanmuuttajamiehille suunnattua matalan kynnyksen kotoutumistoiminnan järjestämistä kohtaan ja että synty-suomalaiset miehet saisivat siitä kimmokkeen lähteä mukaan maahanmuuttajien parissa tehtävään vapaaehtoistyöhön.

EPILOGI: *VIERAASTA VELJEKSI* -OPPIMISRYHMÄSTÄ ULKONA

Yksi tuli sieltä ja toinen tuli täältä,
 idästä, lännestä, pohjan päältä.
 Yksi tuli hevosin ja välkkyvin valjain,
 toinen tuli kävellen ja kyynärpäin paljain.
 Eri oli matka ja eri oli määrä,
 kellä oli oikea, kellä oli väärä.
 Maantien varteen me yhdyimme yössä,
 siinä oli toiset jo tulenteon työssä.
 Kohta me istuimme veljien lailla
 ympäri valkean, huolia vailla.
 (Eino Leino n. 1896–1919: *Mieron nuotioilla*,
 runokokoelmasta *Yökehräjä*)

Opinnäytetyöprosessini aikana keskustelut rasismista ja vihapuheesta ovat velloneet Suomessa, ja äänenpainot ovat jälleen koventuneet maahanmuuton ja maahanmuuttajien suhteen. Kun maahanmuutto- ja kotouttamispolitiikassa puhutaan yhteisöllisyydestä ja osallisuudesta, niin en tiedä, mitä noilla suurilla sanoilla tavoitellaan ja tarkoitetaan. Yhteisöllisyys ja osallisuus näyttävät murenevan pieniksi, samanmielisten porukoiksi, jotka eivät halua tietää toisenlaisten porukoiden todellisuudesta mitään. Syntyy poteroita, joista pelokkaina, piikit valmiiksi pystyssä kurkimme toisiamme.

Yksi haastattelemistani syntysuomalaisista miehistä pohti oppimisryhmätoiminnan vaikuttavuutta ja merkitystä seuraavalla tavalla:

[---] Tää on enemmänkin sit tällasta... et yritetään pienillä laastareilla paikata isoa haavaa, mut jos se laastari sattuu osumaan just oikeaan kohtaan, niin sehän voi olla se mikä auttaa [---]

Pienillä asioilla, ”laastareilla”, on merkitystä. Esimerkiksi yhdellä hyvällä kohtaamisella kantasuomalaisen kanssa voi olla merkittävät ja kauaskantoiset seuraukset maahanmuuttajan elämässä. Sama pätee myös toisin päin. *Vieraasta Veljeksi* -oppimisryhmien kaltaiset nuotiopiirit mahdollistavat näitä kohtaamisia, vuorovaikutusta, ahaa-elämyksiä, etäisyyksien kuromista umpeen, kun vain ihmiset uskaltavat nousta poteroistaan pois.

LÄHTEET

- Abu-Hanna, Umayya 2012. Lottovoitto jäi lunastamatta. Helsingin Sanomat 30.12.
- Alitolppa-Niitamo, Anne 2005. Maahanmuuttajataustaiset perheet ja hyvinvoinnin edellytykset. Teoksessa Anne Alitolppa-Niitamo, Ismo Söderling & Stina Fågel (toim.) Olemme muuttaneet. Näkökulmia maahanmuuttoon, perheiden kotoutumiseen ja ammatillisen työn käytäntöihin. Helsinki: Väestöliitto, Väestöntutkimuslaitos & Kotipuu, 37–52. Viitattu 23.2.2013. <http://vaestoliitto-fi-bin.directo.fi/@Bin/5f4bd6d711b72f248de0ae85ff8a899b/1330683802/application/pdf/490819/Olemmemuuttaneet.pdf>.
- Anis, Merja 2008. Sosiaalityö ja maahanmuuttajat. Lastensuojelun ammattilaisten ja asiakkaiden vuorovaikutus ja tulkinnat. Väestöntutkimuslaitoksen julkaisusarja D 47/2008. Helsinki: Väestöliitto. Viitattu 23.2.2012. <http://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/35938/diss2008Anis.pdf?sequence=1>.
- Anis, Merja 2012. Isäkuvat monikulttuurisissa lastensuojelun kohtaamisissa. Teoksessa Suvi Keskinen, Jaana Vuori & Anu Hirsiaho (toim.) Monikulttuurisuuden sukupuoli: kansalaisuus ja erot hyvinvointiyhteiskunnassa. Tampere: Tampere University Press, 321–348.
- Anttonen, Erja 2007. Sukupuolisensitiivisyys kansalaistoiminnassa ja nuorisotyössä. Humanistisen ammattikorkeakoulun julkaisuja. Sarja C. Oppimateriaaleja 13. Helsinki: Humak. Viitattu 25.2.2013. <http://www.humak.fi/sites/default/files/sukupuolisensitiivisyys-kansalaistoiminnassa.pdf>.
- Atkinson, Paul; Coffey, Amanda & Delamont, Sara 2003. Key Themes in Qualitative Research. Walnut Creek, Lanham, New York & Oxford: AltaMira Press.
- Atkinson, Paul; Coffey, Amanda; Delamont, Sara; Lofland, John & Lofland, Lyn 2007. Editorial Introduction. Teoksessa Paul Atkinson, Amanda Coffey, Sara Delamont, John Lofland & Lyn Lofland (ed.) Handbook of Ethnography. Los Angeles, London, New Delhi & Singapore: SAGE, 1–7.

- Autonen-Vaaraniemi, Leena 2010. Men's Activism, Moral Reasoning and Good Fatherhood in Post-Divorce Family Context. *NORMA / Nordic Journal for Masculinity Studies* 5 (1), 45-59.
- Berry, John W. 1997. Immigration, Acculturation, and Adaptation. *Applied Psychology: An International Review* 46 (1), 5-34. Viitattu 25.1.2013. Saatavissa <http://www.nelliportaali.fi>, EBSCO Academic Search Premier -aineisto.
- Castaneda, Anu E.; Rask, Shadia; Koponen, Päivikki; Mölsä, Mulki & Koskinen, Seppo (toim.) 2012a. Maahanmuuttajien terveys ja hyvinvointi: tutkimus venäläis-, somalialais- ja kurditaustaisista Suomessa. THL Raportti 61/2012. 2. uudistettu painos. Helsinki: Terveystieteiden tutkimuskeskus. Viitattu 18.2.2013. <http://www.julkari.fi/handle/10024/90907>.
- Castaneda, Anu E.; Lehtisalo, Riikka; Schubert, Carla; Halla, Tapio; Pakaslahti, Antti; Mölsä, Mulki & Suvisaari, Jaana 2012b. Mielenterveyspalvelut. Teoksessa Anu E. Castaneda, Shadia Rask, Päivikki Koponen, Mulki Mölsä & Seppo Koskinen (toim.) Maahanmuuttajien terveys ja hyvinvointi: tutkimus venäläis-, somalialais- ja kurditaustaisista Suomessa. THL Raportti 61/2012. 2. uudistettu painos. Helsinki: Terveystieteiden tutkimuskeskus, 157-164. Viitattu 18.2.2013. <http://www.julkari.fi/handle/10024/90907>.
- Davydova, Olga 2012. Venäjän lännestä Suomen itään: sukupuolittunut maahanmuutto ja haurastuneet työmarkkinat. Teoksessa Suvi Keskinen, Jaana Vuori & Anu Hirsiaho (toim.) Monikulttuurisuuden sukupuoli: kansalaisuus ja erot hyvinvointiyhteiskunnassa. Tampere: Tampere University Press, 72-100.
- Djabanor, Jerry 2011. Immigrant Family Life in Finland: The Male Perspective on Family Life Relationship, Upbringing of Children and Social Integration. Diaconia University of Applied Sciences. Järvenpää Unit. Degree Programme in Social Services. Bachelor Thesis.
- Donaldson, Mike; Hibbins, Raymond; Howson, Richard & Pease, Bob (ed.) 2009. Migrant Men. *Critical Studies of Masculinities and the Migration Experience*. New York & London: Routledge.
- Donato, Katherine; Gabaccia, Donna; Holdaway, Jennifer; Manalansan, Martin & Pessar, Patricia 2006. A Glass Half Full? Gender in Migration Studies. *IMR* 40 (1), 3-26. Viitattu 24.1.2013. Saatavissa <http://www.nelliportaali.fi>, EBSCO Academic Search Premier -aineisto.

- Emerson, Robert; Fretz, Rachel & Shaw, Linda 1995. *Writing Ethnographic Fieldnotes*. Chicago & London: The University of Chicago Press.
- Emerson, Robert; Fretz, Rachel & Shaw, Linda 2007. Participant Observation and Fieldnotes. Teoksessa Paul Atkinson, Amanda Coffey, Sara Delamont, John Lofland & Lyn Lofland (ed.) *Handbook of Ethnography*. Los Angeles, London, New Delhi & Singapore: SAGE, 352–368.
- Ensi- ja turvakotien liitto ry i.a. Maahanmuuttajanaiset ja parisuhdeväkivalta. Helsinki: Ensi- ja turvakotien liitto ry. Viitattu 23.2.2013.
http://www.ensijaturvakotienliitto.fi/liitto/haetko-tietoa/perhevakivalta/maahanmuuttajanaiset_ja_parisuhd/.
- Eriksen, Thomas Hylland 2004. *Toista maata? Johdatus antropologiaan*. Helsinki: Gaudemus & Suomen Antropologinen Seura.
- Eskola, Jari & Suoranta, Juha 2005. *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. 7. painos (1. p. 1998). Tampere: Vastapaino.
- Fingerroos, Outi 2003. Refleksiivinen paikantaminen kulttuurien tutkimuksessa. *Elore* 10 (2). Viitattu 25.2.2013. http://www.elore.fi/arkisto/2_03/fin203c.html.
- Forsander, Annika 2002. Luottamuksen ehdot: maahanmuuttajat 1990-luvun suomalaisilla työmarkkinoilla. Väestöntutkimuslaitoksen julkaisusarja D 39/2002. Helsinki: Väestöliitto, Väestöntutkimuslaitos.
- Geertz, Clifford 1973. *The Interpretation of Cultures. Selected Essays*. New York, NY: Basic Books.
- Gothóni, René 1997. Eläytyminen ja etääntyminen kenttätutkimuksessa. Teoksessa Anna Maria Viljanen & Minna Lahti (toim.) *Kaukaa haettua: kirjoituksia antropologisesta kenttätyöstä*. Helsinki: Suomen Antropologinen Seura, 136–148.
- Grönfors, Martti 2008. *Laadullisen tutkimuksen kenttätyömenetelmät*. Hämeenlinna: SoFia. Viitattu 7.1.2013.
http://vilkka.fi/books/Laadullisen_tutkimuksen.pdf.
- Grönfors, Martti 2010. Havaintojen teko aineistonkeräyksen menetelmänä. Teoksessa Juhani Aaltola & Raine Valli (toim.) *Ikkunoita tutkimusmetodeihin I. Metodien valinta ja aineiston keruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle*. 3. uudistettu ja täydennetty painos. Jyväskylä: PS-kustannus, 154–170.

- Halme, Elina 2011. Teemat. Teoksessa Kristiina Toivikko, Elina Halme & Mirjami Rustanius (toim.) Vertaisryhmätoiminnan opas maahanmuuttajatyöhön. 2. painos. Helsinki: Suomen Pakolaisapu ry, 31–63.
- Hautaniemi, Petri 2004. Pojat! Somalipoikien kiistanalainen nuoruus Suomessa. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 41. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto.
- Hammersley, Martyn & Atkinson, Paul 2007. *Ethnography. Principles in Practice*. Third edition. London & New York: Routledge.
- Hibbins, Raymond & Pease, Bob 2009. Men and Masculinities on the Move. Teoksessa Mike Donaldson, Raymond Hibbins, Richard Howson & Bob Pease (ed.) *Migrant Men. Critical Studies of Masculinities and the Migration Experience*. New York & London: Routledge, 1–19.
- Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena 2008. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Gaudeamus.
- Hirsjärvi, Sirkka; Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula 2009. Tutki ja kirjoita. 15., uudistettu painos. Helsinki: Tammi.
- Hoikkala, Tommi & Sell, Anna (toim.) 2007. Nuorisotyötä on tehtävä: menetelmien perustat, rajat ja mahdollisuudet. Julkaisuja 76. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura.
- Holmila, Marja 2005. Pienyhteisön tutkimisen eettiset ongelmat. Teoksessa Matti Heikkilä & Marja Pajukoski (toim.) *Laadullisen sosiaalitutkimuksen eettiset kysymykset*. Kutsuseminaari 2.5.2005. Työpapereita 4/2005. Helsinki: Stakes, 19–25. Viitattu 13.3.2013.
<http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/75146/Tp4-2005.pdf?sequence=1>.
- Honkasalo, Veronika 2012. Nuorisotyön monikulttuurisuus ja sukupuoli. Teoksessa Tommi Hoikkala & Anna Sell (toim.) *Nuorisotyötä on tehtävä: menetelmien perustat, rajat ja mahdollisuudet*. Julkaisuja 76. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, 263–290.
- Honkasalo, Veronika & Souto, Anne-Mari 2007. Monikulttuurinen nuorisotyö. Teoksessa Tommi Hoikkala & Anna Sell (toim.) *Nuorisotyötä on tehtävä: menetelmien perustat, rajat ja mahdollisuudet*. Julkaisuja 76. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, 115–138.

- Honkatukia, Päivi & Suurpää, Leena 2007. Nuorten miesten monikulttuurinen elämänkulku ja rikollisuus. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos & Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura.
- Honkatukia, Päivi & Suurpää, Leena 2012. Kenen ääni kuuluu? Neuvotteluja nuorten miesten rikollisuudesta ja rasismista. Teoksessa Suvi Keskinen, Jaana Vuori & Anu Hirsiaho (toim.) Monikulttuurisuuden sukupuoli: kansalaisuus ja erot hyvinvointiyhteiskunnassa. Tampere: Tampere University Press, 121–152.
- Huttunen, Laura 2002. Kotona, maanpaossa, matkalla: kodin merkitykset maahanmuuttajien omaelämäkertoissa. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Huttunen, Laura 2004. Kasvoton ulkomaalainen ja kokonainen ihminen: marginalisoiva kategorisointi ja maahanmuuttajien vastastrategiat. Teoksessa Arja Jokinen, Laura Huttunen & Anna Kulmala (toim.) Puhua vastaan ja vaieta: neuvottelu kulttuurisista marginaaleista. Helsinki: Gaudeamus, 134–154.
- Huttunen, Laura 2010. Tiheä kontekstointi: haastattelu osana etnografista tutkimusta. Teoksessa Johanna Ruusuvuori, Pirjo Nikander & Matti Hyvärinen (toim.) Haastattelun analyysi. Tampere: Vastapaino, 39–63.
- Hyväri, Susanna 2005. Vertaistuen ja ammattiauttamisen muuttuvat suhteet. Teoksessa Marianne Nylund & Anne Birgitta Yeung (toim.) Vapaaehtoistoiminta: anti, arvot ja osallisuus. Tampere: Vastapaino, 214–235.
- Iivari, Juhani 2006. Tuomittu maahanmuuttaja. Tutkimuksia 154. Helsinki: Stakes.
- Jakonen, Jani 2011. Kaksisataa maahanmuuttajaa jonottaa kielikurssille. Helsingin Uutiset 17.3.
- Jokinen, Arto 1998. Missä mies huutaa tänään? Ajatuksia miehestä, miesliikkeestä ja miestutkimuksesta. Naistutkimus 11 (1), 34–36. Viitattu 9.4.2013. Saatavissa <http://www.nelliportaali.fi>, ARTO-aineisto.
- Jokinen, Arto 2012. Johdanto. Teoksessa Arto Jokinen (toim.) Mieskysymys: miesliike, -työ, -tutkimus ja tasa-arvopolitiikka. Tampere: Tampere University Press, 11–22.
- Järviluoma, Helmi; Moisala, Pirkko & Vilkkö, Anni 2003. Gender and Qualitative Methods. London, Thousand Oaks & New Delhi: SAGE Publications.
- Kerkkänen, Heikki 2012. Vastaava projektityöntekijä, Miessakit ry, Vieraasta Veljeksi. Helsinki. Haastattelu 26.9.

- Kerkkänen, Heikki & Kaski, Antti 2011. Mieskotoutumista. Kokemuksia maahanmuuttaja- ja syntysuomalaismiesten yhteistoiminnasta. Teoksessa Maiju Korpela & Kati Pietarinen (toim.) *Veljiä vertaisia. Työkaluja maahanmuuttajamiesten ryhmätoimintaan*. Helsinki: Suomen Pakolaisapu ry, 36–49.
- Keskinen, Suvi 2004. Katkokset ja jatkumot feministisessä sosiaalityökeskustelussa. Teoksessa Marjo Kuronen, Riitta Granfelt, Leo Nyqvist & Päivi Petrelius (toim.) *Sukupuoli ja sosiaalityö. Sosiaalityön tutkimuksen 3. vuosikirja*. Jyväskylä: PS-kustannus, 19–45.
- Keskinen, Suvi & Vuori, Jaana 2012. Erot, kuuluminen ja osallisuus hyvinvointiyhteiskunnassa. Teoksessa Suvi Keskinen, Jaana Vuori & Anu Hirsiaho (toim.) *Monikulttuurisuuden sukupuoli: kansalaisuus ja erot hyvinvointiyhteiskunnassa*. Tampere: Tampere University Press, 7–35.
- Kianto, Meri 2009. Maahanmuuttajapoikien puolesta. Teoksessa Päivi Harinen, Veronika Honkasalo, Anne-Mari Souto & Leena Suurpää (toim.) *Ovet auki! Monikulttuuriset nuoret, vapaa-aika ja kansalaistoimintaan osallistuminen*. Julkaisuja 91. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, 205–210.
- Kiviniemi, Kari 2010. Laadullinen tutkimus prosessina. Teoksessa Juhani Aaltola & Raine Valli (toim.) *Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin*. 3. uudistettu ja täydennetty painos. Jyväskylä: PS-kustannus, 70–85.
- Kokkonen, Lotta 2010. Pakolaisten vuorovaikutussuhteet: Keski-Suomeen muuttaneiden pakolaisten kokemuksia vuorovaikutussuhteistaan ja kiinnittymisestäään uuteen sosiaaliseen ympäristöön. *Jyväskylä Studies in Humanities* 143. Jyväskylä: Jyväskylä yliopisto.
- Korpela, Maiju & Pietarinen, Kati 2011. *Veljiä vertaisia. Työkaluja maahanmuuttajamiesten ryhmätoimintaan*. Helsinki: Suomen Pakolaisapu ry.
- Kurki, Leena 2002. *Persoona ja yhteisö: personalistinen sosiaalipedagogiikka*. Jyväskylä: SoPhi, Jyväskylän yliopisto.
- Kurki, Leena 2006. *Sosiokulttuurinen innostaminen*. Tampere: Vastapaino.
- Kuula, Arja 2006. *Tutkimusetiikka: aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys*. Jyväskylä: Vastapaino.

- Laki kotoutumisen edistämisestä 1386/2010, 30.12.2010. Viitattu 25.1.2013.
<http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2010/20101386>.
- Lappalainen, Sirpa 2007a. Johdanto. Mikä ihmeen etnografia? Teoksessa Sirpa Lappalainen, Pirkko Hynninen, Tarja Kankkunen, Elina Lahelma & Tarja Tolonen (toim.) Etnografia metodologiana. Lähtökohtana koulutuksen tutkimus. Tampere: Vastapaino, 9–14.
- Lappalainen, Sirpa 2007b. Havainnoinnista kirjoitukseksi. Teoksessa Sirpa Lappalainen, Pirkko Hynninen, Tarja Kankkunen, Elina Lahelma & Tarja Tolonen (toim.) Etnografia metodologiana. Lähtökohtana koulutuksen tutkimus. Tampere: Vastapaino, 113–133.
- Lemercier, Jenni; Hyvärinen, Salla & Hautamäki, Jari 2012. Kotouttaminen ja monikulttuurinen väkivallan ehkäisytyö Espoossa. Teoksessa Leo Nyqvist & Salla Hyvärinen (toim.) *Dusti – Luottamusta Miehen Linjalla*. Maahanmuuttajamiehet ja ennaltaehkäisevä väkivaltatyö. Espoo: Naisten Apu Espoossa ry, Lyömätön Linja, 26–58.
- Lemercier, Jenni; Suonperä, Suvi-Tuuli & Tassopoulos, Kostas 2012. Ajatuksia kotoutumisen ja kotouttamisen edistämisestä. Teoksessa Leo Nyqvist & Salla Hyvärinen (toim.) *Dusti – Luottamusta Miehen Linjalla*. Maahanmuuttajamiehet ja ennaltaehkäisevä väkivaltatyö. Espoo: Naisten Apu Espoossa ry, Lyömätön Linja, 136–139.
- Lepola, Outi 2002. Johdanto. Teoksessa Outi Lepola (toim.) *Koto-maana Suomi: kertomuksia maahanmuutosta 1999–2001*. Helsinki: Työministeriö ja Edita Publishing Oy, 11–15.
- Liebkind, Karmela; Mannila, Simo; Jasinskaja-Lahti, Inga; Jaakkola, Magdalena; Kynttäjä, Eve & Reuter, Anni 2004. Venäläinen, virolainen & suomalainen: kolmen maahanmuuttajaryhmän kotoutuminen Suomeen. Helsinki: Gaudeamus.
- Linderborg, Hilka 2012. Hennattuja partoja. Ikääntyvät somalimiehet ryhmätoiminnassa. Ammatillinen lisensiaatintutkimus. Yhteisösoseaalityön erikoistumisala. Helsingin yliopisto, Sosiaalitieteiden laitos. Helsinki: Vanhustyön keskusliitto ry.
- Lundqvist, Kia & Komulainen, Sirkka (toim.) 2012. Kulttuuritietoisia työmenetelmiä kehittämässä II. Kulttuuritietoiset työkäytännöt maahanmuuttajatyössä - täydennyskoulutuksessa 2011–2012 tuotettuja kehittämishankkeiden ku-

- vauksia. Turun yliopiston koulutus- ja kehittämiskeskus Brahean julkaisu- ja B:17. Turku: Turun yliopiston koulutus- ja kehittämiskeskus Brahea. Viitattu 16.3.2013.
http://brahea.utu.fi/taydennyskoulutus/sote/kulttuuritietoiset_tyokaytannot_2012-2013/index/Kulttis_julkaisu_2_final.pdf.
- Lyytinen, Suvi 2012. Rajankäyntiä tasa-arvosta. Miesliikkeet tasa-arvoa rakentamassa. Lapin yliopisto. Yhteiskuntatieteiden tiedekunta. Valtio-opin oppiaine. Pro gradu -työ.
- Martikainen, Tuomas & Gola, Lalita 2007. Intian niemimaalta muuttaneiden naisten käsityksiä perheestä ja sukupuolirooleista. Teoksessa Tuomas Martikainen & Marja Tiilikainen (toim.) Maahanmuuttajanaiset: Kotoutuminen, perhe ja työ. Väestöntutkimuslaitoksen julkaisusarja D46/2007. Helsinki: Väestöliitto, Väestöntutkimuslaitos, 88–104.
- Martikainen, Tuomas & Tiilikainen, Marja 2007a. Maahanmuuttajanaiset. Käsitteet, tutkimus ja haasteet. Teoksessa Tuomas Martikainen & Marja Tiilikainen (toim.) Maahanmuuttajanaiset: Kotoutuminen, perhe ja työ. Väestöntutkimuslaitoksen julkaisusarja, D 46/2007. Helsinki: Väestöliitto, Väestöntutkimuslaitos, 15–37.
- Martikainen, Tuomas & Tiilikainen, Marja (toim.) 2007b. Maahanmuuttajanaiset: Kotoutuminen, perhe ja työ. Väestöntutkimuslaitoksen julkaisusarja D46/2007. Helsinki: Väestöliitto, Väestöntutkimuslaitos.
- Mervola, Markus 2005. Kurjia köyhiä ja potentiaalisia terroristeja – ”Integroitumattomat” yhteiskunnallisina vaaroina. Kosmopolis 35 (1), 27–42. Viitattu 9.4.2013. Saatavissa <http://www.nelliportaali.fi>, ARTO-aineisto.
- Michael, Alemach G. 2012. Silkinportin toiminnan ohjaaja, Vantaan kaupunki. Vantaa. Haastattelu 25.10.
- Miessakit ry 2013a. Miessakit ry - miehiä tukevaa hyvinvointityötä vuodesta 1995. Helsinki: Miessakit ry. Viitattu 15.2.2013.
http://www.miessakit.fi/fi/miessakit_ry.
- Miessakit ry 2013b. Vieraasta Veljeksi. Helsinki: Miessakit ry. Viitattu 15.2.2013.
http://www.miessakit.fi/fi/toimintamuodot/vieraasta_veljeksi.
- Miesten kansalaistalo Mattila 2013. Mies! Tervetuloa Mattilaan! Viitattu 9.4.2013.
<http://www.mattilanmiehet.fi/>.

- Mietola, Reetta 2007. Etnografisesta haastattelusta etnografiseen analyysiin. Teoksessa Sirpa Lappalainen, Pirkko Hynninen, Tarja Kankkunen, Elina Lahelma & Tarja Tolonen (toim.) Etnografia metodologiana. Lähtökohtana koulutuksen tutkimus. Tampere: Vastapaino, 151–176.
- Mikkonen, Anna 2005. Työttömät ja työvoiman ulkopuolella olevat maahanmuuttajat: kotouttamistoiminnasta. Teoksessa Anne Alitolppa-Niitamo, Ismo Söderling & Stina Fågel (toim.) Olemme muuttaneet. Näkökulmia maahanmuuttoon, perheiden kotoutumiseen ja ammatillisen työn käytäntöihin. Helsinki: Väestöliitto, Väestötutkimuslaitos & Kotipuu, 53–71. Viitattu 25.2.2013. <http://vaestoliitto-fi-bin.directo.fi/@Bin/5f4bd6d711b72f248de0ae85ff8a899b/1330683802/application/pdf/490819/Olemmemuuttaneet.pdf>.
- Muhammed, Dlovan 2011. Miehet kasvokkain: toimivia käytäntöjä maahanmuuttajamiesten vertaisryhmätoimintaan. Teoksessa Maiju Korpela & Kati Pietarinen (toim.) Veljiä vertaisia: työkaluja maahanmuuttajamiesten ryhmätoimintaan. Helsinki: Suomen Pakolaisapu ry, 24–35.
- Myrskylä, Pekka 2012. Hukassa – Keitä ovat syrjäytyneet nuoret? EVA analyysi No 19. Helsinki: EVA. Viitattu 25.1.2013. <http://www.eva.fi/wp-content/uploads/2012/02/Syrjaytyminen.pdf>.
- Mäkelä, Klaus 2005. Sosiaalitutkimuksen eettinen säätely. Teoksessa Matti Heikkilä & Marja Pajukoski (toim.) Laadullisen sosiaalitutkimuksen eettiset kysymykset. Kutsuseminaari 2.5.2005. Työpapereita 4/2005. Helsinki: Stakes, 4-18. Viitattu 13.3.2013. <http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/75146/Tp4-2005.pdf?sequence=1>.
- Nikkilä, Arja-Riikka 2012. Suomen alkeiskurssille pääsy on arpajaisvoitto. Helsingin Uutiset 15.8.
- Nylund, Arja 2008. Monikulttuurista hyvinvointia vanhustyöhön -hanke. Teoksessa Arja Nylund (toim.) Monikulttuurista hyvinvointia vanhustyöhön. Turun ammattikorkeakoulun raportteja 69. Turku: Turun ammattikorkeakoulu, 6–15.
- Nylund, Marianne 2005. Vertaisryhmät kokemusten ja tiedon jäsentäjinä. Teoksessa Marianne Nylund & Anne Birgitta Yeung (toim.) Vapaaehtoistoiminta: anti, arvot ja osallisuus. Tampere: Vastapaino, 195–213.

- Nylund, Marianne & Yeung, Anne Birgitta 2005. Vapaaehtoisuuden anti, arvot ja osallisuus murroksessa. Teoksessa Marianne Nylund & Anne Birgitta Yeung (toim.) Vapaaehtoistoiminta: anti, arvot ja osallisuus. Tampere: Vastapaino, 13–38.
- Näre, Sari 2007. Sukupuoli- ja kulttuurisensitiivinen tyttötyö. Teoksessa Tommi Hoikkala & Anna Sell (toim.) Nuorisotyötä on tehtävä: menetelmien perustat, rajat ja mahdollisuudet. Julkaisuja 76. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, 541–547.
- Palmu, Tarja 2007. Kenttä, kirjoittaminen, analyysi – yhteenkietoutumia. Teoksessa Sirpa Lappalainen, Pirkko Hynninen, Tarja Kankkunen, Elina Lahelma & Tarja Tolonen (toim.) Etnografia metodologiana. Lähtökohtana koulutuksen tutkimus. Tampere: Vastapaino, 137–150.
- Pease, Bob 2009. Immigrant Men and Domestic Life. Renegotiating the Patriarchal Bargain? Teoksessa Mike Donaldson, Raymond Hibbins, Richard Howson & Bob Pease (ed.) Migrant Men. Critical Studies of Masculinities and the Migration Experience. New York & London: Routledge, 79–95.
- Peitsalo, Peter 2008. Miesryhmät – teoista sanoihin. Helsinki: Miessakit ry.
- Peitsalo, Peter 2012. Miessakit ry – Miestyötä vuodesta 1995. Teoksessa Arto Jokinen (toim.) Mieskysymys: miesliike, -työ, -tutkimus ja tasa-arvopolitiikka. Tampere: Tampere University Press, 116–127.
- Peltola, Ulla & Metso, Laura 2008. Maahanmuuttajien kuntoutumisen ja työllistymisen tukeminen Helsingissä. Kuntoutussäätiön tutkimuksia 79/2008. Helsinki: Kuntoutussäätiö.
- Pentikäinen, Marja 2005. Loputtomalla matkalla: kertomuksia pakolaisuudesta. Helsinki: ETNIKA Oy.
- Perhoniemi, Riku & Jasinskaja-Lahti, Inga 2006. Maahanmuuttajien kotoutuminen pääkaupunkiseudulla. Seurantatutkimus vuosilta 1997–2004. Tutkimuksia 2/2006. Helsinki: Helsingin kaupungin tietokeskus.
- Poikien Talo i.a. Mitä on sukupuolisensitiivinen poika- ja tyttötyö? Helsinki: Poikien Talo. Viitattu 25.2.2013. <http://www.poikientalo.fi/mit%C3%A4-sukupuolisensitiivinen-poika-ja-tytt%C3%B6ty%C3%B6>.
- Punnonen, Varpu 2007. Sukupuolisensitiivinen sosiaalinen nuorisotyö. Teoksessa Tommi Hoikkala & Anna Sell (toim.) Nuorisotyötä on tehtävä: menetel-

- mien perustat, rajat ja mahdollisuudet. Julkaisuja 76. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, 521–540.
- Puuronen, Vesa 2007. Etnografinen tutkimus. Teoksessa Leena Viinamäki & Erkki Saari (toim.) Polkuja soveltavaan yhteiskuntatieteelliseen tutkimukseen. Helsinki: Tammi, 101–120.
- Pöyhönen, Sari; Tarnanen, Mirja; Vehviläinen, Eeva-Maija; Virtanen, Aija & Pihlaja, Lenita 2010. Osallisena Suomessa: kehittämissuunnitelma maahanmuuttajien kotoutumisen edistämiseksi. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, Soveltavan kielentutkimuksen keskus & Suomen Kulttuurirahasto. Viitattu 25.4.2012. <http://www.skr.fi/content/pdf/osallisenasuomessa.pdf>.
- Rastas, Anna 2009. Kulttuurit ja erot haastattelutilanteessa. Teoksessa Johanna Ruusuvoori & Liisa Tiittula (toim.) Haastattelu: tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus. 2.p. (1.p.2005). Tampere: Vastapaino, 78–102.
- Rastas, Anna 2010. Haastatteluaineistojen monet tehtävät etnografisessa tutkimuksessa. Teoksessa Johanna Ruusuvoori, Pirjo Nikander & Matti Hyvärinen (toim.) Haastattelun analyysi. Tampere: Vastapaino, 64–89.
- Rossi, Leena-Maija 2010. Sukupuoli ja seksuaalisuus, erosta eroihin. Teoksessa Tuija Saresma, Leena-Maija Rossi & Tuula Juvonen (toim.) Käsikirja sukupuoleen. Tampere: Vastapaino, 21–38.
- Saarenpää, Teemu & Korpela, Maiju 2011. Työtä ja toivoa. Maahanmuuttajamiesten haasteita ja tarpeita. Teoksessa Maiju Korpela & Kati Pietarinen (toim.) Veljiä vertaisia. Työkaluja maahanmuuttajamiesten ryhmätoimintaan. Helsinki: Suomen Pakolaisapu ry, 12–23.
- Sainio, Eila 2008. Toiminnallisuus ikääntyneiden somalinaisten ryhmän voimavarana. Teoksessa Arja Nylund (toim.) 2008. Monikulttuurista hyvinvointia vanhustyöhön. Turun ammattikorkeakoulun raportteja 69. Turku: Turun ammattikorkeakoulu, 47–53.
- Salminen, Seija 2012. Havaintopäiväkirja *Vieraasta Veljeksi* -oppimisryhmistä 13.3.–21.12.2012. Aineisto tekijän hallussa.
- Satka, Mirja; Karvinen-Niinikoski, Synnöve & Nylund, Marianne 2005. Mitä sosiaalityön käytäntötutkimus on? Teoksessa Mirja Satka, Synnöve Karvinen-Niinikoski, Marianne Nylund & Susanna Hoikkala (toim.) Sosiaalityön käytäntötutkimus. Helsinki: Palmenia-kustannus, 9–19.

- Siikala, Anna-Leena 1997. Toisiinsa virtaavat maailmat. Teoksessa Anna Maria Viljanen & Minna Lahti (toim.) *Kaukaa haettua: kirjoituksia antropologisesta kenttätöystä*. Helsinki: Suomen Antropologinen Seura, 46–68.
- Sisäasiainministeriö 2010. Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi kotoutumisen edistämisestä. Helsinki: Sisäasiainministeriö. Viitattu 25.2.2013.
[http://www.poliisi.fi/intermin/images.nsf/files/66d9628e15c247f7c2257730002c3073/\\$file/kotoutumislaki_he_luonnos_260510.pdf](http://www.poliisi.fi/intermin/images.nsf/files/66d9628e15c247f7c2257730002c3073/$file/kotoutumislaki_he_luonnos_260510.pdf).
- Sisäasiainministeriö 2012. Maahanmuuton vuosikatsaus 2011. Helsinki: Sisäasiainministeriö. Viitattu 25.1.2013.
http://www.migri.fi/download/34214_maahanmuutto_2011_tilastokatsaus.pdf.
- Sisäasiainministeriö 2013. Maahanmuuton tulevaisuus 2020 -työryhmän ehdotus. Helsinki: Sisäasiainministeriö. Viitattu 5.2.2013.
www.intermin.fi/download/39676_Tyoryhman_ehdotus_30.1.pdf.
- Souto, Anne-Mari 2011. Arkipäivän rasismi koulussa. Etnografinen tutkimus suomalais- ja maahanmuuttajanuorten ryhmäsuhteista. *Julkaisuja* 110. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura.
- Suárez-Orozco, Carola & Qin, Desirée Baolian 2006. Gendered Perspectives in Psychology: Immigrant Origin Youth. *IMR* 40 (1), 165–198. Saatavissa <http://www.nelliportaali.fi>, SCIRUS-aineisto.
- Sukupuolten välisen tasa-arvon valtavirtaistamisen perussanasto 2006. Viitattu 25.2.2013. <http://www.eurofem.org/valtavirtaan/sanasto.html#1>.
- Suokonautio, Jaana 2011. Palapelin palat paikoilleen: maahanmuuttajien kokemuksia kotoutumiskoulutuksesta ja ehdotuksia sen kehittämiseksi. Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriö. Viitattu 27.3.2013.
http://www.rakennerahastot.fi/rakennerahastot/tiedostot/esr_julkaisut_2000_2006/tutkimukset_ja_selvitykset/12_palapelinpalat_paikoilleen_maahanmuuttajien_kokemuksia_kuntoutumiskoulutuksesta_ja_ehdotuksia_sen_kehittamiseksi.pdf.
- Suomen Pakolaisapu 2012. Mr Maahanmuuttaja: Suomen Pakolaisavun uusi tunnustuspalkinto. Helsinki: Suomen Pakolaisapu. Viitattu 5.12.2012.
<http://www.pakolaisapu.fi/fi/tietoa/uutiset/item/530-mr-maahanmuuttaja-suomen-pakolaisavun-uusi-tunnustuspalkinto.html>.

- Syrjäläinen, Eija 1995. Etnografinen opetuksen tutkimus; kouluetnografia. Teoksessa Leena Syrjälä, Sirkka Ahonen, Eija Syrjäläinen & Seppo Saari (toim.) Laadullisen tutkimuksen työtapoja. 1.–2. painos. Helsinki: Kirjayhtymä Oy, 67–112.
- Säävälä, Hannu 1999. Mieheyden psykologiaa. Teoksessa Arto Jokinen (toim.) Mies ja muutos: Kriittisen miestutkimuksen teemoja. Tampere: Tampere University Press, 52–73.
- Säävälä, Minna 2011. Perheet muuttoliikkeessä: perustietoa maahan muuttaneiden kohtaamiseen. Väestötutkimuslaitos. Katsauksia E 41/2011. Helsinki: Väestöliiton Väestötutkimuslaitos.
- Tilastokeskus 2011. Ajankäyttötutkimus 2009: osallistuminen ja vapaaehtoistyö. Suomen virallinen tilasto. Helsinki: Tilastokeskus. Viitattu 27.3.2013. http://www.stat.fi/til/akay/2009/04/akay_2009_04_2011-09-16_fi.pdf.
- Tilastokeskus 2012. Ulkomaalaiset ja siirtolaisuus 2011. Suomen virallinen tilasto. Helsinki: Tilastokeskus. Viitattu 25.1.2013. http://www.stat.fi/tup/julkaisut/tiedostot/julkaisuluettelo/yvrm_ulsu_201100_2012_6360_net.pdf.
- Toivikko, Kristiina; Halme, Elina & Rustanius, Mirjami (toim.) 2011. Vertaisryhmätoiminnan opas maahanmuuttajatyöhön. Helsinki: Suomen Pakolaisapu ry. Viitattu 11.3.2013. http://www.pakolaisapu.fi/images/pdf/Kotimaan_Tyo/PDFs-Kasvokkain-Materiaalipankki/Vertaisryhmatoiminnanopas2.pdf.
- Tolonen, Tarja & Palmu, Tarja 2007. Etnografia, haastattelu ja (valta)positiot. Teoksessa Sirpa Lappalainen, Pirkko Hynninen, Tarja Kankkunen, Elina Lahelma & Tarja Tolonen (toim.) Etnografia metodologiana. Lähtökohtana koulutuksen tutkimus. Tampere: Vastapaino, 89–112.
- Tunç, Michael 2010a. Männlichkeiten in der Migrationsgesellschaft. Fragen, Probleme und Herausforderungen. Teoksessa Hans Prömper, Mechtild M. Jansen, Andreas Ruffing & Helga Nagel (Hrsg.) Was macht Migration mit Männlichkeit? Kontexte und Erfahrungen zur Bildung und zur Sozialen Arbeit mit Migranten. Opladen & Farmington Hills, MI: Verlag Barbara Budrich, 19–35.
- Tunç, Michael 2010b. Väter in der interkulturellen Elternarbeit. Migration, soziales Milieu, Männlichkeit. Versuch der Klärung einer verschlungenen Problem-

konstellation. Teoksessa Hans Prömper, Mechtild M. Jansen, Andreas Ruffing & Helga Nagel (Hrsg.) Was macht Migration mit Männlichkeit? Kontexte und Erfahrungen zur Bildung und zur Sozialen Arbeit mit Migranten. Opladen & Farmington Hills, MI: Verlag Barbara Budrich, 153–171.

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. 6., uudistettu laitos. Helsinki: Tammi.

Turtiainen, Kati 2012. Perhe pakolaisia vastaanottavassa sosiaalityössä. Teoksessa Minna Strömberg-Jakka & Teija Karttunen (toim.) Sosiaalityön haasteet: tukea ammattilaisten arkeen. Jyväskylä: PS-kustannus, 35–53.

Työ- ja elinkeinoministeriö 2011. Maahanmuuttajien kotouttamisasiat työ- ja elinkeinoministeriölle vuodenvaihteessa. Tiedote 9.12.2011. Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriö. Viitattu 25.4.2012.

http://www.tem.fi/index.phtml?105033_m=104843&s=4760.

Työ- ja elinkeinoministeriö 2012a. Valtion kotouttamisohjelma: hallituksen painopisteet vuosille 2012–2015. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja. Konserni 27/2012. Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriö. Viitattu 27.1.2013.

http://www.tem.fi/files/34181/TEMjul_27_2012_web.pdf.

Työ- ja elinkeinoministeriö 2012b. Valtioneuvoston periaatepäätös valtion kotouttamisohjelmasta: hallituksen painopisteet vuosille 2012–2015. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja. Konserni 32/2012. Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriö. Viitattu 27.1.2013.

http://www.tem.fi/files/34181/TEMjul_27_2012_web.pdf.

Työministeriö 2005. Kala kuivalla maalla. Kotoutuminen maahanmuuttajan näkökulmasta. Etnisten suhteiden neuvottelukunta. Työhallinnon julkaisu 344. Helsinki: Työministeriö. Viitattu 27.1.2013.

http://www.mol.fi/mol/fi/99_pdf/fi/06_tyoministerio/06_julkaisut/07_julkaisu/thj344.pdf.

Vainio, Sanna & Pietarinen, Kati (toim.) 2010. Ikätovereita ja ilon hetkiä: näkökulmia ikääntyneiden maahanmuuttajien ryhmätoimintaan. Helsinki: Suomen Pakolaisapu ry. Viitattu 18.3.2013.

http://www.pakolaisapu.fi/images/pdf/Kotimaan_Tyo/PDFs-Kasvokkain-Materiaalipankki/Ikatovereita.pdf.

- Valovirta, Elina 2010. Ylirajaisten erojen politiikkaa. Teoksessa Tuija Saresma, Leena-Maija Rossi & Tuula Juvonen (toim.) Käsikirja sukupuoleen. Tampere: Vastapaino, 92–105.
- Valtioneuvosto 2008. Valtioneuvoston selonteko eduskunnalle kotouttamislain toimeenpanosta. Viitattu 25.1.2013.
http://www.intermin.fi/download/31570_kotouttamislakiselonteko_021008.pdf.
- Vuori, Jaana 2012. Arjen kansalaisuus, sukupuoli ja kotouttamistyö. Teoksessa Suvi Keskinen, Jaana Vuori & Anu Hirsiaho (toim.) Monikulttuurisuuden sukupuoli: kansalaisuus ja erot hyvinvointiyhteiskunnassa. Tampere: Tampere University Press, 235–262.
- Väänänen, Ari & Toivanen, Minna (toim.) 2009. Maahanmuuttajien integroituminen suomalaiseen yhteiskuntaan elämän eri osa-alueilla. Sektoritutkimuksen neuvottelukunta. Osaaminen, työ ja hyvinvointi. Helsinki: Työterveyslaitos, Kuntoutussäätiö & Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Viitattu 23.2.2012.
http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Tiede/setu/liitteet/Setu_9-2009.pdf.
- Williamson, Deanna L.; Choi, Jaeyoung; Charchuk, Margo; Rempel, Gwen R.; Pitre, Nicole; Breikreuz, Rhonda & Kushner, Kaysi Eastlick 2011. Interpreter-facilitated cross-language interviews: a research note. *Qualitative Research* 11 (4), 381–394. Viitattu 24.1.2013. Saatavissa
<http://www.nelliportaali.fi>, EBSCO Academic Search Premier -aineisto.
- Wolcott, Harry F. 2008. *Ethnography: A Way of Seeing*. Second edition. Lanham, New York, Toronto & Plymouth, UK: Altamira Press.
- Wrede, Sirpa; Nordberg, Camilla & Forsander, Annika 2010. Etnistyvät eriarvoisuus ja keinot kohti tasa-arvoa. Teoksessa Sirpa Wrede & Camilla Nordberg (toim.) Vieraita työssä: työelämän etnistyvä eriarvoisuus. *Palmenia-sarja* 70. Helsinki: Gaudeamus, 274–283.
- Yli-Houhala, Marianna & Tenho, Anna 2008. ”Tuli nuori mieli” – Kokemuksia iäkkäiden inkerinsuomalaisten paluumuuttajien ryhmätoiminnasta. Teoksessa Arja Nylund (toim.) Monikulttuurista hyvinvointia vanhustyöhön. Turun ammattikorkeakoulun raportteja 69. Turku: Turun ammattikorkeakoulu, 54–59.

LIITE 1: TIEDOTE OPPIMISRYHMIEN OSALLISTUJILLE (FI)

7.9.2012

Hei!

Olen Seija Salminen ja opiskelen sosiaaliajaa Helsingin Diakonia-ammattikorkeakoulussa. Tarkoitukseni on valmistua sosionomiksi keväällä 2013.

Teen opinnäytetyötä Miessakit ry:lle *Vieraasta Veljeksi* -oppimisryhmistä. Tarkoitus on tutkia ryhmiin osallistujien kokemuksia ryhmien toiminnasta. Olen aloittanut työn keväällä 2012 olemalla mukana ryhmien tapaamisissa ja retkillä. Tänä syksynä jatkan tutkimustani osallistumalla ryhmätapaamisiin ja haastattelemalla ryhmiin osallistujia.

Etsin vapaaehtoisia haastatteluun. Haastattelun kielenä on suomi tai englanti. Haastattelu kestää noin 1-1.5 tuntia. Haastattelussa antamasi henkilötiedot jäävät vain minun tietooni. Käytän vastauksiasi nimettömästi ja luottamuksellisesti niin, ettei sinua voida tunnistaa tutkimuksesta. Vastauksiasi käytetään ainoastaan tässä tutkimuksessa. Kun tutkimus on valmistunut, tuhoan haastattelumateriaalin asianmukaisesti.

Toivon, että sinä voit osallistua haastatteluun. Sinun ajatuksesi ja mielipiteesi ryhmästä ja sen toiminnasta ovat minulle tärkeitä.

Kiitos etukäteen ajastasi ja osallistumisestasi tutkimukseen!

Ystävällisin terveisin

Seija Salminen

Yhteystiedot:

LIITE 2: TIEDOTE OPPIMISRYHMIEN OSALLISTUJILLE (EN)

7.9.2012

Hi!

My name is Seija Salminen. I study social services at the Diaconia University of Applied Sciences (Diak) in Helsinki. I'll graduate in spring 2013.

I'm doing my thesis on the *Vieraasta Veljeksi* learning groups for Miessakit Association. The aim of the study is to describe the meanings of group activities for the participants in the groups. I participated in the *Vieraasta Veljeksi* group activities in spring 2012. I'll continue my work this autumn.

I'm looking for interviewees to take part in my study. Participation in the interview is completely voluntary. The interviews are carried out as one-to-one interviews in Finnish or in English. The interview will last around 1-1.5 hours. The information obtained in the interview will be treated confidentially. Your name and any details that may reveal your identity will not be included in the report. All information collected in the interview will be used for the purposes of this research only. I'll destroy the data after the completion of the study.

I hope you will consider participating in this interview. Your experiences and opinions on the group activities are valuable to me.

Thank you in advance for your help and your time.

Yours sincerely,

Seija Salminen

Contact information:

LIITE 3: SUOSTUMUS HAASTATTELUUN

SUOSTUMUS HAASTATTELUUN

Olen saanut ja lukenut tutkimusta koskevan infokirjeen sekä ymmärrän tutkimuksen luonteen. Tämä haastattelu on vapaaehtoinen. Minulla on oikeus keskeyttää haastattelu milloin tahansa tai mistä tahansa syystä. Tutkimuksen tuloksia voidaan käyttää Seija Salmisen opinnäytetyössä mutta vain sellaisessa muodossa, ettei minua voida tunnistaa. Suostun haastattelun tallentamiseen digitaalisella sanelimella. Tutkimusaineisto säilytetään turvallisessa ja lukitussa paikassa. Kaikki haastattelutallenteet tuhoetaan tutkimuksen valmistumisen jälkeen.

Suostun haastateltavaksi opinnäytetyötä varten.

CONSENT TO PARTICIPATE IN INTERVIEW

I have received and read the information letter concerning the research. I understand the nature of the research. This interview is voluntary. I have the right to stop the interview at any time or for any reason. The results of this study may be included in Seija Salminen's thesis but only in a form that ensures I cannot be identified. I give permission for this interview to be recorded by an IC recorder. Data will be stored in a secure and locked area. All interview recordings will be destroyed after the completion of the research.

I agree to be interviewed for the thesis.

Paikka ja aika / Place and date

Haastateltavan allekirjoitus ja nimenselvennys/
Signature of the interviewee and clarification of signature

Haastattelijan allekirjoitus ja nimenselvennys/
Signature of the interviewer and clarification of signature

LIITE 4: TEEMAHAASTATTELURUNKO

1. TAUSTATIEDOT

- ikä
- Suomeen tulon aika ja syy
- elämäntilanne, perhe, työ, harrastukset

2. LIITTYMINEN OPPIMISRYHMÄÄN, ODOTUKSET, TARPEET

- Milloin tulit ensimmäisen kerran ryhmään?
- Miten ja mistä sait tiedon tästä ryhmästä?
- Miksi aloit käydä ryhmässä?
- Millaisia odotuksia sinulla oli, kun tulit ryhmään? Onko ryhmä vastannut niitä?

3. ILMAPIIRI JA TUNNELMA OPPIMISRYHMÄSSÄ

- Miten kuvailisit ryhmän tunnelmaa?
- Miltä sinusta tuntuu tulla tähän ryhmään ja olla siinä? Entä miltä sinusta tuntuu ryhmätapaamisen jälkeen?

4. OPPIMISRYHMÄN OSALLISTUJAT JA RYHMÄJÄSENYYS

- Tunnetko kuuluvasi tähän ryhmään? Miksi / Miksi et?
- Millaisena näet oman roolisi tässä ryhmässä?
- Mitä mieltä olet siitä, että ryhmässä on eri-ikäisiä ja eri maista olevia miehiä?
- Olisiko parempi, jos ryhmän kaikki miehet olisivat kotoisin samasta maasta kuin sinä tai puhuisivat samaa kieltä äidinkielenään? Miksi/Miksi ei?
- Mitä mieltä olet siitä, että ryhmässä on mukana myös syntysuomalaisia miehiä? Pitäisikö heitä olla ryhmässä enemmän? Miksi / Miksi ei?
- Tunsitko syntysuomalaisia miehiä ennen tähän ryhmään liittymistä? Missä olit tutustunut heihin?
- Tunsitko maahanmuuttajamiehiä ennen ryhmään liittymistä? Missä olit tutustunut heihin?
- Oletko saanut ryhmässä uusia ystäviä? Tapaatko heitä myös ryhmän ulkopuolella?

5. OPPIMISRYHMIEN OHJAAJAT, OHJAAJIEN TEHTÄVÄT JA ROOLIT

- Mitä mieltä olet siitä, että toinen ryhmän ohjaajista on syntysuomalainen ja toinen ohjaajista on maahanmuuttajataustainen?
- Mitkä ovat mielestäsi syntysuomalaisen ohjaajan tehtävät ryhmässä?
- Entä mitkä ovat maahanmuuttajaohjaajan tehtävät ryhmässä?
- Miten ohjaajien työnjako ja yhteistyö mielestäsi sujuu?
- Kaipaatko jotain muutoksia ohjaajien tehtäviin ja työskentelyyn? Millaisia?

6. MIESERITYISYYS

- Näkyykö ryhmän toiminnassa jotenkin se, että kyse on nimenomaan miesten toiminnasta? Miten?
- Mitä sinulle merkitsee se, että tämä ryhmä on tarkoitettu vain miehille?
- Kävisitkö tässä ryhmässä, jos siinä olisi mukana myös naisia? Miksi / Miksi et?

7. OPPIMISRYHMÄN TARKOITUS JA TAVOITTEET

- Mikä on mielestäsi ryhmän tärkein tarkoitus / tavoitteet? Miten ne mielestäsi toteutuvat?
- Onko ryhmässä käyminen muuttanut suhtautumistasi suomalaisiin tai Suomessa elämiseen? Millä tavalla?
- Onko ryhmässä käyminen muuttanut suhtautumistasi maahanmuuttajamiehiin Suomessa? Millä tavalla?
- Tarvitaanko mielestäsi tällaista erityisesti maahanmuuttajamiehille suunnattua ryhmätoimintaa? Miksi / Miksi ei?

8. OPPIMISRYHMÄN TOIMINTA

- Kerro, mitkä asiat ovat sinulle tärkeitä tämän ryhmän toiminnassa. Miksi?
- Mitä mieltä olet ryhmätapaamisten ohjelmasta?
- Millaisista asioista ryhmässä keskustellaan?
- Millaisista aiheista haluaisit keskustella mieluiten ryhmässä?
- Kerro ryhmän tekemistä retkistä ja vierailuista, joilla olet ollut mukana? Mitä mieltä olet niistä?
- Tapahtuuko ryhmässä kulttuurivaihtoa eri kulttuurien kesken? Miten se näkyy? Pitäisikö sitä olla enemmän?
- Mikä mielestäsi toimii ryhmässä hyvin?
- Mitä ryhmän toiminnassa pitäisi parantaa tai kehittää?
- Mitä mieltä olet tiloista, jossa ryhmä kokoontuu? Entä tapaamisajoista?

9. OPPIMISRYHMÄSTÄ SAATU APU, TUKI, HYÖTY

- Oletko oppinut ryhmässä jotain sellaista, josta on ollut sinulle hyötyä? Mitä?
- Oletko saanut apua tai tukea ryhmässä? Keneltä? Millaista?
- Jos sinulla on ongelmia, voisitko kuvitella, että kertoisit niistä ryhmässä? Miksi / Miksi et?
- Oletko auttanut ryhmässä muita? Miten?

10. MUUTA

- Onko vielä jotakin muuta, mitä haluaisit kertoa?
- Miksi halusit osallistua tähän tutkimukseen?
- Miltä tämä haastattelu tuntui sinusta?

KIITOS!